

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

V E S T N I K



TEMA MESECA

Slovenska šola v Nepal

INTERVJU

Miha Lampreht
Elica Vehar

Z NAMI NA POT

Severovzhodna Slovenija

1
2015



PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

3,90
EUR



917703501434008

120
let
Planinskega
vestnika

AKCIJA 50% POPUST

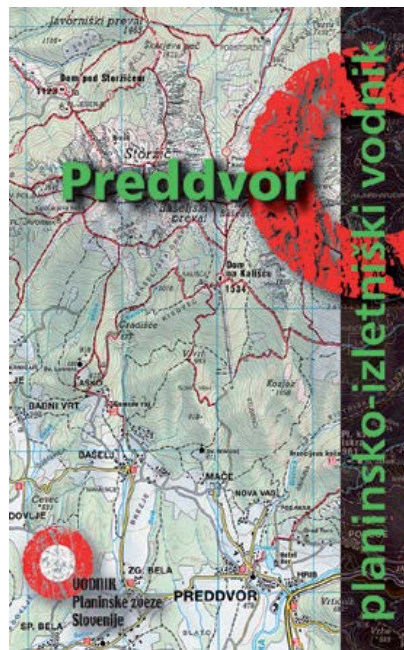
Planinsko-izletniški vodnik Preddvor, Tomaž Polajnar in Marjan Raztresen

V letu 2010 je Planinska zveza Slovenije izdala planinsko-izletniški vodnik *Preddvor*. Preddvor, ta premalo znani kraj dobesedno pred vrati Kranja in tudi Ljubljane, je izvrstno izhodišče za dolgo vrsto planinskih izletov in tur vseh težavnostnih stopenj, tudi na dvatisočak Storžič, ki je preddvorska hišna gora. V tem vodničku so opisane nekatere najbolj znane od preštevilnih planinskih poti, ki vodijo na hribe in planinske točke na obeh straneh reke Kokre in ki jih je mogoče videti ali vsaj slutiti iz Preddvora in njegove neposredne okolice. Cilji teh planinskih poti so v treh gorskih skupinah, ki se dvigajo nad krajem: v gorovjih Storžiča, Grintovcev in Kravca. Med njimi so taki, ki vzamejo le urico ali dve časa, pa tudi čisto prave celodnevne planinske ture na dvatisočake in na hribe tik pod to višino, ki so primerne le za dobro vsestransko usposobljene in opremljene planince.

Format: 110 mm x 170 mm + zavihki; 96 strani, mehka vezava



V času od 15. 1. 2015 do 15. 2. 2015 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 8,98 €* (redna cena: 17,95 €*). *DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.



AKCIJA V LETU 2015

V decembru 2014 smo vam pripravili tri ponudbe po privlačnih cenah: vodnik *Posavsko hribovje* po ceni 4,99 €, vodnik *Po gorah severovzhodne Slovenije* po ceni 4,99 €, vodnik *Karavanke* po ceni 9,99 €. Vse ljubitelje planin obveščamo, da bodo akcijske cene veljale tudi v letu 2015.

Vabljeni k nakupu!



INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, po pošti: p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po telefonu: 01 43 45 684 v času uradnih ur, faksu: 01 43 45 691, brezplačna telefonska številka: 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), e-naročila: narocilo@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>. Uradne ure v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, telefon: 08 380 67 30, faks: 04 589 10 35, e-naročila: info@planinskimuzej.si.



Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
115. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik),
mag. Marjan Bradeško, Marta Krejan Čokl,
dr. Andrej Mašera, Zdenka Mihelič,
dr. Irena Mušič Habjan, dr. Mateja Pate,
Dušan Škodrič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVEC:

Peter Šilak

LEKTORIRANJE:

Mojca Volkar Trobešek, Marta Krejan Čokl,
Katarina Marin Hribar, Mira Hladnik

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

NAKLADA: 5850 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte
po elektronskem mediju na naslov uredništva
ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne
vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave
ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega
objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo
uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.
Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva.
Kopiranje revije ali posameznih delov brez
privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po
telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

MODRA ŠTEVILKA



Številka transakcijskega računa PZS je 05100-
8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana.
Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna
številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25%
popusta na letno naročnino Planinskega vestnika.
Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu
številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari
naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do
1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS,
Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS
in Javna agencija za knjigo RS.



FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:
Na planini Korošica v Karavankah

Foto: Matevž Vučer

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno
preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih
opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na
nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal
pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se
objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz
dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije
in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti
nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali
materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi
hoje po gorah po navodilih iz te revije.



Razsežnost časa in gore

Po gorah hodimo, plezamo, smučamo, kolesarimo, letimo ... Nabor dejavnosti v gorah je danes izjemno širok. Iztok Tomazin v knjigi *Slovenske gore v objektivu letnih časov* razmišlja, da morda številne dejavnosti kažejo, "kot bi s formo in aktivnostjo hoteli nadomestiti vsebino, kot bi se umikali ali celo bežali od sebe v naročje zunanje lepote in zanimivosti". Tudi sam večkrat pomislim, da – v pomanjkanju časa in vsesplošni usmerjenosti le v telo, le v zunanje – od obiskovanja gora ostaja le še šport in nekaj lepih fotografij. A sem prepričan, da tiste fotografije, ki priletijo na moj prenosni telefon od gorskokolesarskih prijateljev, odražajo tudi njihov globok, morda celo nezaveden občutek za lepoto. Le zakaj bi mi sicer v turobnem jesenskem dnevu tam gori s topllega sonca nad meglenim morjem, kjer so se ustavili, pošiljali prelestne panorame? In da vsakovrstno lazenje po gorah, peš, s kolesom, na krilih in še kako, kaže, da želimo zajeti vse vidike, vse podobe in oblike gora.

Seveda pa pri tem moramo ohranяти spoštovanje do narave, se zavedati njenih zakonov, se preprosto spoprijateljiti z njo, spoznati, kako se narava obnaša in se ji prilagajati – kajti narava se nam ne bo in bomo nazadnje zašli v težave. Gora namreč od nas ne terja le moči, ampak ji moramo nameniti tudi svoj čas, dovolj časa. Zato je hitrost gotovo tisto, kar nam danes jemlje možnost spoznavati naravo bolje. Iztok Tomazin v prej omenjeni knjigi pravi takole: "V uri ali dveh pridirkati na vrh zimskega dvatisočaka, na hitro napraviti nekaj posnetkov in potem peš ali na smučeh zdrveti v dolino ni enako kot čutiti prebujanje dneva, se povezati in uglasiti z goro, priplezati ali prigrizati na vrh, ga doživeti in se izpolnjen vrniti v dolino, v drug svet." Spet se dobro zavedam, da je v pomanjkanju časa bolje na kratko "steči v hrib" kot ostati v dolini, a vendarle – če je le mogoče, pri načrtovanju izletov izberimo tudi take, kjer ne bomo hiteli, kjer se bomo imeli čas "uglasiti" z goro, jo spoznavati in preko nje spoznavati tudi sebe. Namesto večernega skoka na dvatisočak morda kdaj izberimo sosednji, nižji vrh, od koder bomo pol ure le nemo zrlji v dvatisočak, ki nas bo počakal za naslednjic. Doživetje bo gotovo nekaj posebnega, ko bomo ne le videli, ampak čutili ugašanje večera, v popolni tišini in samoti. In še povratek nas ne bo skrbel. Namesto izjemno zgodnjega odhoda, da bi turo opravili v enem dnevu, se pod goro, morda do prve kočice ali bivaka, odpravimo prejšnji večer (seveda moramo pot dobro poznati!). Tako bomo čutili ne le pojemanje dne, pač pa rojevanje novega, že sredi gora. In še pot za tisti dan bo nekoliko krajša. Preprosto bomo goro na ta način spoznali bolj poglobljeno, kajti doživeli bomo vse trenutke dneva (in noči). Naši gorski turi bomo poleg fizične razsežnosti gore same in brezmejnih razgledov z nje dodali še izjemno dragoceno razsežnost – čas. Dovolj časa! Tudi če se v gore odpravimo na en sam način, na način prvotnih obiskovalcev gora, torej peš, jih bomo s pogostim vračanjem v različnih letnih časih, dnevnih urah in vremenu spoznali vsestransko – seveda le, če bomo tem obiskom namenili dovolj časa.

Z vsakim obiskom gore se bo naše poznavanje bogatilo, spoštovanje do gore krepilo, predvsem pa bomo – poleg športnega napora – goro tudi globoko doživeli. Razsežnost časa nam bo omogočila vsrkati vse razsežnosti gore.

Zato vam v tem letu želim, da goram namenite dovolj časa. Da se z njimi spoznate vsestransko in poglobljeno. In se zadovoljni vračate v dolino – v drug svet, v svet, ki je enak, a ga vidite drugače. Lepše!

Marjan Bradeško

4 Slovenska šola v Nepal

*Gradnja
slovenske
alpinistične šole
v Manangu*

Dušica Kunaver



14 Manj znani Dolomiti

Piz Popena

Matija Turk



31 Z nami na pot

Severovzhodna Slovenija

Gorazd Gorišek

Opisi tur

-  Donačka gora
-  Boč
-  Lisca
-  Paški Kozjak



UVODNIK

Razsežnost časa in gore

Marjan Bradeško

SLOVENSKA ŠOLA V NEPALU

Gradnja slovenske alpinistične šole v Manangu 4

Dušica Kunaver

SLOVENSKA ŠOLA V NEPALU

Kratek povzetek dela šole 6

Bojan Pollak

SLOVENSKA ŠOLA V NEPALU

Da Gombu Sherpa 10

Bojan Pollak

52 Geo-izlet



Dolina Triglavskih jezer

Andrej Šmuc



MANJ ZNANI DOLOMITI

Piz Popena 14

Matija Turk

KOLUMNA

Nekaj misli o gorniški literaturi 19

Viki Grošelj

INTERVJU

Pogovor z Mihom Lamprehtom 20

Vladimir Habjan

FUŽINSKE GORE

Po neoznačenih poteh in brezpotjih nad planino Krstenica 24

Milan Vošank

ZGODOVINA PLANINSTVA

Edmund Čibej 28

Anka Vončina

Z NAMI NA POT

Severovzhodna Slovenija 31

Gorazd Gorišek

NAD TREBUŠO

Pletenje poti med nekoč in danes 39

Rafael Terpin

AFRIŠKE PUŠČAVSKE PUSTOLOVŠČINE

Prvonovembrski izlet v Maroko 42

Anže Čokl

SPOMINJANJA

Opomba za Maca 45

Boro Krivic

SPOMINI GORNIŠKEGA VETERANA

Zabavni opisi neljubih dogodkov 48

Peter Muck

GEO-IZLET

Dolina Triglavskih jezer 52

Andrej Šmuc

INTERVJU

Pogovor z Elico Vehar 56

Mire Steinbuch

VREMENSKE STOPINJE IN OPRIMKI

Topla in sončno prikrajšana jesen 58

Miha Pavšek, Miha Demšar

INTERVJU

Pogovor z Mojco Stubelj Ars 60

Marjan Žiberna

SPOMINI

Zadnji skupni vzpon s Petrom Mežnarjem 61

Ivan Rejc

RASTLINJE V NAŠIH GORAH

Tudi neporaslo je lahko poraslo 62

Matej Blatnik

KOLUMNA

Jaganje in nagajivi geni 64

Matevž Lenarčič

VARSTVO NARAVE

Hribovski potapljač 65

Dušan Klenovšek

NOVICE IZ VERTIKALE

66

NOVICE IZ TUJINE

67

ŠPORTNOPEZALNE NOVICE

68

LITERATURA

69

PISMA BRALCEV

70

PLANINSKA ORGANIZACIJA

71

TNP

72

Vsebine vseh Planinskih vestnikov od leta 1895 dalje na www.pvkazalo.si



Začetek v letu 1977

Gradnja slovenske alpinistične šole v Manangu

Dušica Kunaver



„Koliko je ura?“
 „Dve.“
 „Ojoj, do jutra morava končati to pismo za Nepal Mountaineering.“

Tako sem zaspana, da komaj še vidim črke na pisalnem stroju. Ob četrti uri zjutraj je pismo končano. Uro pozneje si Aleš zavezuje kravato, ob šestih mora biti v tovarni. Naslednji večer se pesem ponovi. Na Aleševi pisalni mizi, pod mizo, nad mizo, okrog mize so kupi pisem, vlog, dovoljenj, računov, predračunov, skic, osnutkov, ponudb, povpraševanj, florisov, elaboratov ..., ki obravnavajo ustanovitev in graditev alpinistične šole v Nepal. Ob vsem tem pa ima Aleš zelo naporno in odgovorno službo komercialnega direktorja tovarne Avtomontaža.

„Le kako vse to zmore?“ se velikokrat sprašujem. Danes službeno potuje v Švico, v četrtek bo z nekim kovačem nadaljeval delo na prototipu letalskega motorja, prihodnji torek ima na Dunaju predavanje o Makaluju, vmes mora dokončati nek članek in še in še. „Oči, še zdaj nisva končala traktorja iz lego kock! Kdaj ga bova?“
 „Danes zvečer, Primož!“

In res, zvečer sta Primož in Aleš vsa v ognju. Učeno se pogovarjata o prenosih, ročicah, vzvodih ... Vlasta in Gitka sta že veliki in pametni, očka pa je ostal otročji in s Primožem, ki je letos postal šolar, se navdušujeta ob mojstrovinah, ki jih ustvarjata iz lego kock. Minevajo meseci, ko Aleš ure in ure riše skice za šolo v Manangu, sestavlja spiske

potrebne gradbenega materiala in orodja, ki ga je treba nabaviti ... Poskušam mu pomagati po svojih močeh, čeprav ne morem verjeti, da mu bo uspelo zgraditi šolsko poslopje v neki dolini na koncu sveta, kamor je treba prinesiti vrečo cementa na ramenih teden dni hoda daleč. Pa vendar, šola v dolini pod Anapurnami raste. Gradijo jo zidarji, ki še nikdar v življenju niso videli žage. Ko dobijo plačo, se na plačni spisek podpišejo tako, da obarvano konico prsta pritisnejo na papir. „Domačine je treba šolati,“ govori Aleš. „Alpinistično nešolani Šerpe spremljajo odprave v stene. Preveč nesreč je že bilo. Poleg tega jih je treba usposobiti tudi za gorske vodnike, ki bodo sposobni voditi turiste po Himalaji.“

1 Šola v Manangu

Foto: Aleš Kunaver (Arhiv MNZS)

2 Aleš Kunaver med zakoličevanjem prostora, kjer bo stala zgradba šole.

Foto: Branko Perko (Arhiv MNZS)

3 Na prvem tečaju udeleženci preizkušajo improvizirana nosila.

Foto: Aleš Kunaver (Arhiv MNZS)



Gradnja šole

Šola v Manangu nastaja v času, ko Himalaja obrača nov list svoje zgodovine. Osvojeni so že vrhovi vseh osemtisočakov in ostalih markantnih vrhov, zato izziv za alpinistične odprave niso več vrhovi himalajskih gora, ampak – stene! Domačini, legendarni Šerpe, ki so bili v času osvajanja himalajskih vrhov vodilni člani tujih odprav v himalajske gore, so ob vstopu v stene teh istih gora postali alpinističnim odpravam le nosači – šerpe (pisano z malo začetnico!). Brez alpinističnega znanja v stenah se z njih mnogokrat niso vrnili. Za vso svetovno alpinistično srenjo so nesreče domačinov v gorah postale težko moralno breme.

Leta 1978 je gradnja šole v Manangu v polnem teku in zidano poslopje šole postane najimenojnejša gradnja daleč naokrog. Leta 1979 steče v še nedokončani šoli prvi tečaj za gorske vodnike. Aleš se takrat vrne iz Nepala veselo nasmejan. Še bolj zadovoljen se vrne iz Švice, s srečanja Mednarodne alpinistične zveze (UIAA), kjer je poročal, da je Jugoslavija pod Anapurnami postavila alpinistično šolo in da je prvi letnik "šolarjev" že prejel diplome gorskih vodnikov. Iskren in navdušen aplavz svetovne alpinistične elite, zbrane na tem kongresu, ga prepriča, kako velik ugled si je Jugoslavija pridobila s šolo v Manangu. Na tem kongresu je slišal tudi pripombe: "Če bo kdo zmozel južno steno Lotseja, bodo to Jugoslovani!" Ta stena je bila takrat največji svetovni alpinistični izziv. Alpinistični svet pa je tudi vedel, da je Jugoslavija takrat imela najboljše alpinistično moštvo na svetu. Na tem kongresu je Aleš dobil kandidaturu za vodjo Komisije za alpinizem pri UIAA, a volitev ni dočakal.

Vključeno veliko prostovoljstva

Tisoče ur dela, ki jih je Aleš vložil v samotno kamnito šolo pod daljnimi gorami, so nadaljevali Aleševi prijatelji. Peter Markič in Bojan Pollak sta drug za drugim naslednjih trideset let vodila šolo, v kateri so se vztrajno, požrtvovalno, dobronamerno, neustavljivo, prostovoljno vrstile desetine naših alpinističnih inštruktorjev in zdravnikov. Za mananško šolo so ustvarili tudi odlične priročnike, tako odlične, da si lahko le želimo, da bi jih dobila v roke tudi slovenska mladina.

Vprašanje je, če je na svetu še kakšna akcija mednarodne pomoči, ki bi trajala petintrideset let in bi vključevala toliko prostovoljstva. Če pomislimo, da je Bojan Pollak osemnajst let vodil šolo brez kakršnekoli državne podpore ... Letalske karte so nekako dobili od sponzorjev, vse ostalo – svojo opremo in dopuste – pa so inštruktorji prispevali sami. Pri tem pa v mananško šolo niso hodili le poučevat, ampak tudi žagat, zidat, klepat, betonirat, kopat, popravljat streho, napeljevat vodovod in še in še. Vse to delo naših alpinistov je bistveno vplivalo na dogajanja v Nepal. V petintridesetih letih so mnogi učenci mananške šole iz preprostih vaških fantičev zrasli v vodilne osebnosti nepalskega turizma.

Ob slikovitem jezeru pod Anapurnami slovenska alpinistična šola še vedno vsako leto znova sprejema nove in nove rodove domačinov, čeprav pouk ni vedno le v Manangu. V letu 2013 so Nepalci prevzeli slovensko alpinistično šolo popolnoma v svoje roke, a pri tem vedo, da so zidovi mananške šole v njihovo deželo prinesli lepše in boljše življenje. ◻



Veliko težav, a vse s srcem

Kratek povzetek dela šole

Bojan Pollak

Dvanajstega oktobra 2014 je minilo natančno petintrideset let, odkar je v Nepalju prvih dvajset udeležencev tečaja za gorske vodnike prejelo diplome o uspešno končanem usposabljanju, ki so ga izvedli Jože Andlovic, Danilo Cedilnik in Jernej Zaplotnik pod vodstvom Aleša Kunaverja. To je bil poleg alpinističnih odprav nedvomno eden od največjih in tudi najuspešnejših mednarodnih projektov Planinske zveze Slovenije, ki je slovensko planinstvo in alpinizem trajno zapisal v zgodovino. Da je "šola" uspešno delovala, je vse do svoje smrti leta 1984 skrbel Aleš Kunaver, nato Peter Markič do leta 1995, za njim pa Bojan Pollak ob pomoči Toneta Škarje in drugih do vključno leta 2013.

Zakaj šola v Nepalju?

Zaradi pomoči ljudem, ki jo potrebujejo. Nepalci imajo izredno kondicijo in fizične sposobnosti za delovanje tudi na velikih višinah, vendar jim manjka tehničnega znanja, ki ga dobijo na našem osnovnem tečaju. S končanim osnovnim tečajem lažje dobijo zaposlitev, predvsem pa so pri svojem delu bistveno varnejši. Kot primer naj navedem, da sta se samo v času našega bivanja v Nepalju v letu 1994 v gorah (eden na Ama Dablamu, drugi pod Mero) smrtno ponesrečila kar dva sirdarja, ki nista imela tega tečaja, da o Ang Phuju, ki se je ponesrečil na naši odpravi na Everest leta 1979, niti

ne govorimo. Lahko se pohvalimo, da je tečaj, na katerih smo sodelovali, obiskalo več kot devetsto ljudi.

Zaradi uveljavitve države in Slovencev.

Slovenci smo poznani po svetu tudi zaradi športa. Športna tekmovanja ponesejo glas o Sloveniji po celem svetu, vendar tak glas kmalu zamre, če ni vedno novih in novih dosežkov. Alpinizem je pri tem izjema, saj ostanejo dosežki – preplezane smeri zapisane v zgodovini tudi tako, da novi plezalci, ki nato po teh smereh plezajo, vedo in se spominjajo, da so to naredili Slovenci. Podobno je z izobraževanjem. Vodniki, ki smo jih izobrazili, velikokrat s ponosom povedo,

1 Izdelava notranje opreme za šolo leta 1980. Predavalnica je bila končana, tako da so bila predavanja že v njej, bivalni prostori pa še niso bili opremljeni in smo bivali še v šotorih. Foto: Bojan Pollak

2 Ob slovesnem odprtju šole so na strehi učilnice predstavniki Jugoslavije: Aleš Kunaver, ambasador SFRJ v New Delhiju Anđelko Blažević in njegov spremljevalec. Arhiv MNZS

3 Odprtje šole leta 1890 Arhiv MNZS

4 Tečajniki in inštruktorji tečaja v letu 1980, manjka Bojan Pollak, ki je slikal. Foto: Bojan Pollak





da so svoje znanje pridobili v naši šoli. To je priznanje za njih in tudi za nas. *Zaradi izmenjave izkušenj in znanja.* Tudi naši inštruktorji so si v Nepal pridobivali dragocene izkušnje pri usposabljanju drugih, posebej take v visokih gorah. To je spoznala tudi Slovenska vojska, ki je tja večkrat poslala svoje inštruktorje.

Šola ima (je imela) v Nepal velik ugled

Náša šola, na katero smo lahko upravičeno ponosni, saj smo v njej dajali svoje, slovensko znanje, slovenske izkušnje in ne prenašali tujih. Po njej smo (bili) Slovenci znani praktično po vsem alpinističnem svetu – od Evrope do Združenih držav, od Azije do Avstralije. Vodniki, ki smo jih vzgajali na teh tečajih, so se nato srečevali, vodili turiste z vseh koncev sveta, sodelovali na odpravah, trekingih in tako prenašali slovensko znanje in védenje o Sloveniji kot alpinistični velesili tudi na druge. Zanimive so bile besede ameriških prostovoljcev, od katerih je eden delal v Langtangu na vodooskrbnih sistemih,

drugi pa na izobraževanju v Tibetu in Nepal. "Kako lahko tako majhna država, kot je Slovenija, daje tako veliko pomoč Nepalcem, ki jim je druge, bistveno večje in bogatejše države ne dajejo!"

Glavni problem

Politika ne bije svojih bitk samo v Evropi, ampak po celem svetu. Tudi v Aziji. Čeprav je Nepal relativno majhna dežela, ima dve veliki sosedi. Imeli smo vse možnosti sodelovanja tudi z Indijo, saj smo vzpostavili pristne stike z njihovim predstavnikom, vendar do tega ni prišlo, ker pri nas pri odgovornih državnih organih na že utečeno sodelovanje ni bilo nobenega odziva, kaj šele, da bi začeli novega. Vse do razpada Jugoslavije, ki je tem tečajem nudila stalno, čeprav ne tudi obilno pomoč, saj se je dobro zavedala, koliko táko delo pomeni, smo za ta projekt dobivali določena sredstva tudi od državnih organov od Zavoda za mednarodno tehnično in ekonomsko sodelovanje (ZAMTES). Prvih pet let smo za dva inštruktorja dobili okoli 10.000 takratnih

4





5

USD, ki so pokrili vse stroške, s plačo vred. Ta sredstva smo razdelili tako, da je za ta denar šlo v Nepal namesto dveh kar pet do šest inštruktorjev. Kasneje je dotacija veljala samo za enega inštruktorja. Nekaj je prispevala tudi Zveza za telesno kulturo Jugoslavije (ZTKJ) in slovenski ZAMTES.

Po osamosvojitvi smo prosili za pomoč tudi Ministrstvo za zunanje zadeve, takratnega predsednika vlade Lojzeta Peterleta, predsednika Slovenije Milana Kučana in še koga. Razen prošnjega Milana Kučanu je bilo vse zaman, vendar se je tudi pomoč, ki jo je on obljubil, izgubila neznanu kje, še preden je prišla do PZS. Kadarkoli smo se obrnili na državne organe, so nas ti napotili na razpise, ki pa so bili vedno taki, da na njih niti slučajno nismo mogli uspeli.

Slovenija je kot članica Evropske unije dolžna prispevati okoli 0,03 % BDP za nerazviti svet, vendar je do sedaj samo enkrat, in to v letu 2012, pokrila stroške udeležbe naših inštruktorjev. S Slovensko vojsko smo sicer dosegli sporazum, da se na teh tečajih usposablja tudi en njihov inštruktor, kar je bilo glede na vedno večjo vpletenost naše vojske na tujem zelo koristno, varno in poceni pridobivanje določenih izkušenj, vendar je ta pomoč zaradi "varčevanja" po nekaj letih odpadla.

Sredstva smo zbirali na vse mogoče načine, a je to postajalo vse težje in težje. Včasih smo v podjetju še dobili plačani, pozneje neplačani dopust, nazadnje pa niti tega ne. Nekateri so bili postavljeni celo pred dilemo – če greš, vzemi knjižico. Težko je zahtevati od nekoga, da bo iz lastnega žepa plačal za to, da bo nato v Nepal dobil mesec in pol učil na svoje stroške in še prevzel odgovornost za to. Takšnih ni več.

Če se primerjamo z nekdanjimi "bratskimi" republikami, v katerih ni bil noben poseben problem, kljub bedi, v kateri so živeli, zbrati na primer 400.000 USD za črnogorsko odpravo na Mount Everest v letu 1996 (podatek je izvedel Tomaž Humar od vodje odprave), bi morali tudi mi iz skupne zupuščine, ki je v tem primeru 95% slovenska, še naprej "črpati" naš sloves in je ne prepuščati drugim, pri tem pa so jo Hrvati že hoteli "lastniniti" (*Hrvatski planinar*, št. 2/95).

Pa še nekaj o samem imenu

Ob ustanovitvi je bil uradni naziv Šola za nepalske gorske vodnike oz. The Mountaineering School (napis na spominski plošči). Vendar se pri nas od leta 1996 uradno uporablja ime Šola vodnikov



6



7

- 5 Vaje iz samoreševanja – vzpenjanja po vrvi na balvan pod Čulujem
Foto: Bojan Pollak
- 6 V izpitni komisiji sta poleg Jožeta Andlovica, Aleša Kunaverja in Nejca Zaplotnika sodelovala tudi nepalska inštruktorja – tolmača.
Foto: Danilo Cedilnik (Arhiv MNZS)
- 7 Na tečaju so se učili tudi izdelave začasnih (improviziranih) nosil iz priročnih sredstev.
Foto: Bojan Pollak
- 8 Roman Robas v taboru na planini pod prelazom Kang (Kang-La) na tečaju leta 1981
Foto: Vladimir Schlamberger (Arhiv MNZS)

Nepalske planinske organizacije oz. šola vodnikov NMA, ker je bil takrat v okviru Komisije za odprave v tuja gorstva (KOTG) pri PZS ustanovljen Odbor za šolo vodnikov NMA (OZŠNMA) oz. Committee for the School for the Guides of Nepal Mountaineering Association (CSGNMA), ki je svoje delo opravljal do začetka leta 2014, ko je zaradi spremembe statuta PZS prenehal obstajati. Na kratko ji rečemo tudi "slovenska šola", za razliko od "francoske", "avstrijske" itd., nekateri pa tudi "Aleševa šola". Uradno Nepalci uporabljajo ime "Basic Mountaineering Course", mi pa v zadnjih letih "tečaj osnovnih planinskih veščin". Do devetdesetih let prejšnjega stoletja smo res izvajali tečaje za gorske vodnike približno po naših "zelo omiljenih" standardih, ki pa počasi niso več ustrezali mednarodnim standardom. Nepalci so izšolanim priznavali status vodnika. Ko so na ravni Svetovnega združenja planinskih organizacij (UIAA) vzpostavili standarde za prostovoljne vodnike planinskih organizacij, se je tudi v Sloveniji začelo usklajevanje slovenskega usposabljanja z mednarodnimi standardi, tako za prostovoljne vodnike v okviru PZS kot tudi za poklicne gorske vodnike v okviru Zveze gorskih vodnikov Slovenije (ZGVS). To je bilo uspešno zaključeno s priznanjem UIAA za vodnike PZS in vključitvijo ZGVS v Mednarodno zvezo vodniških organizacij (UIAGM). Izkušnje tega usklajevanja smo uporabili za tečaje v Nepal. Leta 1997 je bil v Nepal prvi tečaj, ki je vključil vse teme, ki jih zahteva UIAA standard za prostovoljne vodnike. Ker se je pokazalo, da je obseg znanja in veščin, ki jih je treba predelati na takem tečaju, prevelik za časovno omejen tečaj in za udeležence, ki imajo zelo različna (pred) znanja in izkušnje – Šerp je bilo manj kot polovica, smo se skupaj z Nepalci, posredno pa tudi s Francozi, dogovorili, da Slovenci pomagamo izvajati samo



osnovne tečaje planinskih veščin, Francozi pa bodo izvajali nadaljevalne tečaje. Tako je bil leta 2002 izveden prvi tečaj osnovnih planinskih veščin. Takrat je bil tudi napisan oz. dopolnjen učbenik posebej za osnovni tečaj in poseben dodatek za vodniški oz. nadaljevalni tečaj. Tečaje v takem obsegu smo nato tudi izvajali. Kaj pa je pisalo na uradnih straneh NMA? "Mountaineering Training: With an aim to promote mountain tourism as a safe tourism, NMA has been actively involving in the training activities intended to produce qualified and skilled resources. NMA conducts Basic Mountaineering Course (BMC) and

Advance Mountaineering Course (AMC) in the month of August i.e. 15 August and December i.e. 20. December annually. BMC is conducted in cooperation with Alpine Association of Slovenia where as AMC is conducted in cooperation with ENSA."¹

¹ Alpinistično izobraževanje: z namenom, da bi gorski turizem promovirala kot varen turizem, je NMA (Nepalska alpinistična zveza) aktivno vključena v urjenje in izobraževanje, v katerem vzgajajo kvalificirane in izkušene kadre. NMA vsako leto organizira začetni alpinistični tečaj (BMC – Basic Mountaineering Course) in nadaljevalni alpinistični tečaj (AMC – Advance Mountaineering Course) v avgustu, npr. 14. avgusta, in decembru, npr. 20. decembra. Začetni tečaj poteka v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije, medtem ko pri nadaljevalnem tečaju sodeluje ENSA.

Inštruktorji in zdravniki, ki so tečaje vodili oziroma na njih sodelovali:

Slovenski inštruktorji Milenko Arnejšek, Stane Belak, Jani Bele, Janez Benkovič, Stojan Burnik, Danilo Cedilnik, Bogomil Ferfila, Matjaž Ferjančič, Tone Golnar, Vincenc Grljic, Ljubo Hansel, Alenka Jamnik, Darja Jenko, Luka Karničar, Franc Kemperle, Klemen Kobal, Rafael Kolb, Zvone Korenčan, Marjan Kregar, Aleš Kunaver, Miha Larisi, Matevž Lenarčič, Aleš Lipnik, Rajko Lotrič, Peter Markič, Vanja Matijevc, Franc Oderlap, Marko Pogorevc, Bojan Pograjc, Dušan Polajnar, Bojan Pollak, Tadej Pušavec, Roman Robas, Janez Rupar, Vlado Schlamberger, Boris Strmšek, Matjaž Šerkezi, Andrej Štremfelj, Marko Štremfelj, Franc Tamše, Klemen Volontar, Jernej Zaplotnik, Jože Zupan

Nepalski inštruktorji Ang Tshering Sherpa, Da Gombu Sherpa, Danu Sherpa, Datshiri Sherpa, Dawa Phinjo Bhothe Lama, Dorjee Lama (Sherpa), Dorjee Susil Sherpa, Iman Gurung, Jyamchang Bhothe, Kamal Bandari, Kilu Temba Sherpa, Lakpa Sherpa, Lam Babu Sherpa, Lhakpa Kitar Sherpa, Lhakpa Norbu Sherpa, Lhakpa Tsering Sherpa, Mulal Gurung, Musul Kazi Tamang, Ngawang Nima Sherpa, Ngima Dendi Sherpa, Nil Prasad Gurung, Nima Norbu Sherpa, Nima Tenji Sherpa, Padam Ghale, Pasang Lhamu Sherpa (Ž), Pasang Sherpa, Pasang Tendi Sherpa, Pasang Tenzing Sherpa, Pemba Gyalje Sherpa, Pemba Sherpa, Pertemba Sherpa, Prem Bahadur Gurung, Purba Sherpa, Shambu Tamang, Shree Maharjan, Sonam Gyalzen Sherpa, Sonam Hisni Sherpa, Sunar Bahadur Gurung, Thaman Sing Tamang, Tashi Jangbu Sherpa, Tendi Sherpa, Tul Sing Gurung, Zimba Zangbu Sherpa

Drugi inštruktorji Robert Aschenbrenner (D), Drago Baruškin (HR), Darko Berljak (HR), Edi Bohren (CH), Davor Butković (HR), Jean Coudray (F), Željko Gobec (HR), Jacek Hrusiecki (PL), Steve Long (GB), Vladimir Mesarić (HR), Pasang Namoval Sherpa (IN), Branimir Predović (HR), Ivan Somlai (CA), Daniel Stoltzenberg (F)

Slovenski zdravniki Jože Andlovic, Tomaž Ažman, Borut Belehar, Žare Guzej, Matija Horvat, Rok Maček, Damijan Meško, Anda Perdan, Miran Rems, Ludvik Travnik, Mihael Zajec, Petra Zupet

Srbska zdravnika Milenko Savič, Ivana Vukov

Vizionar in veliki mož med Šerpami

Da Gombu Sherpa

Bojan Pollak



V času našega sodelovanja z NMA je več kot šest let odbor za odprave in usposabljanje vodil Da Gombu Sherpa. Z njim smo odlično sodelovali, ker je bil zelo razgledan, predan delu, ogromno je naredil in imel je velike načrte: bil je ustanovni predsednik nepalskega združenja alpinističnih inštruktorjev, ustanovitelj plezalnega kluba, ustanovni član združenja gorskih vodnikov Nepala in Nepalskega himalajskega centra za usposabljanje in ture, bil je inštruktor v Veliki Britaniji ... V sklopu načrta "Nepalke na vse najvišje vrhove sveta" je izvedel odpravo na Everest, med katero se je kar deset Nepalk povzpelo na vrh. Ko so ob koncu devetdesetih let in tudi nekaj pozneje na NMA že razmišljali, da bi prenehali s tečaji, je s svojo energijo in vizionarskim pogledom pa tudi s konkretno akcijo poskrbel, da sta se usposabljanje in sodelovanje nadaljevala. Žal mu je v osemindesetem letu huda bolezen konec leta 2011 vzela plodno življenje in tako prekinila večino projektov, tudi namero, da bi svoje življenje popisal v posebni knjigi. Med našim bivanjem v Nepalju nam je pripovedoval o svoji življenjski poti, ki ga je iz zakotne vasice Čeremi pod vrhom Mera ponesla v širni svet.

V domačem kraju

Gombujeva družina izhaja iz vzhodnega Nepala, iz Solu Khumbuja, z območja med Dud Kosijem na zahodni in Barunom na vzhodni strani. To je območje, ki je nekako odmaknjeno od glavnih turističnih tokov, ki potekajo predvsem po dolini Dud Kosija od Lukle, navzgor do območja okoli Everesta. Praded je bil zelo premožen. Imel je več žena, večinoma zaporedno, ker so umrle ena za drugo. Rodile so mu več otrok, tako da je imel Da sedem "dedov", ker je tudi brate svojega pravega deda štel za stare očete. Za naše razmere je to nemo-goče, toda med Šerpami je to drugače. Tam imajo sorodstvene vezi drugače določene in o sorodstvu ne odloča vedno samo kri. Na primer, dekle se poroči z vsemi brati, ima torej več mož, a otrok, ki se rodi, je od tistega, ki ga določi mati. In ta je nato običajno tudi glavni dedič. Šerpovska skupnost je zelo odprta tudi za druge vplive, čeprav še vedno vztrajno ohranja svoje tradicionalne vrednote, po drugi strani pa je tudi zelo strpna do drugih in se obnaša zelo racionalno. Tako se je zgodilo, da je postal glavni dedič tisti njegov "ded", ki ni imel nobenih potomcev. Njegov pravi ded pa ni imel praktično ničesar. Seveda mu zaradi tega ni bilo treba iti po svetu, saj je lahko kot neke vrste preužitkar živel na rodovni posesti. Tudi poročil se je, vendar mu žena ni prinesla kakšnega posebnega premoženja. Tako tudi njegov sin, Rindzi, Dajev oče, ni bil bogat. Tudi ta se je poročil z nepremožno nevesto, Pemo. Zakonskemu paru se je rodilo več otrok in leta 1950 je kot prvi na svet prijel Da. Da je pravzaprav okrajšava za Dava in pomeni določeni dan v tednu – ponedeljek. Če bi prevedli njegovo ime, bi bil Ponedeljek Gombu Sherpa. Da je imel srečo, da ga je vzljubila žena od tistega "dedka", ki je podedoval vso rodovno posest. Ko je umrl, je bila ta posest njena. Posinovila je malega Daja in mu v oporoki zapisala – tako, da je na zboru vaščanov na glas povedala – vse

1 Da Gombu Sherpa v baznem taboru pod Urgjenmo leta 2005, kjer je poleg inštruktorske opravil tudi funkcijo predstavnika NMA. Foto: Bojan Pollak

2 Da Gombu v svojem uradu v avgustu 2010, še vedno poln energije in načrtov
Foto: Bojan Pollak

3 Na republiškem alpinističnem tečaju na Kamniškem sedlu leta 2003 je Da Gombu Sherpa aktivno sodeloval tudi pri praktičnem delu – tu je v navezi v izstopnem raztežaju Zgornjega stebra Brane. Foto: Bojan Pollak

premoženje. To ni šlo v račun njegove-
mu očetu, ki je bil pravzaprav revež, saj
ni imel ničesar svojega. Nevoščljivost
ni samo slovenska posebnost! Zato mu
je večkrat stregel po življenju, posebej
takrat, ko je bil pijan, vendar neuspešno,
saj je stala sreča Daju vedno ob strani.

Pobeg od doma

Malemu Daju so najzgodnejša otroška
leta minevala v igri, delu in izmikanju
očetu. Ko je bil star sedem let, so ga
oženili z mladenko iz sosednje vasi.
Oče se ga je želel čim prej znebiti, saj
taka otroška poroka tudi za šerpe ni
ravno pogosta. Čeprav je bil poročen, je
njegova žena živela pri svojih starših, on
pa doma oziroma pri svoji babici. Babica
ga je tudi varovala in skrbela zanj bolj
kot njegova lastna mati. Vendar je imel
tudi določene obveznosti; najbolj mu
je šla na živce ta, da je ob praznikih
prinašal darila svojemu tastu. To ga je
tako motilo, da je, ko je dopolnil enajst
let, sklenil pobegniti od doma in se
tako rešiti te obveznosti. Pri tem je
našel pajdaša, strica, ki je bil dve leti
starejši od njega. Dogovorila sta se, da
pobegneta v Sikim, v Dardžiling. Ta kraj
je njegov stric dobro poznal, saj je bil že
večkrat tam. Da pa je prejel tudi obve-
znost, da si za "nedoločen čas izposodi"
nekaj denarja, ki ga je imela babica – in
to tudi uspešno opravil.

V Sikimu

V Dardžilingu sta se nekako "znašla",
vendar je počasi začelo zmanjkovati
denarja, ker sta uporabljala samo
tistega, ki ga je prinesel Da, medtem



ko stric ni prispeval za skupne in svoje
potrebe niti "pajsa". Ko mu je Da to
očital, sta se sprla, in to tako zares, da
sta odšla vsak na svojo stran in se nista
hotela več poznati.

Življenje je postalo trše in za preživetje
je bilo treba dobiti na dan vsaj kakšno
rupijo za hrano. Tako je malo beračil in
poprijel za vsako delo, predvsem pa delo
iskal, saj ga je bilo malo, tistih, ki so ga
potrebovali, pa zelo veliko. Ko je nekoč
v čajnici čakal na delo, ga je opazil po-
srednik, ki je za neko zasebno gradbeno
podjetje iskal delavce. Povabil je tudi
Daja in ta je šel delat na cesto. Gradbeno
podjetje je gradilo cesto v osrednjem
delu Sikima. Imelo je zelo malo mehani-
zacije, saj so bili ljudje bistveno cenejši
od strojev. Ker je trasa ceste potekala
tudi po skalnem terenu, so morali
veliko minirati, pri čemer je bilo treba
najprej izvrtati luknje za eksploziv.
Seveda so vse te luknje vrtali na roke

in norma je bila sedem čevljev (okoli
2,1 metra) luknje na dan. To je bilo za
malega Daja bistveno preveč, vendar
se je, že kar s svojo pojavo (pa tudi s
tem, da jim je nosil vodo in pomagal še
pri drugačnih opravilih), tako priljubil
ostalim delavcem, da so mu vsak dan
pomagali doseči normo in ga tako niso
odpustili.

Pri tem gradbenem podjetju je Da
delal dobra tri leta. Po tem je prišel
v severni del Sikima in se tam zaposlil
pri drugem gradbenem podjetju, ki je
bilo bolj opremljeno. Tam je bil pomoč-
nik voznika gradbene mehanizacije.
To delo je bilo bistveno lažje: vsako
jutro je moral ogreti stroj na primerno
temperaturo, čez dan pomagati vozniku
pri vožnji in drugih opravilih. (Take
pomočnike imajo vozniki tam še vedno
pogosto namesto vzvratnih ogledal pri
vožnji nazaj in drugih manevrih, kjer
je potrebna natančna vožnja; posebej



so koristni pri avtobusih, kjer deloma nadomeščajo delo sprevodnikov.) Zvečer je moral očistiti vozilo, poskrbeti, da je bil rezervoar poln in nato ponoči čuvati vozilo, da ne bi kdo kaj pokvaril. Z voznikom sta se zelo dobro razumela, postala sta si kot brata, in Da se je naučil voziti gradbeno mehanizacijo in tudi kamione. Vendar je pri tem delu zdržal samo dve leti.

V indijski vojski

Sikim je sporno območje, ki je bilo nekoč samostojna kneževina pod angleškim in nato indijskim patronatom, a ga je v sedemdesetih zasedla Indija. Ker meji na Tibet, ki ga je v petdesetih letih zasedla Kitajska, je za Indijo posebnega pomena. Zato je tam indijska vojska še pred njegovo zasedbo gradila tik ob meji s Tibetom razne vojaške ceste in je potrebovala dodatno delovno silo. Zato se je tudi Da, ki je že dopolnil šestnajst let, kar je bila takrat spodnja meja za sprejem v vojsko, priključil indijskim inženircem. Pomagal je graditi ceste ob tibetanski meji, se naučil določenih vojaških veščin in se nekako umiril, saj je bila disciplina zelo ostra tudi izven same vojaške službe. Zato njegov pustolovski duh v vojski ni zdržal več kot dobri dve leti.

Ker je imel določena znanja in tudi vojaško potrdilo, se je lahko zaposlil kot voznik kamiona pri nekem indijskem trgovcu. Zanj je prevažal razno blago po vsej Indiji. Pri tem pa je imel stalne težave s policijo. Vendar ne zaradi prehitre vožnje – kamioni imajo omejeno hitrost na 40 kilometrov na uro – ali česa podobnega, ampak zaradi tega, ker je trgovec v deklaracijo o blagu, ki se vozi s kamionom, običajno napisal napačne podatke. Počasi mu je postalo dovolj teh lumparij, pri katerih je on kot šofer *potegnil krajši konec*, zato je pustil službo in se po enajstih letih "zdomstva" odpravil domov.

Spet doma

Ko je prišel v rodno vas, ga seveda ni nihče spoznal. Zavil je v domačo hišo in tam našel svojo ženo. Ta ga ni spoznala, saj sta bila takrat, ko sta se zadnjič videla, oba še otroka. Sprejela ga je kot vsakega gosta, ki je v tistih krajih po navadi dobrodošel, mu postregla, kot je običajno, in tudi pogovor je tekel o običajnih zadevah. Ko je prišel večer in se Da kar ni hotel spraviti iz hiše, mu je rekla, da pač ne bo mogel spati v hiši, ker je sama doma, saj so bratje – vsaki – na pašnikih. Nekaj časa jo je še dražil,



nato pa povedal in dokazal, kdo je. To je seveda vse spremenilo, saj je bil lastnik ne samo hiše, ampak še marsičesa drugega.

V naslednjih dneh se je srečal tudi z drugimi sorodniki. Najbolj pristrčno srečanje je bilo seveda z babico, ki mu je odpustila krajo in pobeg in bila presrečna, da je spet doma. Drugače pa je bilo z ženo. Ta pravzaprav ni vedela, kako in kaj, posebej še, ko ji je Da rekel, da je ne more imeti kot ženo, saj je ne ljubi. Tako naj se sama odloči, ali bo ostala v hiši ali pa je svobodna in bo šla po svoje. Po premisleku se je odločila, da bo ostala v hiši. Če jo bo vzljubil, mu bo žena, če pa ne, bo pač živela tu, kot je doslej. S to odločitvijo sta se oba strinjala.

Alpinistična kariera

Vendar Da ni dolgo zdržal doma v "idilicnem" življenju. Takrat je bil v Nepal turizem v velikem vzponu in Da je začel svojo alpinistično vodniško kariero.

4 Med svojim bivanjem v Sloveniji leta 2003 je obiskal tudi Veliko planino. Povedal je, da se je na njej počutil kot doma v Nepal. Foto: Bojan Pollak

Najprej je bil *kitchen boy* – kuhinjski pomočnik. To je pravzaprav najtežje delo: prvi vstaja, zadnji gre spat, opravljati mora vsa pomožna dela v kuhinji, streči gostom, članom odprave, šerpam, poleg tega pa še nositi kuhinjske tovore, ki so po navadi težji od običajnih tridesetih kilogramov, pri tem pa vedno prvi priti na cilj. Sledila je kuharska kariera, nato je bil pomožni višinski nosač, višinski nosač (šerpa) in končno je postal tudi sirdar, vodnik in na koncu še direktor lastne trekinške agencije.

Rojen pod srečno zvezdo

Udeležil se je več kot tridesetih odprav, kjer je doživel že vse mogoče. Pri tem ga je spremljala izredna sreča;

na primer na Anapurni IV, kjer je spremljal južnokorejsko odpravo. Ko so se vračali z vrha, je član odprave izgubil svoj cepin. Zato je prostodušno zahteval od Daja, da mu ta da svojega, kar je Da brez premišljanja tudi storil. Korejec je nato srečno sestopil, za Daja pa se je začela igra na meji med življenjem in smrtjo. Ko je nekaj časa sestopal, mu je spodrsnilo. Brez cepina skoraj ni imel nobene možnosti, da bi se ustavil. Toda sreča je bila na njegovi strani. Zaustavil ga je velik nanos napihanega snega, v katerega je priletel s tako silo, da je izgubil zavest, vendar se pri tem ni poškodoval. Ko je prišel k sebi, je nadaljeval s sestopom. Ledna vesina je postajala vse strmejša, tako da se je moral obrniti in sestopati zadensko. Ta strmi skok, ki pa na srečo ni bil nikjer navpičen, je bil visok okoli sto metrov. Sestopal je tako, da je z derezami delal tudi oprimke za roke. Zato je porabil več ur in ujela ga je noč. Moral je bivakirati. Z derezami je skopal nekakšen plato in nekako preстал peklensko mrzlo noč. Pod seboj je videl luči v baznem taboru, vendar se ni mogel javiti, ker so se baterije na radijski postaji spraznile že prejšnji dan. Zato so ga imeli v bazi za mrtvega. Dan prej so namreč videli, da sestopata z vrha dva, nato pa samo še eden, zato so ga že povsem odpisali. Ko se je zjutraj zdanilo, je ugotovil, da nič ne vidi. Ponoči naj bi se mu ohladile veke in tudi oči, da niso bile sposobne sprejemati svetlobe. Nekaj časa jih je drgnil, nato pa pokril z rokami in dihal vanje, dokler se mu pogled ni spet zbistril. Sledil je še izredno delikaten prestop čez krajno zev in nato že bolj položno pobočje in naprej do baznega tabora, kjer niso mogli verjeti, da je še živ.

Daulagiri

Podoben pripetljaj se mu je zgodil tudi na Daulagiriju, spet s Korejci. Daulagiri je znan po tem, da se lahko zelo hitro zavije v meglo, v kateri je orientacija v bližini vrha zelo težka. Bili so trije, dve Šerpi in Korejec. Iz zadnjega tabora so šli zgodaj proti vrhu v lepem vremenu. Šlo jim je počasi, saj Korejec očitno ni imel enake kondicije kot Šerpi. Bili so še dobrih sto metrov pod vrhom, ko ga je zagnila megla. Po pogovoru z bazo so se odločili, da bodo sestopili, vendar se je tik, preden bi začeli sestopati, zjasnilo. Takrat se je Korejec odločil, da bodo šli vseeno na vrh. In so šli. Nanj so priplezali še pred sončnim zahodom. Nato je Korejec več kot uro fotografiral

za razne propagandne materiale in so začeli sestopati že v mraku.

Po dobrih sto metrih se je spet pripodila megla in vidljivost je padla na ničlo. Ker jim drugega ni preostalo, so se odločili za bivak. V pobočje so skopali široko polico, se nekako usedli v sneg in začela se je strašansko dolga in mrzla noč. Če jo hočeš v takih razmerah preživeti, moraš ostati buden, kar pa je izredno težko: telo je izčrpano, dehidrirano, utrujeno do take mere, da se človeku kar blede. In veke se kar same sklopijo, človeku postane toplo, a življenje polzi iz njega kot voda iz preluknjane soda in ni mu več rešitve. Tega se je Da dobro zavedal in je ves čas spodbujal sotovariša in Korejca, da naj migata tako s prsti na nogah kot s prsti na rokah. Ta mu je ves čas odgovarjal z "Yes, yes", vendar, kot se je izkazalo pozneje, tega ni delal. Da pa bi stvar postala še slabša, je *crknila* še radijska postaja, tako da so bili v bazi prepričani, da jih je *pobralo*. Po neskončnih urah se je le zdanilo in čez čas je sonce popilo tudi meglo, tako da so lahko videli smer sestopa. Šlo je zelo počasi in previdno, saj bi se vsak napačen korak lahko končal dva kilometra nižje. Ko so prišli do višinskega tabora, so tam mislili, da vidijo duhove, saj so bili prepričani, da so umrli! Korejcu, ki ponoči med bivakom ni dovolj migal, so pomrznile roke in noga, da so mu morali odrezati kar precej prstov.

Pomoč domači vasi

Podoben pripetljaj, vendar s srečnim koncem, se je zgodil tudi med angleško odpravo leta 1995 na Anapurno IV. V Himalajo se podajajo tudi alpinisti oziroma plezalci s premalo izkušnjami. Tudi ti Angleži so bili bolj plezalci kot alpinisti, vendar se omrzline niso končale z izgubo okončin. Na tej odpravi je Da spoznal tudi Angleža Robinsa, s katerim sta postala zelo dobra prijatelja. Ta ga je povabil tudi v Veliko Britanijo, kjer sta skupaj zbrala denar za šolo, ki so jo nato zgradili v Dajevi rojstni vasi, Čeremu. Šolska zgradba je stala 30.000 NPR (okoli 750 USD), ker so tudi vaščani prispevali nekaj materiala. Pri tem se je pokazala tudi kratkovidnost nekaterih vaščanov, tako da lahko rečemo, da taka kratkovidnost ni izključna last Slovencev. Nekateri niso hoteli prispevati niti bambusovega droga, češ, "kaj pa bo mojim otrokom koristila ta šola, saj sem tudi jaz doslej povsem dobro preživel brez nje". ●

Zahvala vodjem in inštruktorjem slovenske alpinistične šole v Nepalu

"Saj vem, da me boš v redu nadomeščala, dokler se ne vrnem," sem slišala spodbudne besede ob vsakem slovesu, ko je Aleš odhajal v Himalajo. Takrat je to nadomeščanje bilo doma pri otrocih in pri drobnih vsakdanjih stvareh. In vedela sem, da bo kmalu prišel domov. Da pa poskušam Aleša nadomeščati pri njegovih himalajskih zadolžitvah, in to še trideset let potem, ko se je zadnjič vrnil domov, morda presega moja "pooblastila", pa vendar. Ob zaključku 35-letnega dela v alpinistični šoli, ki jo je ustanovil v Nepalu, bi se Aleš svojim prijateljem – alpinistom, zdravnikom, inštruktorjem – prav gotovo iskreno zahvalil. Naj to v njegovem imenu danes naredim jaz.

Alpinistična šola v Manangu je Alešu mnogo, zelo mnogo pomenila. Skoraj deset let jo je načrtoval in pripravil – od odprave na Anapurno leta 1969 do prvega pouka v šoli leta 1979. V letih po odpravi na Makalu 1975 je bil za Aleša nadvse naporen čas. Poleg naporne službe je na Planinski zvezi Slovenije vodil dva projekta: odpravo na Everest in gradnjo alpinistične šole za nepalske domačine. Šola je po pogodbi z jugoslovanskim financerjem morala biti končana v letu 1979, za isto leto pa so nepalske oblasti izdale dovoljenje za vzpon na Everest. Aleš je stal pred najtežjo dilemo svojega življenja. "Bo Everest podaril šoli?" sem se tiho spraševala v mesecih, ko je odlašal z odločitvijo. "Everest je cilj, šola pa je poslanstvo," so Aleševe besede. Po petintridesetih letih so se še kako uresničile. Danes je Nepal turistična dežela. Mnogi vaški fantje, ki so ob vstopu v šolo v Manangu bili nosači in *kitchen boyi*, danes v turizmu Nepala zasedajo vodilne položaje. V zgradbo šole v Manangu in v pouk v tej šoli je vložil tisoče in tisoče ur dela slovenskih alpinistov. Je še kje na svetu kakšna meddržavna pomoč, ki bi trajala petintrideset let in bi se uresničevala izključno samo na prostovoljnem, nesebičnem, požrtvovalnem delu?! Slovenski inštruktorji in zdravniki so za svoje delo dobivali le letalsko karto, ki jim jo je podaril ta ali oni sponzor, vse ostalo pa je bil njihov prispevek – lastna oprema, letni dopust, priprave na pouk, pouk, pisanje učbenikov in ob tem še zidanje, dozidavanje in popraviljanje šolskega poslojpa. Vse priznanje gre predvsem obema vodjema šole. Peter Markič je šolo vodil skoraj deset let, Bojan Pollak - Bojč pa je krmilo šole odložil po osemnajstih letih, sedaj, ko je šola popolnoma prešla v roke domačinov. Bojč in Peter ter vsi inštruktorji in zdravniki za svoje delo zaslužijo vse priznanje in spoštovanje. V Aleševem imenu vsem – hvala!

Dušica Kunaver

Eden najlepših dolomitskih tritisočakov

Piz Popena (3152 m)

Matija Turk



Monte Cristallo, ki se dviga nad Cortino d'Ampezzo, je eden najprepoznavnejših dolomitskih vrhov. Vendar Cristallo ni samo gora, je pravo malo gorsko kraljestvo, kjer najvišjemu vrhu stoji ob strani še lepše oblikovana in še bolj drzna gora: Piz Popena. Skupino Monte Cristalla tvorijo od zahoda proti vzhodu vrhovi Cresta Bianca (2932 m), Cima di Mezzo (3154 m), Monte Cristallo (3221 m), Piz Popena (3152 m) in Cristallino di Misurina (2775 m). Če je Monte Cristallo konec 19. stoletja veljal za pravo romarsko goro, ki je polnila mošnjičke domačih gorskih vodnikov, si je gora danes vsemu slovesu navkljub povrnila velik del svojega prvotnega miru. Tok obiskovalcev se je namreč preusmeril na sosednji tritisočak, Cimo di Mezzo, ki je zaradi žičnice in zavarovane plezalne poti dostopen tako rekoč vsakomur.



Vzhodna stena Piz Popene in Punta Michele žarita v jutranjem soncu nad dolino Val Popena Alta. Foto: Matija Turk



Piz Popena nikoli ni bila modna gora in takšna ostaja še danes, čeprav je njena podoba privlačnejša od preostalih gora v skupini Monte Cristalla. Hkrati pa je tudi veliko bolj divja in nepristopna. To zlasti velja, če jo opazujemo s severa, s travnatih planjav Prato Piazzes ali iz doline Val di Landro.

Angleški pionirji v Dolomitih

Pisalo se je leto 1870, ko se je v gorniških krogih tedaj še neveljavljeni Edward Robson Whitwell (1843–1922) pridružil

Francisu Foxu Tuckettu na raziskovalnem popotovanju po tirolskih gorah. Tuckett, bogati poslovnež iz Bristola, se je na pot odpravil v družbi žene Charlotte in hčerke Elisabeth. Zaradi svojega raziskovalno naravnane gorniškega udejstvovanja si je prislužil članstvo v prestižnem Kraljevem geografskem društvu. Bil je že stari znanec Dolomitov, nekaj let poprej je opravil drugi pristop na Civetto in Monte Cristallo. Ker je Tuckett tudi to sezono imel v načrtu resnejše podvige, sta se

v angleški družbi znašla še švicarski vodnik Christian Lauener in za Angleže takrat skorajda nepogrešljivi domači vodnik Santo Siorpaes. Vendar tokratna ekspedicija ni prinesla večjih uspehov njenemu izkušenemu organizatorju. Vse se je začelo konec maja s poskusom prvenstvenega vzpona na Cimon della Pala, ki je veljal za nekakšen Matterhorn Dolomitov. Vzpon se je končal na približno istem mestu, kjer je obrnil že sloviti Paul Grohmann. Zaradi neuspeha se je Tucketta polastilo prepričanje, da te gore ni mogoče preplezati. Whitwell ni bil tega mnenja in je v družbi obeh gorskih vodnikov čez nekaj dni poskusil ponovno, tokrat uspešno.

Ko je skupina nadaljevala popotovanje po dolini Val di Fassa proti Ampezzu in Cadoru, jih je vseskozi spremljalo slabo vreme. Sredi junija se je nebo končno zjasnilo in Whitwellovo pozornost je pritegnil še nedotaknjeni vrh Piz Popene. Nad prelazom Tre Croci se njen južni greben kot velikanska čer poganja v višave. Prizor, ki osupne, in vrh, vreden lovorike. Vendar bo ta greben moral počakati na neke druge Angleže.

Bivak pred prvenstvenim vzponom

Whitwell, Lauener in Siorpaes so za vzpon na Piz Popeno izbrali vzhodno steno. Na večer pred vzponom so se utaborili ob njenem vznožju, v macesnem gozdičku nekje v dolini Val Popena Alta. Tuckett pri tem vzponu ni sodeloval; zaradi prebolele bolezni, po kateri še ni povsem okrevale, se mu je verjetno zadnji hip raje odpovedal. Njegova hčerka Elisabeth, ki je vestno beležila in s skicami obeležila celoten potek ekspedicije, je v svoj popotni dnevnik skicirala bivak pred prvenstvenim vzponom na Piz Popeno: prasketanje ognja v tihoti noči, ob njem napol sede v nemiren sen zatopljen Whitwell in Lauener. Tretji, ležeči mož je verjetno Tuckett, ki je naslednji dan ostal v dolini. Ob ognju bedi Siorpaes, ki je obljubil, da bo tovariše zbudil navsezgodaj, ob pol tretji uri zjutraj ...

Še v trdi temi so trije možje usmerili korake po velikem melišču navzgor proti vstopu v steno. Z odločnim korakom je Siorpaes nezmotljivo vodil navezo po polici daleč v osrčje stene. Na vzhodu se je že začela zarisovati svetleča črta in počasi so hladno steno ogreli topli odtenki vzhajajočega sonca. Po snežnem ozebniku so dosegli zgornjo polico, ki jih je vodila dalje v levo, do naslednjega snežnega ozebnika, po katerem so dosegli ramo južno pod vrhom. Tu niso



nadaljevali po žlebovih naravnost proti vrhu, temveč so sledili gruščnati polici, ki jih je okoli vršne zgradbe ponovno privedla na vzhodno stran gore. V iskanju najlažjih prehodov so se vztrajno bližali najvišji točki. Še nekaj težkih mest in potem končno vrh! O svojih občutkih o doseženem uspehu je Whitwell zapisal: "Radostni smo na vrhu preživeli več ur. Vodnika sta zadremala, medtem ko sem sam užival v lepoti razgledov ... Zagotovo ni večjega zadovoljstva kot stati na nedotaknjeni gori in na njenem temenu proslaviti uspeh s kajenjem pipe, brez katere le-ta pač ne bi bil popoln." Whitwella od tistega uspešnega poletja, ko je poleg prvenstvenih vzponov na Cimon della Pala in Piz Popeno skupaj s Siorpaesom in Lauenerjem opravil še prvi vzpon na Crodo Rosso d'Ampezzo

1 Zračni raz tik pod vrhom

Foto: Matija Turk

2 Zaključni, plezalni del vzpona na vrh.

V ozadju zadnja rama v južnem grebenu, kjer poteka klasična smer Via Inglese.

Foto: Matija Turk

3 Markantni vršni stolp Piz Popene, kot ga vidimo s poti na Monte Cristallo.

Foto: Matija Turk

(Hohe Gaisl), Dolomiti niso več videli. V naslednjih letih je bil redni gost v Zahodnih in Centralnih Alpah, nato pa je svoje gorniške strasti zamenjal s pustolovščinami na oceanih.

Gora redkih obiskovalcev

Po tem prvenstvenem vzponu so se na Piz Popeno v naslednjih letih povzpeli le redki obiskovalci: leta 1875 Albert de Falkner in gospodična Meynell pod vodstvom Angela Dimaia, leta 1877 madžarski baron Roland von Eötvös z vodnikom Michaelom Innerkoflerjem ter Gottfried Merzbacher s Santom Siorpaesom. Dve leti pozneje je Michael Innerkofler na Piz Popeno vodil brata Emila in Otta Zsigmondyja. Le dan poprej so bili skupaj z Juliusom Kugyjem na Veliki Cini. Ob povratku je v snežnem ozebniku Emilu, ki se je hotel nekoliko postaviti pred Innerkoflerjem, po neumnosti zdrsnilo in komaj se mu je s cepinom uspelo ustaviti ob izteku snežišča nad grozečim prepadom. Zaradi te prigode, ki bi se lahko končala tragično, je moral nato bodoči doktor medicine vsakič, ko je srečal Innerkoflerja, poslušati njegove ostre, s šalo zabeljene zbadljivke. Skupino Cristalla je Innerkofler poznal kot lasten žep. Iz Schluderbacha je zlasti

na Monte Cristallo vsako sezono skoraj dan za dnem vodil kliente, ki so bivali v hotelu Ploner, ki je v tistih časih predstavljal pravo zbirališče alpinistične elite. V letih, ki so sledila, je Piz Popena doživela povprečno dva obiska na leto, pravo nasprotje v primerjavi s tistikrat vesplošno obiskanim Cristallom. Siorpaes, glavni akter zlate dobe odkrivanja Dolomitov, se je na Piz Popeno zadnjič povzpел leta 1895 v starosti 63 let, skupaj z nečakom Arcangelom, ki je nadaljeval njegovo delo. Še vedno aktiven je bil tudi na stara leta eden najbolj iskanih in priljubljenih dolomitskih vodnikov. Na njegovem domu, v cestarski hiši v kraju Cimabanche, so ga radi obiskovali vedno bolj številni alpinisti samohodci, ki so prišli po nasvet ali pa so le želeli srečati legendarnega vodnika.

Raziskovalec Wenzel Eckerth

Poleti 1879 se je med potjo iz Toblacha v Cortino v Schluderbachu ustavil Wenzel Eckerth. Prijazen sprejem družine Ploner ga je prepričal, da je za nekaj dni odložil svoje potovanje in se nastanil v njihovem hotelu. "In ti dnevi so postali tedni ..." Odtlej se je skupaj s hčerko Marijo Terezijo - Mitzl vračal k družini Ploner vsako poletje ter začel





sistematično raziskovati doline in vrhove v skupini Cristalla. Spoprijateljil se je z Innerkoflerjem, s katerim se je po normalni smeri povzpela na Piz Popeno in Monte Cristallo, medtem ko je njegova hči izkazovala precej več alpinistične drznosti in se je z Innerkoflerjem podajala tudi v zahtevnejše alpinistične smeri. Komaj 17-letna se je z njim povzpela na Monte Cristallo po zahtevni smeri čez veliki snežni ozebnik v severni steni (Canalone Innerkofler, 45–50°, II–III, 650 m) ter z njim opravila prvi pristop na Cresto Bianco in na stolp Croda di Pausa Marza v zatrepu doline Val Popena Alta. Eckerth je ugotovitve svojih raziskav glede toponomastike in topografije (prvi je pravilno izmeril višino Piz Popene) ter svoja doživetja strnil v knjigi *Die Gebirgsgruppe des Monte Cristallo*

(*Gorska skupina Monte Cristalla*), ki je v dopolnjeni izdaji izšla v Pragi leta 1891. Knjigi je priložil natančen zemljevid ter jo ozaljšal s slikovnimi reprodukcijami fotografij hčerke Mitzl. In kdo je bil pravzaprav Wenzel Eckerth? Na vizitki, ki so jo našli v možici na vrhu Piz Popene, je podpisan kot direktor tovarne železniških vagonov Ringhoffer iz Prage.

Velike smeri velikih mož

Leta 1884 sta Michael Innerkofler in Dunajčan Louis Friedmann v zahodni steni Piz Popene preplezala novo smer. Istega dne sta se po prvenstveni smeri povzpela že na Monte Cristallo, sestopila po normalni smeri na Passo del Cristallo in od tu splezala naravnost na vrh Piz Popene. Innerkofler je tedaj izjavil, da je bila ta smer, za katero sta potrebovala

V drugem ozebniku pod vršno ramo

Foto: Matija Turk

zgolj dve uri, celo težja od njegove razvpite smeri na Malo Cino in Crodo del Lago. To smer je tri leta za njima prvič sam ponovil mladoletni Robert Hans Schmitt, ki pa se je ključnemu, popolnoma navpičnemu in krušljivemu, delu ognil po desni. Samohodec Schmitt je bil skupaj z že omenjenima bratoma Zsigmondy, Georgom Winklerjem in Ludwigom Purtschellerjem znanilec nove dobe gorništvu, ko so drzni posamezniki sami začeli iskati in utirati nove smeri brez spremstva in pomoči gorskih vodnikov. Smer po elegantnem južnem razu, imenovano Via Inglese, sta leta 1898 preplezala John S. Phillimore in Arthur G. S. Raynor

Informacije

Piz Popena, 3152 m, normalni pristop

Ampezzanski Dolomiti

Piz Popena spada med najlepše in hkrati med najmanj obiskane dolomitske tritisočake. Vzpon nanjo je velikopoteznejši od vzpona na Monte Cristallo, saj se moramo že v spodnjem delu smeri povzpeli po 150 metrov visokem in strmem snežnem ozebniku, kjer za varen vzpon nujno potrebujemo cepin in dereze. Pod samim vrhom nas čaka še dobrih 150 metrov strmega, neprekinjenega plezanja zgornje II. stopnje. Smer, ki poteka po naravnih prehodih, ob dobri vidljivosti ni orientacijsko zahtevna. V vršnem plezalnem delu je nameščenih nekaj vrvnih zank za varovanje in spust ob vrvi (Pred uporabo preveriti!). Vzpon je primeren le za gornike z alpinističnimi izkušnjami!

Zahtevnost: Alpinistični vzpon (II+, 650 m)

Oprema: Cepin in dereze, običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, vponke, vrvne zanke in 50 metrov vrvi.

Nadmorska višina: 3152 m

Višina izhodišča: 1709 m

Višinska razlika: 1443 m

Izhodišče: Ponte Rudavoi. Parkirišče desno ob novem mostu čez hudournik Rudavoi, 2 km pred prelazom Passo Tre Croci (iz smeri Misurine).

Časi: Parkirišče Ponte Rudavoi–ruševine kočne na sedlu Sella Popena 1.30 h

Sedlo Sella Popena–vstop v steno 1 h

Vstop–vrh 3 h

Sestop 5 h

Skupaj 10–11 h

Sezona: Kopna sezona, od julija do oktobra.

Zemljevid: Cortina d'Ampezzo e Dolomiti Ampezzane, Tabacco 03, 1 : 25.000.

Vodnik: Roberto Ciri et al.: *3000 delle Dolomiti, Le vie normali*. Idea Montagna, 2014.

Vzpon: Od parkirišča sledimo markirani stezi št. 222, ki nas pripelje do ruševin nekdanje kočne na sedlu Sella Popena. Do sedla lahko pridemo tudi po poti št. 224, ki pripelje iz Misurine. Od ruševin nekdanje kočne se po stezi spustimo v dolino Val Popena Alta in se na nasprotni strani usmerimo proti velikemu melišču pod vzhodno steno Piz Popene, ki ima obliko izrazitega vršaja. Po melišču se povzpemo do njegovoga konca, kjer se na levi začne izrazita polica. Po njej lagodno nadaljujemo do ozebnika. Ozebnik je zapolnjen s snegom (v pozni sezoni možne velike razpoke) in za varen vzpon po njem nujno potrebujemo cepin in dereze (možen obvoz po skalnem rebro na levi strani, II–III). Po ozkem ozebniku se vzpenjamo okoli 150 metrov. Ko se

proti vrhu razširi, dosežemo na levi zgornjo polico. Po njej pridemo do naslednjega ozebnika. Vanj ne vstopimo naravnost s police, temveč se povzpemo po razčlenjenem skalovju desno od njega za približno 50 metrov (I–II). Nadaljujemo po ozebniku (možen sneg) oziroma gruščnatem grabnu naravnost proti grebenu pod vrhom (I).

Tu se nam ponujata dve možnosti za nadaljevanje. Ena vodi po izraziti polici okoli vršne zgradbe (možici) in nato bolj ali manj naravnost proti vrhu (150 metrov). Druga možnost je direkten vzpon z grebena po dobro vidnih kaminih. Opisana je slednja možnost. V obeh primerih je zadnji del vzpona plezalno najbolj zahteven in izpostavljen (v drugem primeru morda orientacijsko tudi zahtevnejši).

Z grebena sestopimo po grušču do ozkega kamina pod vršnim stolpom, visokega okoli 20 metrov, po katerem običajno curlja voda (II+, urejeno sidrišče). Nadaljujemo preko skalnih pragov naslednjih 20 metrov, nato pa se usmerimo rahlo v levo in po zagrščeni steni plezamo bolj ali manj naravnost navzgor v smeri grebenskega raza v bližini vrha (možici, zanke za varovanje). Čaka nas še okoli 30 metrov zračnega plezanja po razu (II) in kratkem položnejšem grebenu do vrha z možicem in vpisno knjigo.

Sestop: Po poti vzpona.

z vodniki. V tej smeri, ki spada med velike dolomitske klasike, se težave večinoma sučejo okoli II. stopnje, ključno, celo rahlo previsno mesto pa doseže IV. stopnjo.

Še ena velika smer je zarisana v ostenjih Piz Popene. Leta 1911 so Angelo Dibona, Luigi Rizzi in brata Mayer preplezali direktno smer čez severno steno (IV, 350 m).

Velika, pozabljena klasika in mojstrovina, vredna Dibone in njegovih tovarišev! Smer, v katero vstopimo naravnost z ledenika, poteka v spodnjem delu po snežnih žlebovih. Bolj kot tehnično težavna je objektivno nevarna in kot taka ni po okusu sodobnih alpinistov.

Cristallino di Misurina, najlepši razglednik na skupino Cristalla

Z Misurine, turističnega kraja ob idiličnem gorskem jezeru, kjer že več kot stoletje stojijo mogočni hoteli, se vije udobna pešpot do sedla Sella Popena v grebenu Pale di Misurina. Na sedlu se ob ruševinah nekdanje kočice onkraj doline Val Popena Alta odpre veličasten pogled na vzhodno steno Piz Popene, katere vrh se zdi v nedosegljivih višavah. Na skrajni levi se stopničasto dviguje južni raz z angleško smerjo. Pred nami steno v spodnjem delu jasno seka polica, po kateri vodi normalni pristop. Desno pod vrhom se v grebenu kot svareč prst steguje vitki stolp Ago Löschner, še severneje se za njim dviga Punta Michele in na koncu Cristallino di Misurina. Za začetek se lahko iz doline Val Popena Alta po sledih vojaške poti povzpemo na njegov vrh, od koder se nam bo odprl najbližji in najlepši pogled na celotno skupino Cristalla. Če bo v nas kljub silnim vtisom in občutkom strahospoštovanja ob veličastni podobi Piz Popene vzklikla želja povzpeti se na njen vrh, nas bo vzpon nanjo zagotovo nagradil z velikim doživetjem in nepozabnimi spomini. ○

KOLUMNA

Viki Grošelj

Na straneh *Planinskega vestnika* sem pred časom z zanimanjem prebral mnenja in razmišljanja strokovnjakov s področja založništva in knjigotrštva o gorniški literaturi. Slovenci smo lahko zadovoljni s številom in pestrostjo alpinističnih in planinskih knjig. Problem pa je v nizkih nakladah, ki vplivajo na višjo ceno knjige. Naklade se, razumljivo, določajo glede na povpraševanje. Morda je včasih res najtežje kaj spremeniti v lastnih vrstah, a verjamem, da med planinci in alpinisti, ki jim je tovrstna literatura najbolj blizu, obstajajo velike notranje rezerve. Ob malo drugačnem razmišljanju in pristopu bi v prihodnje to stanje lahko močno izboljšali. Do te mere, da bi imela vsaka založba, če že ne drugega, zaradi dobre prodaje, interes za izdajanje knjig z gorniško vsebino. Zase lahko rečem, da sem si tudi skozi literaturo zgradil svoj odnos do sveta, še posebej skozi gorniško pisanje pa odnos do alpinizma in vsega, kar me v tej dejavnosti tudi najbolj privlači. Zato mirno vzamem v zakup, da tole moje pisanje lahko izzveni nekoliko idealistično in naivno. Za začetek najprej pogled na alpinistično literaturo s stališča potencialnih kupcev. V Sloveniji je 42 alpinističnih odsekov, v katere je včlanjenih približno 1400 članov. Temu številu naj dodam še ne-registrirane plezalce, pa tiste nekoliko starejše, ki so se nekdaj ukvarjali z alpinizmom in jih ta dejavnost še vedno zanima. Tako zelo hitro pridemo najmanj do številke 4000. Alpinisti smo si različni v dojemanju pomena tovrstne literature za svoj osebni razvoj, prav tako smo si različni v doživljanju užitka ob branju o stvarih, ki nas zanimajo. Verjamem pa, da nakup te vrste knjige nikomur ne bi povzročil večje finančne zadržke, če bi nam uspelo zvišati naklado in s tem znižati ceno. Le kupovati bi jih morali bolj množično. Če bi bil vsak drugi med nami pripravljen kupiti

Nekaj misli o gorniški literaturi

knjigo, smo takoj pri zavidi številki 2000 izvodov. Če bi se kupci ob tem še zavedali pomena širjenja te literature in bi polovica od njih kupila dve knjigi ter eno podarila komu od prijateljev, znancev in tistih, ki so jim blizu, smo že pri številki 3000. Šele od te številke naprej bi prišli na vrsto ljubitelji in simpatizerji alpinizma, ki se sicer z njim ne ukvarjajo, a jih dovolj zanima, da so pripravljeni tako knjigo tudi kupiti. Potem so

tem pišemo v svojih knjigah. Kaj pa je gorniška literatura drugega kot skupek razmišljanj o univerzalnih vrednotah v tem lepem, a zahtevnem svetu visokih vrhov in prepadnih sten? Ali ne bi bilo smiselno, da nekaj te predanosti prenesemo tudi na naš odnos do "naše" literature? Namenoma sem razmišljal le o alpinizmu in alpinistih. Torej o področju, ki ga poznam in iz katerega izhajam. Mirno se



tu še knjižnice, ki jih odkupijo določeno število. Pa podjetja in posamezniki – kar nekaj jih poznam in tudi zato zelo cenim, ki kupijo večje število knjig za poslovna in druga darila iz preprostega občutka, da je tovrstno literaturo smiselno in vredno podpirati. Tako teoretično hitro pridemo do 4000 zagotovljeno prodanih izvodov. Pokažite mi založnika, ki ob takem številu ne bi pokazal zanimanja. Ob takšni nakladi bi bila cena posameznega izvoda neprimerno nižja kot je pri knjigah, ki izhajajo v nakladi 500 ali celo manj izvodov. Če bi imeli alpinisti nekoliko več občutka in odnosa do "naših" knjig, bi založnik lahko ob praznem skladišču razmišljal le o tem, koliko izvodov je smiselno ponatisniti ob drugi izdaji. Alpinizem bi ob večjih knjižnih nakladah pridobil ne le na športnem, ampak tudi na kulturnem področju. Kultura branja in podpore alpinistični literaturi bi vsem, ki se z alpinizmom ukvarjamo, le koristila. Alpinisti smo v gorah sposobni velike požrtvovalnosti in solidarnosti. Za to nam ni žal časa, energije in denarja. Tudi o

Bodo naše police kdaj polne knjig z alpinistično in planinsko vsebino? Foto: Viki Grošelj

tudi zavežem, da bom v prihodnje vsaj en izvod vsake knjige slovenskega avtorja z alpinistično vsebino tudi kupil. Četudi jo bom že prej dobil v dar. Ne bo mi težko, saj sem to počel že do sedaj. Morda le še namig planincem, ki jim prav tako pripadam. Že Marko Dular je davno nazaj povedal, da so poti alpinistov in planincev v gorah sicer različne, a smo si v bistvu enaki, saj nas doživlja družijo. Po podatkih PZS je pri nas okoli 55.000 registriranih planincev, vsaj dvakrat toliko Slovencev, ki redno ali vsaj občasno hodijo v gore, ne da bi bili člani krovne organizacije. Tako hitro pridemo do osupljive številke 165.000. Če bi bil vsak desetih pripravljen kupiti knjigo s planinsko tematiko, bi bila zaradi velikosti naklade njena cena enaka ceni dveh ali treh kav, ki jih spijemo ob obisku lokala ali planinske kočice – da bomo bolj "naši". ○

Plezanje te prestavi v neko drugo dimenzijo

Pogovor z Mihom Lamprehtom

Vladimir Habjan

Večina vprašanj, ki sem jih imel vnaprej pripravljenih za pogovor z Mihom Lamprehtom, dolgoletnim direktorjem Radia Slovenija, ki v prostem času tudi pleza, je ostala zgolj na papirju, kajti že pri prvem odgovoru se je sogovornik razgovoril, dobesedno padel v svoj svet gora, plezanja in soplezalcev, da meni ni bilo treba prav nič drugega, kot le slediti mu.

Ko teče beseda o alpinizmu in gorah, Lampreht govori zagreto in vznosno, misli mu tečejo mirno, ne zapleta se, ne išče se, ima izdelana stališča, zdi se, da mu je vse zelo jasno, saj odgovore pozna. Če si morda še lahko predstavljam, kako je

bilo takrat tam, o čemer ravno govori, pa tega zagotovo sam ne bi znal tako avtentično povedati. Včasih preseneti s kakšno mislijo ali stališčem, ko pa jo razloži, postane blizu tudi tebi. Je človek, ki daje prednost doživetju in užitku pred dosežkom, prijateljstvu in dobri

"kemiji" pred tekmovanjem. Hvaležen je, da je imel možnost plezati z izjemnimi plezalci, obenem pa silno skromen, čeprav je preplezal težke smeri in stopil na nekaj izjemnih vrhov. Znal je "prebaviti" tudi neuspehe. Uživa v svobodi, v soočenju s samim seboj, preseganju mej svoje zmogljivosti, v "voljnem ujetništvu", ki ga ponujajo gore.

Ko sva se dogovarjala za pogovor, ste omenili, da imate poškodovano ramo. Nam lahko opišete, kako je prišlo do poškodbe?

Vleče se mi stara poškodba natrgane rotatorne manšete ... Ker smo letos malo več *drajtu*lali, so ob obremenitvah bolečine postale neznosne, zato sem sedem mesecev posvetil reševanju tega problema. A največji specialist za ramenske sklepe mi je po domače povedal, da je "šel ležaj", podobno kot pri avtomobilu. Imam izrabljen sklep in zdaj živim s tem. Z operacijo se še ne sprijaznim. V telovadnici poskušam pridobivati moč. Kakšno klasiko bi še rad *stisnil* ...

Poznamo vas kot plezalca, ki je plezal z mnogimi vrhunskimi alpinisti. Koliko pogrešate plezanje?

Bolj kot marsikaj drugega. Ob tem razmišljam, kaj takšna poškodba pomeni za vrhunske športnike, če je že pri nas,



navadnih smrtnikov, to takšna blokada. Potem iščeš nadomestne cilje, greš na cestno in gorsko kolo, malo več hodiš, tečeš ... Trideset let sem imel srečo, da sem lahko plezal ter spoznal čudovite ljudi in izjemne plezalce. Nekaj teh na žalost ni več tukaj, a so navzoči na nek drug način. To je bila dobra izkušnja. Imel sem možnost biti zraven in sem mogoče zato opravil vzpone, ki jih sicer ne bi.

Navzoči na drug način?

Reinkarnacija? Tudi v svojih razmislekih o minljivosti našega bivanja pogosto na nek način poskušam meditirati z njimi in drugimi bližnjimi, jim mogoče slediti v njihovih dejanjih, presojah, estetskih in etičnih pogledih na to, kar danes počnem. Oni so v naši percepciji realnosti brezčasno navzoči.

Imate koga konkretno v mislih?

Veliko mi jih je bilo zelo blizu, zlasti Pavle (Kozjek), Miha (Valič), Šiso (Rok Šisernik), Zoki (Zoran Radetič), ravno je bila obletnica Tomaža Humarja ... Vse sem dobro poznal, z nekaterimi sem

1 S Primožem Štularjem v Travniški grapi v Šitah Arhiv Miha Lamprehta

2 Tabor 1 na 6300 metrih, v ozadju Čo Oju
Foto: Tomaž Jakofčič

plezal več, z nekaterimi manj. To so rane, ki jih moraš znati pri sebi zaceliti, za kar pa je potreben čas. Človek, ki mi je v razmislekih zelo pomagal, je Franček Knez. On sam je imel podobne izkušnje. Zlasti po letu 2008 se ponovno druživa in razpravljava ali pa skupaj le molčiva, ker ni treba govoriti. To je realnost. V velikem svetu je človek le igračka, ne živi, pač pa ga živi naključje. To so reči, o katerih pre-mišljam, o tisti tanki črti med tukaj in zdaj, med biti in ne biti. Odkar človeštvo obstaja, so to neodgovorjena vprašanja, ki nas spremljajo v osebnih izkušnjah, v življenju, ko so nam ljudje odhajali ali pa smo se gibali v okoljih, kjer smo mislili, da so določene stvari nemogoče. Dejansko smo mislili, da se te stvari ne morejo zgoditi, pa so vendarle se ...

Torej so vam tudi plezalski kolegi pomagali, da ste iz sebe stisnili še več ...

Predvsem so imeli smeje ideje, načrte, treninge. Oni so bili nek azil, opora. Vedenje, da si s takimi ljudmi, te dodatno napolni. Nihče te ni vlekel, sam si iztisnil iz sebe. Je bil prijeten izziv. Osebnosti, ki so manj medijsko znane, so čudoviti plezalci, npr. Štuli (Primož Štular), Puhi (Igor Puhan), Leska (Bojan Leskošek), Auspuh (Samo Krmelj), Aljaž Tratnik, Peter Mežnar. Mene je s plezanjem okužila generacija: Tedi (Tadej Slabe),

Koki (Andrej Kokalj), Janez Skok, Staško Vešligaj, Izток Sajko ... Dneve in dneve smo preživeli na Šancah in "brusili krempljčke". Zgodile so se prave stvari ob pravem času. To je izvirna izkušnja, dogodivščina, deliti podobne trenutke s podobnimi ljudmi.

Vrniva se na začetek: kdo oziroma kaj vas je zvalo v gore in stene?

Moja generacija je igrala košarko. Po prihodu na študij v Ljubljano leta 1975 sem spoznal ljudi, ki so pri športnem plezanju naredili velik korak naprej. Mene sta z norimi treningi, s plezanjem v domačih stenah ali Paklenici okužila zlasti Tedi in Koki. Še z drugimi soplezalci sem potem obiskoval Julijce in Kamniške. Bili smo kar dobro natrenirani, da smo se podajali tudi v bolj zahtevne stene. O tem sem veliko razmišljal. Po tem, ko je Sir Chris Bonington preplezal Old Man of Hoy in je BBC to prenašala, smo mi pozneje, leta 1986, z genialnim, žal pokojnim režiserjem Benom Hvalo s TV SLO pripravili epski celodnevni projekt *Pajek pod previsom*, v Ospu, ko sta Srečo Rehberger in Tadej Slabe v živo in prosto suvereno preplezala zelo previsno Gobo. Neposredno smo snemali s štirimi kamerami in se petkrat v živo javili v program. Seveda sem to delal kot nekdo, ki mu plezanje ni bilo tuje. Vedel sem, kaj pomeni viseti v Gobi, ki jo je takrat večina plezala z *lojtrcami* ali od svedrovca do svedrovca. Odrle so se nove dimenzije, ko spoznaš, da je možno več, kot bi domneval. Druga zadeva, ki me je privabila v alpinizem, pa je bila gorniška literatura, ki te še dodatno zastrupi, ti da nove razmisleke, ko preverjaš in primerjaš, kar si videl na svoje oči, na svoje prste, s svojimi mišicami, telesom, znojem, krvjo. Ki te pregnete na nek drug način, z neko literarno izkušnjo ali potopisno, epsko zgodbo.

To je že blizu definicije plezanja.

Gotovo vas je že kdo vprašal, zakaj plezate, kaj vidite v tem naporu in tem početju. Kaj mu odgovorite?

Kaj pomeni plezanje vam?

Plezanje, gorništvo, hribi. Da, absolutno se mi zdi to neizmerna svoboda. Nekdo je rekel, da ko si v gorah, piješ na izviru veselja. Nemški pesnik Friedrich Hölderlin v pesmi *Vrnitev domov* piše: "Kjer me gora drži v voljnem jetništvu." Hočem reči, gre za izziv, za elementarno dojetje lepote, kozmosa kot takega. Biti tam tisti trenutek in odmisli vse ter se globoko posvetiti zadevi, s katero se spopadaš. Lahko je to dolga smer, celodnevna, večdnevna tura ali pa kratka športna smer, kjer v





3 V severni steni Tofane Poccia, 7a, večraztežajna smer Arhiv Miha Lamprehta

4 Klin v Paklenici Foto: Matjaž Jeran

20–30 metrih stisneš vse iz sebe. Hkrati tudi izjemna čistost, pošten način, kjer ni goljufije. Tudi mi smo začeli plezati z *lojtrcami* (po navadi iz narezanih aluminijastih prečk za antene in *prusika*), pa smo jih potem za vselej pustili v dolini in poskušali premagati smeri na čisti način. Več treninga je pomenilo boljše rezultate. Skratka, pomikati meje težavnosti in estetike više in ob tem neizmerno uživati. Enostavno, biti v tem prostranstvu, odmakniti se od zaved, ki se dogajajo v dolini in se prestaviti v "voljno jetništvo", ki ga ponujajo gore. Če to lahko doživiš z ljudmi, ki imajo podobne ali enake vrednote, je nekaj najlepšega. Plezal sem tudi z mlajšimi plezalci. Zame nepozabni so npr. ledni vzponi z Aljažem Tratnikom, recimo Psihoanaliza ali Desni Leštanovec v Koritnici. Hkrati je to super zabava, če se dobro izide in če te zgreši padajoči led.

Koliko vam pomeni rezultat, dosežek, koliko pa doživetj, o katerem ste govorili?

Največ mi pomeni doživeti prvinskost, soočiti se s samim seboj, s svojo majhnostjo in ničevostjo ter videti, kje so presežnosti. Rezultat? Nimam rezultatov. So pa smeri, o katerih sem sanjal, zanje treniral in so se zgodile v nekem času. So smeri, zaradi katerih teden dni nisem spal, so problemi, ko od centimetra do centimetra študiraš gibe in kombinacije. Seveda so pa zgodbe, ki ostanejo za vekomaj – to so daljše, večraztežajne smeri, ki se zavlečejo v noč, ko te ujame dež, nevihta ... Vsi smo ponavljali nabor nekih smeri, ampak vsak jih je doživljal drugače, imel drugačne razmere. Absolutno šteje bistveno več, ko je treskalo, ko je šlo zares. Tudi vidiš, kaj pomeni biti z nekom navezan na vrh in z njim deliti usodo. To so trajna prijateljstva. Ni nujno, da te ljudi vidiš vsak dan. Lahko koga ne vidiš vse leto, a ko ga, se spomniš tistega valovanja, enake percepcije nekega presežnega stanja, ki se te globoko dotakne.

Vsi, ki hodimo v gore, se radi spominjamo smeri in gora, ki so nam ostale za vedno v spominu.

Kako se jih spominjate vi?

Z občutkom ponižnosti. Takih smeri je več. S Štulijem sva imela zanimivo izkušnjo v smeri Oceano irracionale v Val di Mellu, kjer naju je sredi granita ujela nevihta. Trapecio (Huayhuash) je bila odprava, ki je uspela, dokončali smo Lowovo smer. Meni je bilo pomembno, da sem bil tam. Na Chopicalqui smo se dobesedno sprehodili gor in dol, bilo je čudovito in samo kot zla slutnja me je spremljalo dejstvo, da se je Zoki tam za las rešil ... Veliko mi pomenijo smeri, kjer sem videl mojstrstvo Kozjeka in Kneza, da sem bil denimo s Frančkom pri prvenstvenih smereh v zahodni Triglavski steni. Pa kakšna imena smeri, npr. Dotik in Nasmeh, ki govorijo sama zase. Vidiš Frančka, kako bravurozno pleza in dobesedno voha, kje je možna linija, kje so prehodi. Ko pa te spusti naprej, vidiš, da to ni tako enostavno, da ti tega ne vohaš na enak način. (*smeš*) Zelo cenim Frančkov Meč v Malem Koritniškem Mangartu, ki sem ga preplezal z Dolfom (Blaž Nadvršnik). Pa Bonattija z Jakom (Tomaž Jakofčič) v Grand Capucinu, pa Levega Piussija v Vevnici z Auspuhom, ko je treskalo okrog naju ... To so zgodbe, ki se začnejo zgodaj in končajo pozno in si prevzet in ponotrjen. Pa odprave, Čo Oju ... Z Mihcem Valičem sem leta 2008 hotel na vrh, pa je zadnji dan pred odpravo prišla tragična, meni še danes nedoumljiva novica o Pavletu na Mustang Towerju in sem pot odpovedal. Ironija usode je bila, da se je prav na tej odpravi, med vračanjem z vrha Čo Oja, Mihec ponesrečil ... To so stvari, ki so racionalno nedoumljive. Hotel sem izkušnjo z 8000 metri, a mi pozneje, leta 2010, na Čo Oju ni bilo naklonjeno, ko smo na dobrih 7000 obrnili zaradi velikega plazu ... Vseeno je bila dobra izkušnja. Človek mora to znati predelati. Vse, kar se dobro konča, je dobro. Očitno je zame v tem življenju ta priložnost zamujena.

To pomeni, da ste tudi ta dogodek uspeli predelati ...

Sem. In je navzoč, saj ga zapečatiš v spomin. To je neka začaranost, ki nas spremlja, ki ti da trajen pečat. Plezanje bi lahko ponazoril s filozofskim pojmom "biti v ekstatični odprtosti biti". Nekako se mi zdi, da to razumem. Morda po svoje, a vendar. Tvoji lastni registri se odprejo na drug način in zaživijo v sozvočju z registri, ki so milijone let odprti, a smo nanje pozabili, ker nas dolinski način bivanja s pehanjem za dobičkom, tekmovalnostjo, optimizacijo delovnih procesov, nižanjem

stroškov dela in podobnimi novotarijami delajo drugačne ljudi. Ampak se čistimo, se sprašujemo, iščemo odgovore. Eni tako, drugi drugače. Mogoče se nekaj podobnega dogaja v glasbi. Meni pač plezanje ustreza in ga zdaj, ko sem poškodovan, najbolj pogrešam.

Pred poškodbo ste razmeroma veliko športno plezali, se preizkušali v velikih stenah, v ledu in snegu, na odpravah na visoke vrhove. Kaj od tega vam najbolj leži in zakaj?

Prav gotovo skala, *platke*, manj pa previsi. Na *platkah* sem rad *zategnil*, izkoristil drobne razčlembe, *žiletke*. Pavle se je včasih šalil in mi rekel: "Ajde, pojdi naprej, *platenmajster*." Zame velike stvari so pa vedno hribi pozimi, to je čudovito. In dolge večraztežajne smeri, slovenske ali druge klasike, težko pa bi jih razvrščal. Pozimi "odpikaš" Stenar ali Severno triglavsko ... Centralne Alpe, Francija, zimske klasike – to so pa že bolj kompleksne zadeve. Vse imam rad. Joj, pa turni smuki ...

Prevedli ste nekaj knjig iz ruščine. Lahko kdaj pričakujemo tudi vašo knjigo?

Prevajalstvo mi je bilo, ob redni službi, v nekem obdobju poseben izziv, soočenje z Rusijo in ruščino. V Moskvi sem bil od leta 1989 do 1996. Pozneje sem prevedel štiri knjige. Največ sem se ukvarjal z Ano Politkovsko, z njeno tragično, a pogumno zgodbo. Cenil sem jo kot novinarko, ki se ni predala, ki vrednot ni zamenjala za lastno udobje. Nismo vsi taki in to izrekam tudi kot kritiko na lasten račun. Pri sebi občasno beležim neke dnevniške zapiske. Blizu mi je lirika, verzi. Ne razmišljam, da bi to lahko bilo tako dobro, da bi kdaj ugledalo luč sveta. Ukvarjal sem se z novinarstvom, pisanjem, zunanjo politiko, pot me je potem zanesla v drugo obliko delovanja. O knjigi nisem razmišljal, mogoče o pesniški zbirki. Kdo bi vedel ...

Kaj pa kakšna planinska oddaja na vašem radiu?

Dobro vprašanje. Na radiu moramo biti odprti s fleksibilno programsko shemo. Teden dni nazaj (pogovor je potekal 14. 11., op. p.) so bili v *Sredinem intervjuju na Prvem* trije imenitni alpinisti – Luka Lindič, Aleš Česen in Marko Prezelj s Hagshua – in to je bil zame podoživet pogovor. Dr. Jeglič je na programskem svetu svojčas opozarjal, da RTV Slovenija premalo časa namenja tovrstnim temam, s čimer se strinjam. Prav bi bilo, da bi nacionalna radio in televizija imela v

svoji programski shemi tudi te vsebine – gorništvu, alpinizem. Imamo široko zainteresirano javnost, ki bi morala najti to programsko refleksijo lastne aktivnosti. V tem smislu ta pomislek sprejemam kot konstruktivno pripombo. Mislim, da bi tako oddajo veljalo tudi umestiti.

Midva sva predstavnika dveh različnih medijev. Ob odkritju filma so govorili o propadu gledališča, ob televiziji enako za radio, zdaj ob spletu tako pravijo za knjige in tiskane medije. Meni pa se predvsem zdi, da ljudje danes ne berejo več veliko. Kako doseči, da bi več obiskovalcev gorskega sveta kupovalo in bralo planinsko literaturo? Ali kot predstavnik radijskega medija v *Planinskem vestniku* najdete vsebine, ki so za vas zanimive? Vas tiskani medij še pritegne?

Absolutno. Obstaja fenomen, ki se mu reče medijska konvergenca. Običajno je tako, da tiskani mediji, časniki določajo agendo, dnevni red. Televizija jo upodobi na svoj fascinanten način s sliko in vsem, kar spada zraven, radio pa je navzoč stalno kot generalistični medij, štiriindvajset ur na dan. Za prihodnost radia me ne skrbi, saj s sodobnimi platformami, poslušanjem na zahtevo, *podcasti*, vzpostavljanjem dialoga preko socialnih omrežij pridobiva nove javnosti. Veliko nas še čaka, saj se medijska krajina stalno spreminja, veliko pa smo že naredili. *Planinski vestnik* je imenitno posodobil format in ga kupujem. Je estetsko dovršen, ima dober nabor tem. Naj izpostavim intervjuje, pri katerih gre za osebne izkušnje, reportaže z odprav. Ne smemo pozabiti, da veliko ljudi še ni imelo priložnosti povedati relevantnih stvari, da tudi preko tega bralci dobijo povratne informacije. Ljudje, ki so že pred desetletji ustvarjali in imeli smeje ideje in jih tudi uresničili. Zdi se mi, da je zlasti v tako majhnem prostoru, kakršen je slovenski, pomembno, da je teh revij in literature več, da morda tudi več sodelujemo, si izmenjujemo vsebine in da skupaj širimo prostor javnega dialoga in hkrati ponujamo specifičnim uporabnikom neke njihove vsebine. *Grif* je bil uspešen projekt, ki je žal ugasnil, danes pa spletne platforme, npr. Gore-ljudje, Friko.si in še nekatere, ponujajo relevantne vsebine. Ste na dobri poti. Jaz sem tradicionalist, saj dobesedno povoham izdelek, ko pride iz tiskarne. Vesel sem, če imam odtis časopisa na svojih prstih. Razprem vse čute. Ko vidim novo edicijo, me začara. ●



Oj, ti Škednjovec

Milan Vošank

Po neoznačenih poteh in brezpotjih nad planino Krstenica

Dohiti me na Jezerskem Stogu:

– Videl sem vas na Malem Stogu.
– Ja, ja, naravnost s Krstenice sem se povzpел.

– A res, pa so prehodi?

– O ja, lepa stezica, najti moraš le kamnitega možička med macesni na vrhu planine.

– Drugič pogledam, zdaj grem pa kar naprej, tukaj se ne bom ustavljal!

In tako redkobesedno je na vseh vrhovih, kjer se, no ja, slučajno spet srečava. Na Prevalskem Stogu po dolgem molčanju le vprašam:

– Kam pa greste?

– Proti Škednjovcu!

– Po vzhodnem grebenu?

– Ja, ja!

Na Škednjovcu pa le še kratek dialog:

– Lepo!

– Lepo, lepo ...

Več ne spregovoriva, dokončno se razideva. Čudaka. Samotarja. Hočeva biti

ta dan pač – sama. Pa saj tako je, zato ne vem, ali naj, neznanca, v tej zgodbi sploh še omenjam. Raje ne, pa naj mi, gospod, tega ne zamerijo.

Sončni pašniki

Priti na planino Krstenico v poletnih mesecih je zame vedno znova kot praznik. Kje so že tista leta, ko sem začel zahajati na bohinjske Fužinske planine.

Tisto popoldne, ko sem prvič ugledal sončne pašnike pod Malim Stogom in kar obsedel tam na vrhu, na tratah pod viharnimi macesni. Utrip te razgledne planine, to poezijo svetlobe in barv in neubranu muziko zvoncev živine, srečanje s planšarico Cilko in njenimi mladimi pastirji, se je za zmeraj posedel vame.

Odtlej se zvesto vračam leto za letom, sam, s hčerkama, s prijatelji, vedno z željo spet vse to doživeti. Najlepša so mi na teh pašnikih jutra in večeri. Že kar obredno se vedno znova bos sprehodim po rosnih

tratah, iščoč razglede tja čez Spodnje Bohinjske gore in Komno do Krna. Ko se s pogledom s slednjim srečava, sem potešen in pomirjen.

S Cilko sva z leti postala prijatelja. Če ji je delo dopuščalo, mi je rada obudila marsikatero planšarsko zgodbo. Sprva smo prenočevali v *bajtah*, ki so danes obnovljene ali v razpadanju, dokler mi ni nekega večera odprla dveri svoje hiške pod sirarno. Pograd je res malo kratek in trd za že prerahljanega v sklepah, si pa noter in na toplem. Ali ni to lepo in prijetno?

Pesem spominov

Da, tako lepo je tudi to noč, da še opolnoči ni sna. Stopim na verando, planina je tiha, vse se je umirilo, le oblaki na nebu hite med zvezdami, pozno večerne barve so že zamrle: kako je žarela nad temačno silhueto Krna ta svetlo oranžna, dokler se ni razblinila v ultramarinski modri



nebeških svodov med razpotegnjenimi oblaki nekakšne pariške plavosti ali celo violeta. Kar stal sem, zrl in se čudil, da sem še sedaj ves prežet s to energijo; v meni pa se oglašča pesem spominov. V planšarski *bajti* se prižgejo luči, noč lega na planino, le zvončkljanje pasoč se živine je neutrudno. Ob devetih slišim: "Cilka je *rekva*: Takoj spat!" Vsi pastirčki jo nemudoma ubogajo, moji trije najstniki, ki jih bom naslednji dan peljal na Jezerski Stog, pa so še dolgo zgovorni. Prižgem svečo in pred *bajto* priredim koncert za orglice v lunini noči. Prav počasi se na planino čez bregove iz Voj in tam izmed macesnov pod Ogradi razpotegne pritlehna meglica, v katero se ujamejo svetli lunini odsevi, da skalnati grebeni Malega Stoga nad pašniki čarobno zažarijo. Kako prelestna noč, ko iz orglic izvabljam pesem za pesmijo in se mi kar naenkrat zazdi, da imam veliko poslušalcev. Seveda, moji, ki ne morejo spati, pa nekdo sedi tam spodaj na klopici ob koritu. Tudi Cilka še ni legla k počitku,

1 Škednjovec s planine Jezerce

Foto: Peter Strgar

2 Pogled s Prevalskega Stoga na Vrh Hribaric, Škednjovec in Mišeljski Konec

Foto: Peter Strgar

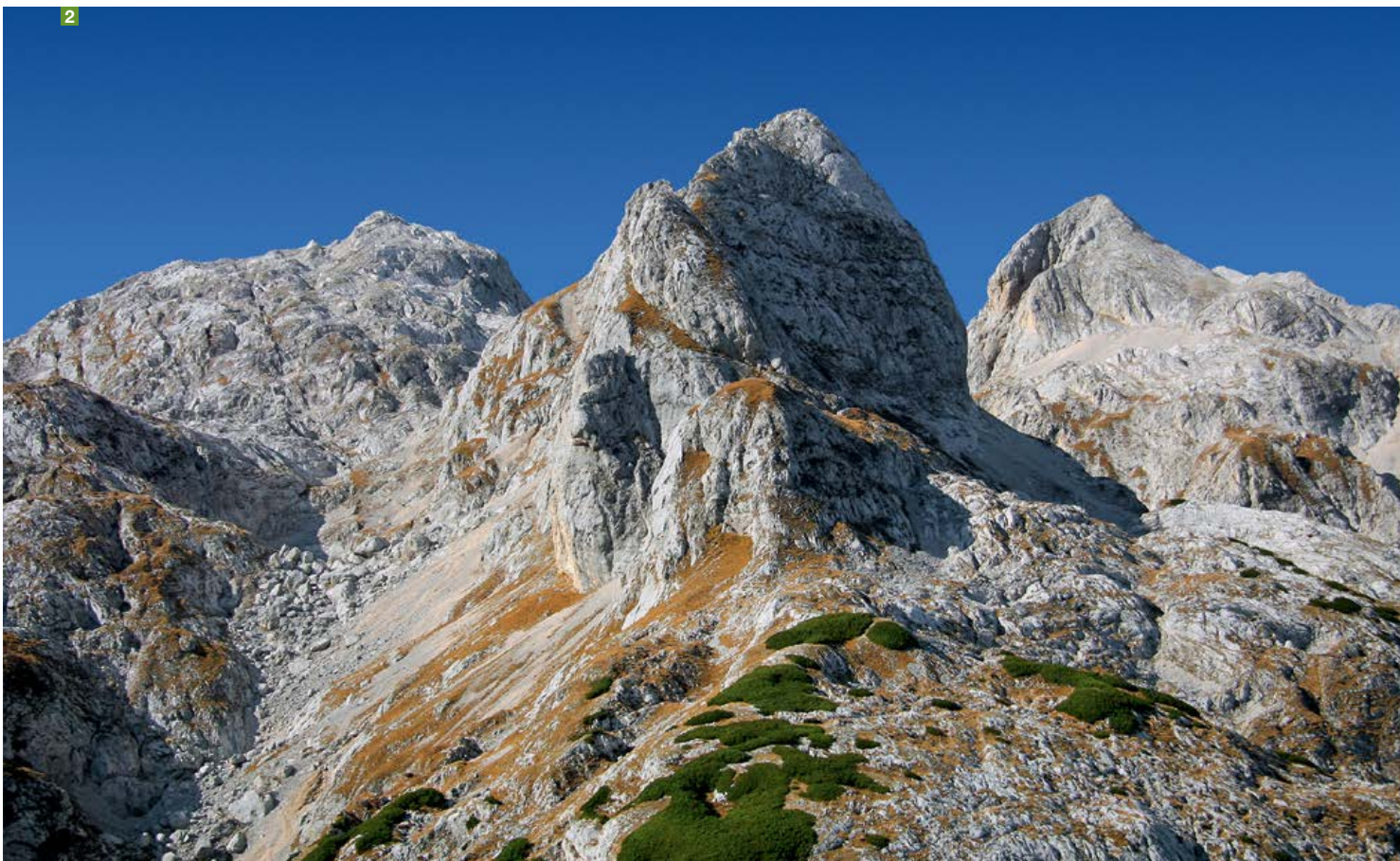
ko pa se malo bolj zazrem naokrog, moram zastati z *muziko*. Čreda govoda se je polegla na ravnico ob *bajti*, povsem je mirna, noben zvonček se ne oglasi, postalo je brezčasno. Same vesele ljudske viže popevajo čez srebrne trate. Opolnoči se splazim v svoj kot *bajte*, Ana, Maša in Gašper mirno spijo v svojih sanjah, meni pa lunina noč ne da sna. Nocoj ni luninega sija, je pa svetloba v pričakovanju hoje in plezanja čez grebene. V nemirnih sanjah polsna čakam prve najzgodnejše zarje.

Jutro se rojeva tam za Karavankami in Grintovci. Silovito se razširja zarja čez jasne vrhove Julijcev pod temačnim oblačjem, potem pa sonce razblini še zadnje upe noči. Svetloba pohiti čez poključke gozdove in se nežno razlije na rosne krsteniške pašnike, kjer pastirji že glasno zganjajo krave k molži. Bližnji Ogradi se zde, kakor da se s svetlobo prebujajo iz dolgega sna, ko se pozdravljam z njimi na poti pod Mali Stog. Najdem kamnitega možica in stezico, s Krstenice pozvanja, pohitim s pogledom na zamegljeno dolino Bohinja in gore onkraj že v pričakovanju razgleda na grebene moje današnje poti. Povzpnem se še čez poraščen rob in tu je ta slika: po skalah in med rušjem vodi stezica do vrha Malega Stoga. In zadaj že Jezerski Stog pa

Prevalski Stog ter kmalu že – Škednjovec. V ozadju pa Mišeljski greben, zamegljeni oči Triglav, Vernar in Tosc, pa Vrh Hribaric, Kanjavec, Debeli vrh in Ogradi. Krn v daljavi. Kakšno razkošje razgleda. Kako lepo, kako rad imam takšne grebenske poti. V duši mi zaigra od veselja, ko se vzpenjam proti vrhu, samotni romar. Počutim se kot pobožni častilec, tihi občudovalec tega svetišča gora. Sestopim med rušjem do sedla, iščoč ga, prijatelja, ki me s svojo podobo vedno znova razveseli. Viharni macesen, tako drugačen od drugih, gosto zaraščen le po nekaj dolgih vejah pod odlomljenim vrhom. Spet hodim okoli njega s fotoaparatom, nikoli naveličan tega motiva. Kakor da bi nekaj manjkalo, bolj prazna bi bila pot na Jezerski Stog brez tega drevesa.

Moja gora

So vršaci, ki jim pravim, da so moje gore. To je koroška Raduha, je notranjski Snežnik in je – bohinjski Jezerski Stog. Ta osamljeni na vse strani strmo padajoči travnati vrh nad Vojami, med Velim poljem in planino Jezerce, se je znal usesti vame. Velikokrat se zazrem v fotografijo te lepe gore in se po prenočevanjih na Krstenici spominjam svojih samotnih zgodnjih poletnih juter na njenih



grebenih. Spominjam se te nepotvorjene lepote in radosti v sebi, vriskov in petja, ko sem se poslavljaj od vrha in odhajal preko zadnjih skal do razcvetenega travnatega roba nad Jezerskim prevalom. In spominjam se plezalskih zgodb v stenah te gore.

Več poletij sva z Marjanom prihajala z zajetnimi nahrbtniki na Krstenico, da bi se naužila utripa planine in razživela v pečinah, kjer se, kakor pravi Tine (Mihelič), žvenketu plezalne opreme pridružuje še oddaljeno zvončkanje bohinjskih krav. Nisva se znala naveličati lepih strmih prehodov v teh kratkih smereh, dokler se v levi steni nisva zazrla še v čudovit raz. Sploh nisva dvomila, da bo to – prvenstvena smer. Še več, ob vstopu sva se temeljito sporekla, kdo bo prvi začel s tipanjem v deviškost pečevja. Prijatelj je moral popustiti nekaj mesecev starejšemu in izkušenejšemu. Ampak po desetih metrih slikovitih zračnih odstavkov sem naletel na star klin. Kar presunjen ob razočaranju, da smer ne bo nova, se potem nisem več jezil, ko je Marjan vodil do vršnega grebena. Za "kazen" pa se mi je pod nogami zrušil še cel previs. Kako sva bila vendar trapasta, sva ugotavljala pozneje, saj alpinisti že leta zahajajo v ta ostenja in da tik nad potjo na vrh ne bi opazili takšne možnosti ...

To jutro zgodbo druženja z goro nadaljujem. Vrhovi so danes, ta poznopoletni dan svetli, obsijani, tistih nekaj belih hitečih oblakov pa prinaša in odnaša sence čez pobočja, da se slika v kontrastih nenehno spreminja. Z Velega polja in z Jezerc se oglašajo zvonci živine, ko grem počasi naprej po razcvetenem grebenu proti Jezerskemu prevalu. Prav s te poti se mi spet oživijo spomini iz pripovedi s tremi najstniki, kako smo med planikami iskali murke. Ana nam je že zapela tisto Avsenikovo *Tam kjer murke cveto*, pa jih še vedno kar nismo našli. Potem je nasproti prišel starejši planinec in pokazal v reber nad potjo. Koliko jih je bilo! Dolgo smo se sklanjali nad njimi, jih vonjali in božali s pogledi, kar nismo se znali posloviti od teh malih dehtečih rdečih cvetov.

Tudi danes zaman pogledujem za murkami, se je pa tako prijetno srečevati s spomini. Kolikokrat sem s hčerkami in njunimi vrstniškimi prijatelji hodil po gorskih poteh. To so bila drugačna, nekako posebna doživetja, polna veselja, smeha in otroške radoživosti ter radovednosti. Teh skupnih romanj ne bom nikoli pozabil. Toplo mi je pri duši, ko se spominjam, kako smo se razveselili murk, ko sem bil tudi sam kakor otrok.

S to toploto v sebi sestopim do prevala, pod strma vzhodna travnata pobočja Prevalskega Stoga z nekaj rušja, viharniki in skalami. Tod čez sem že pred letom poiskal prehode in tudi sedaj kanim kar tam. Toda glej, presenečenje, kmalu naletim na izhojene stopinje. Tudi prav. Previdno iščem okrog robov, dokler se ne povzpnem čez rob in zazrem v zeleno planoto vse tja do vrha. Kako lepo, samotno in tiho je tod. Globoko v sebi zaznamo prijetnost in mirnost. To so res tiste skrite, odmaknjene gore, neoznačene poti in brezpotja, kjer ti je še dano začutiti gorniško prvinskost in veselje samote.

Spet se moram nasmehniti ob prijetnem spominjanju: pred mesecem sva se s Sonjo vračala na Jezerca in Krstenico po dolgi poti na Mišelj vrh čez Koštrunovec, ko prijateljica kar ni mogla verjeti, da sem z Mišeljskega prevala krenil še v tisto strmino na Prevalski Stog. Z nejevoljo mi je le sledila in še dobro, da se je strmina hitro unesla. Pot naprej je bila le še počasno romanje med cvetjem po zelenih travnatih hrbtih. Hodil sem malo bolj spredaj, za vsak slučaj, pa je bilo na koncu vse lepo in prav.

Z vrha se pozdravim z Mišeljskim grebenom in Triglavom, ki se je otrešel še zadnjih meglic z že nemirnim pričakovanjem v sebi ob pogledu na vzhodni greben Škednjovca. Ta vitki fužinski lepote sem doslej obiskoval v prijateljskih družbah z zahodne strani, vedno znova pa se z okoliških vrhov s hrepenenjem oziral na dolgi greben nad Mišeljskim prevalom, dokler nisem v Vladimirjevih (Habjan) *Manj znanih poteh* zasledil zapisa o tem zelo zahtevnem brezpotju. Moral sem na to pot, zraven pa pozdraviti še moje drage Stoge. Na prevalu sem ves vznemirjen, toda nočem hiteti, to zame novo pot moram odkrivati počasi. Romarsko. Že ko sva s Sonjo šla mimo, bi kar stekel tja gor čez ta pobočja, pa je bilo sredi popoldneva le že malo pozno. Zato pa sedaj vstopam kakor v svetišče, ko nad prevalom zavijem levo na široko sleme. Po travah, med rušjem in skalami iščem prehode čez škraplje, mostičke in brezna. Pobočje je pravo kraško, toda glej, nenehno se moram ustavljati v občudovanju: koliko planik vsepovsod. Cele preproge. Navdušen in vesel sem, kar naprej fotografiram. Poti ni, pa vendar, kakor da je: prehodi me vodijo okrog prvega stolpa do travnatega sedelca pod velikimi skalnimi skoki. Povsod same planike. Uživam, razživel sem se v tej samoti, lepo mi je, pa vseeno se v duhu kar naprej

z nekom pogovarjam. Ali pogrešam prijateljsko družbo? Sonja, Marjan, kako bi se znala tudi vidva veseliti tega brezpotja! Pa bomo že še šli skupaj. Zdaj pa previdno naprej. Pod skalnimi glavami pridem na skrotje, najdem in preplezam gladko ploščo in že sem na melišču pod strmim pobočjem z dvema žlebovoma. Vrh Škednjovca je že blizu. Malo pogledam okrog robov, potem pa se odločim za levi žleb. Zdi se mi bolj zaprt in varen. Skala je dobra, trdna, hitro se vzpenjam ... in že je tu razgledno položnejše sleme. Mišeljski greben, kako je blizu, dolg in velik, da se še Triglav sramežljivo skriva za njim. Tam nad planinami pod Mišelj vrhom pa še Vernar in Tosc in na severni strani nad gozdnatimi zatrepji planine Jezerca še mogočni Ogradi. Kakšne slike gora!

Kamniti možički mi kažejo pot proti izpostavljenemu grebenu do vrha Škednjovca. Pazljivo in počasi iščem prehode, dokler ne zastanem pred kopico zloženega kamenja pred kuliso Triglava.

Oj, ti Škednjovec

Oj, ti Škednjovec, pa sem spet pri tebi v gosteh. Posedim v zavetrju, spet se pogovarjam sam s seboj in v duhu pozdravljam prijatelje; in spet oživijo prijetni spomini, povezani s to goro. Takrat sem vodil čez Fužinske planine mladince Uršo, Klavdijo in Andreja, ko so se dogajala neobičajna srečanja. Spraševal sem se že v gozdovih pod Krstenico, kako da planinke tako rade same hodijo na ta možati Škednjovec. Dolgo smo hodili za njo, nato pa nas je kar počakala vsa nasmejana in nekam v zadregi, ker pač hodi bolj počasi. Do Škednjovca da bo danes že prišla, naprej pa, kakor bo kazalo. Seveda sva se takoj razgovorila, na dolgo sem ji opisoval vso pot in pomodroval, ko že oba toliko zahajava v te bohinjske gore, zakaj se nama poti nikoli ne prekrizajo. Morda se pa le zgodi, sva se razšla v smeju.

Na planini v Lazu smo posedeli pri pastirskem stanu, ko je primahala po stezi od Planine pri Jezeru kratkolasa luštna *dečva*. Na Debeli vrh in še do Škednjovca, da hoče priti danes, je povedala, ter da je pristopila do mene, ker sem videti najbolj star in resen, ji bom že znal kaj povedati. Hotel sem se razgovoriti o svoji samoti in tistih srečnih urah na brezpotjih, pa mi ni dolgo pustila besede, le Lazoviški in Mišeljski preval sta jo zanimala, vse stezice tam naokoli, ki jih le redki poznajo. Moral sem postati bolj konkretno, dokler ni Urša že kar nejevoljno zaklicala: "No, oči, gremo!"



Krsteniški in Jezerski Stog
Foto: Milan Vošank

Tretji del zgodbe je z Ovčarije. Kako jo je primahala deklica nekolikanj že v letih sem od planine Viševnik, zazrta v gore in predana svojim mislim. Moral sem jo malo zamotiti, pa je samo vprašala: "Kateri od teh vrhov je Škednjovec?" Zgodba o teh srečanjih se je zaključila pred *bajto* na Viševniku. Tokrat sta bili v igri dve gospe lepih srednjih let. Pozdravili smo se še, več pa jima nisem bil zanimiv, tudi Škednjovec ju najbrž ni mikal, in ko smo odhajali, sem jima tudi pomahal zaman. "Saj se kar bojim zate, oči, kakšne neumnosti zganjaš, ko greš sam v gore," sem jih za zaključek še slišal od Urše.

Pot se zaključuje

Sestopam po zahodnem grebenu. Nadvse previdno plezam po mestoma krusljivih in drobljivih skalah čez izpostavljene pragove, dokler si ne oddahnem na strmih travah in meliščih južnih pobočij. Kamniti možic mi pokaže pot na široko gredino ob steni. Sonce toplo sije, prav prijetno je, nikamor se mi ne mudi. Občudujem planike, svizci žvižgajo, visoko na nebu se spreletavajo orli, izza bližnjih grebenov čutim poglede gamsov ... Pot se zaključuje, pa vendar si jo hočem še podaljšati. Usmerim se proti

Lazoviškemu prevalu, spet bom obiskal Ograde. Vladimir piše v *Manj znanih poteh*, da, ko bomo v bohinjskih gorah že bolj domači, bomo lahko turo na Škednjovec združili še s Stogi in Ogradi in bomo ta podvig v svoj planinski dnevnik zabeležili kot nekaj posebnega. Dober namig, prijatelj, ki ga danes uresničujem, pri tem pa se spominjam za desetletje in nekaj nazaj, ko sva z Marjanom, ja, to je bilo res "noro" popotovanje, po prenočevanju na Krstenici šla čez vse Stoge, sestopila na Jezerce, se vzpela gor in dol po zahodnem grebenu na Škednjovec, pohitela na vrh Hribaric in naprej po dolgem hrbtu na Debeli vrh in z Lazoviškega prevala obiskala še Ograde ter se čez Laz vrnila v dolino. Menda sem si takrat zapisal v popotno beležnico: "Dolgo, dolgo, predolgo, lepo, lepo, prelepo!" *Zmatrana* sva pa tudi bila, ko sva se pod noč le privlekla do avta na planini Blato.

Na Ogradih spet občudujem preproge planik, se razgledujem na planini Krstenica in Laz, najlepše pa se je seveda zazreti na prehojeno pot čez Stoge in Škednjovec. Nekaj "posebnega", res je, tudi dolgo, seveda, ravno prav za naša leta.

Sestop z Ogradov je romantika travnatih in cvetličnih pobočij, rušja in viharnih macesnov, kamnitih ostankov pastirskih *bajt*, vse do romarske poti s Krstenice. Na planini Laz je živahno. Turisti,

planinci, domačini pri delu okrog *bajt*, nemirna živina. Moram se ustaviti v rebri nad *bajto* na levi, vedno, ko hodim tod, to naredim le z enim namenom. Da podoživim tisti večer s planšarico Anico. "Poglej, kako lepi so naši Ogradi," mi je dejala, ko sva posedala pred njenim stanom in je počasi ugašal dan. Vsa gora je bila v nekakšnem spokoju v zadnji uri pred mrakom, po grebenih še vsa svetla, čez pečine, trave in viharnike do vznožnega ruševja in gozdov pa že v sencah, ki so počasi izgubljale podobe in obrise. "Poglej, kako lepe so meglice nad Debelim vrhom," je spet razveseljeno vzkliknila Anica. Skoraj prosojno oranžno bela meglica je hitela ob grebenih, dokler ni izpuhtela med vetrovi v temno modrino, za njo pa so prihajale in izginjale nove in nove meglice. Poigravanje na horizontu se kar ni hotelo izteči. Tako sva zrla v to dogajanje do zadnje šibke svetlobe in prve zvezde nad Ogradi. Anica se je prepustila svojim mislim in tiho sem vstal in odšel po rosnih travah. Še dolgo v noč sem razmišljal, ko sem se premetaval v spalni vreči na trdem pogradu, zunaj pa je cingljalo in zvončkljalo, kako rada mora imeti ta ženska gore.

Anica ne prihaja več v Laz, jaz pa je ne pozabim. Pomirjen odhajam še z zadnjim pogledom na Ograde in Debeli vrh. Pot se sedaj res zaključuje. Malo pa sem *zmatran*. ◉

Sledi njegovega dela in ljubezni

Edmund Čibej (1861–1954) Anka Vončina

Primorec Edmund Čibej je bil rojen ob vznožju Čavna, v zaselku Slokarji v Lokavcu nad Ajdovščino. Bil je učitelj, prosvetitelj, planinec, raziskovalec narave in kronist. Leta 1881 je maturiral na učiteljski šoli v Kopru. Kot ljubitelj narave in planinstva je bil leta 1903 eden izmed pobudnikov ustanovitve Ajdovsko-vipavske podružnice Slovenskega planinskega društva. V zgodovini športa je poleg prebivalcev Bloške planote zapisan med prvimi, ki je uporabljal smuči.



Prva skrb izobraževanje mladih in razvoj kraja

Njegova prva služba je bila v Rihemberku (Braniku), kjer je prijateljeval s Simonom Gregorčičem. Pozneje je poučeval na Brjah in v Svetem Križu (Vipavski Križ). Od leta 1884 pa do svoje upokojitve leta 1913 je bil učitelj na Dolu, kot se je do leta 1953 imenovala Predmeja. Ime kraja je nastalo iz besede "meja", kot domačini imenujejo gozd; Predmeja je torej "kraj pred gozdom". Nekoč so tako imenovali le zaselek hiš na križišču, kjer se cesta spusti v Ajdovščino. Raztresena vas, ki danes nosi to ime, pa je bila takrat Dol. Kot učitelj je bil dober ter spoštovan pedagog in vzgojitelj. Takoj po svojem prihodu na Goro, kot poimenujemo naseljeno planoto med Predmejo in Colom, se je začel zavzemati, in kmalu tudi uspel, za izgradnjo prvega šolskega poslopja. Mlad, naprednega mišljenja in poln idealov je vso svojo energijo usmerjal v izobraževanje mladih ter zdravstvenemu, vzgojnemu in gospodarskemu razvoju prebivalcev Gore. Prišel je ravno v času, ko so se začele dogajati velike družbene in zgodovinske spremembe – industrializacija je dosegla tudi naše kraje.

Na kraj z ostrimi življenjskimi razmerami in na njegove prebivalce se je močno navezal. Želel jim je pomagati, spodbujal jih je k novostim, ki bi jim izboljšale bivalne in življenjske razmere. Ljudje pa so mu zaupali in mu sledili.

Da so spremembe potrebne, je spoznal že prvo noč na Gori. Prostor v hiši si je delil z njenimi prebivalci in še z družinico mame svinje in njenimi ravno skotenimi mladiči. Tak zarod je bil neprecenljivo bogastvo in prepustiti ga mrazu hleva bi bilo neodgovorno. Izkupiček od "prirastka" je bil za družino morda edini letni gotovinski vir za nakup soli, plačilo davkov ... Vedno so ga pritegnile novosti in z izjemnimi sposobnostmi za delo z ljudmi je le-te uspešno prenašal naprej – svetoval je tudi pri kmetijskih in gozdarskih

1 Edmund Čibej v zrelih letih pod Čavnom

2 Prva šola na Dolu, današnji Predmeji, zgrajena na njegovo pobudo, kjer je poučeval mnogo let.

3 Petletna hči gozdarskega oskrbnika Jarischa na smučkah

Vir (za vse fotografije): Edmund Čibej: *Zbrani spisi*, Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, Predmeja 2005.



vprašanih. Na Gori je prvi poskusno sadil sadno drevje, nove kmetijske kulture, povrtnine ... Pri obnavljanju in posodabljanju hiš in gospodarskih poslopij je svetoval uporabo štedilnikov namesto ognjišč in izgradnjo dimnikov. Prebivalce je učil ekonomije, pomagal jim je utrjevati poti na Tirolsko, v Slavonijo in Dalmacijo, kjer so možje čez zimo služili za kak priboljšek. Na Dolu je že leta 1885 pomagal organizirati čipkarsko šolo in med letoma 1892 in 1897 aktivno sodeloval pri graditvi nove ceste Lokavec-Predmeja. Poleg tega je rad tudi rezbaril in veliko pisal.

S smučmi je vzljubil tudi zimo

Mladi učitelj je leta 1888 ali 1889 v dunajskem časopisu *Weltblatt*, na katerega je bil naročen gozdarski oskrbnik na Dolu Josef Jarisch (1848–1906), videl obvestilo ali reklamo za "snežke", kakor so smučči izvirno poimenovali Gorjani. To je bila takrat novost srednje Evrope, kamor se je širila iz skandinavskih držav. Z njimi je ravno v tistem času Skandinavec Fritjof Nansen prečil Grenlandijo. Iz Kristijanije, danes Osla na Norveškem, jih je naročil on ali pa gozdarski oskrbnik Jarisch, v njegovih zapisih sam namreč navaja oba podatka. Dobil jih je že oktobra istega leta, a na njegovo veliko žalost brez navodil za uporabo. Smučarske tehnike se je bil primoran učiti kar sam na bližnjih pobočjih. *Mamka*, ki je videla njegove prve vadbene poskuse, je bila prepričana, da ga je obsedel sam hudič.

Po tem prvem paru smučči so jih na Gori izdelali še mnogo. Ugibamo: jih je domačemu kolarju Francu Krapežu - Porobanovcu (1862–1937) za svoje delavce naročil gozdarski oskrbnik Jarisch ali Čibej, ko je svoje zlomil? Porobanovc jih je iz jesenovega lesa izdeloval po kupljenem vzorcu. Čibej in gozdarski oskrbnik Jarisch sta to novost, najprej ne kot športno zvrst, širila med domačini. Sprva so jih (predvsem gozdarji) uporabljali le kot pripomoček za hitrejšo in lažjo hojo po globokem snegu, ki ga na Gori od oktobra do aprila ni manjkalo. Pozneje so jih uporabljali tudi v prostem času, za zabavo in šport.

Že leta 1895 je bila prva smučarska tekma z vzponom na Senožeški Golak¹ od Anine kočice pod Zelenim robom. Vsako leto v spomin na ta dogodek poteka tekma smučarjev po starem, ki ga prireja Društvo Gora. Prireditev se imenuje Filipov tek po gozdarju Filipu Kainradlu, zmagovalcu prve tekme. Smučanje se je s Trnovske planote širilo na Goriško, Tolminsko, Bohinjsko in še kam. V svojih spominih na delovanje na Dolu se tega Čibej že v pozni starosti spominja takole: "Avstrija je vpeljala smučke v vojsko leta 1900 in prve oficirje in podoficirje je vadil v smučkanju moj učenec – naš rojak Rudolf Krapež - Francetov s Porobanovše, v Innsbrucku na Tirolskem. Mož je postal na tej poti odlikovan podoficir!" Žal njegovih trditev zgodovinarji še niso niti potrdili

¹ Tako Mali Golak, ki je sicer izmed treh Golakov najvišji (1495 m), tudi imenuje E. Čibej.

niti ovrgli z nobenim drugim virom. Podatek pa se vseeno imenitno sliši ...

Ljubil je naravo, še posebej Trnovski gozd in Golake

Kot izjemno družaben človek, smel predavatelj, zabaven pripovednik in sposoben organizator je iz doline privabljal izletnike, planince, lovce in raziskovalce, katerim je bil gostitelj in vodnik po Trnovskem gozdu in na okoliške vrhove. Ljubezen do gora, gozda in narave ga je seznanila z mnogimi gozdarskimi strokovnjaki, ki so na Goro prihajali ali pa so tu delovali, in vsi po vrsti so bili tudi izvrstni lovci. Visoka gospoda se je zanimala za takrat izredno zanimiv lov na divje peteline. Poleg tržaških namestnikov je Čibej gostil francoskega pretendenta, grofa Chamborda, in tudi angleškega princa, poznejšega kralja.² Obiskovali so ga znanstveniki; naravoslovcu Franu Erjavcu je pomagal raziskovati rastline čavenskega pogorja. Leta 1903 je bil imenovan v komisijo, ki je preiskovala Trnovsko planoto (prst, kamnine, rudnine, rastline, vode in živali). Sestavljali so jo eminentni strokovnjaki: Kossmat – ravnatelj dunajskega državnega muzeja, dr. Jan Lego – ravnatelj praškega državnega muzeja in prof. Seidl – geolog iz Gorice. V tem času je nastala tudi njegova naravoslovna zbirka, ki je shranjena na njegovem domu v Lokavcu.

² Čibej, E., PV 1906/8, str. 131. Vir ne omenja, kateri princ, možni so štirje: Edvard VII. (1901–1910), Jurij V. (1910–1936), Edvard VIII. (1936) in Jurij VI. 1936–1952.

Precejšen je tudi njegov delež pri organizaciji Slovenskega planinskega društva. Bil je med pobudniki ustanovitve Ajdovsko-vipavske podružnice SPD leta 1903 in njen prvi podpredsednik. Ves čas je bil njen aktiven član. Dočakal je tudi njenih petdeset let delovanja in istega leta (1953) za zasluge, ki jih je imel v planinstvu domačega kraja, postal njen častni član. Pisal je v *Planinski vestnik*, leta 1906 je planinski javnosti predstavil Trnovsko planoto in tri najlepše razglede. Dopisoval je še v druge časopise: *Primorec*, *Soča*, *Slovenski narod*, *Jutro*, *Lovec* ...

Le pisana beseda ostane

Po upokojitvi leta 1913 se je preselil na svoj rodni dom v Slokarje in bil do leta 1926, ko so Italijani ukinili občino v Lokavcu, tudi župan. Zadnja leta, vse do smrti 1954, je pisal spomine in urejal svojo domačo muzejsko zbirko. Njegove kronike in drugi kroniški zapisi o občini Dol – Otlica in občini Lokavec so dragocen vir zgodovinskih, etnoloških, geoloških, naravoslovnih in gospodarskih podatkov za območje Gore in dela Vipavske doline, pa tudi širše. Ravno tako so izredno zanimivi prispevki, ki

Pogled z Golakov proti Julijcem v zahajajočem soncu Foto: Boštjan Likar



jih je objavljala v takratnih časopisih in revijah.

Edmund Čibej je bil ambasador Trnovske planote. Javnosti je predstavil Goro – svet "od Čavna tja do Nanosa", ki izpod mogočnih krošenj bukovih tršev Trnovskega gozda kuka na Deželo – Vipavsko dolino.

Da so Gorjani svojemu "učniku" hvaležni za vse, kar je dobrega storil za Goro, pove tudi dejstvo, da so v Društvu

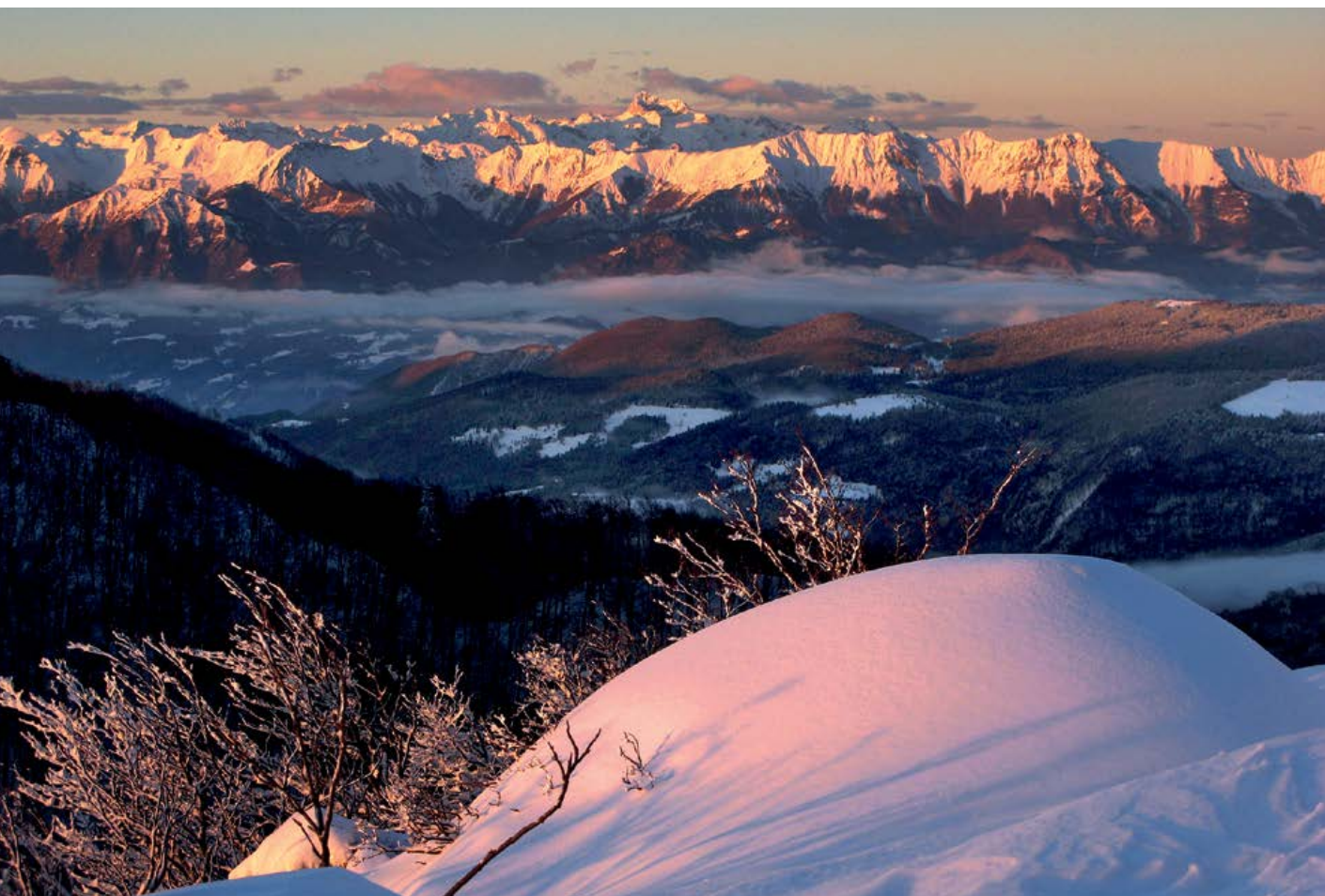
za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora leta 2005 izdali obsežno knjigo *Edmund Čibej – Zbrani spisi*. V njej so na enem mestu združeni vsi njegovi znani zapisi in objave ter vsa znana in objavljena besedila o njem. Leta 2014 pa so domačini po njem poimenovali še planinsko kočo ob primorskem delu Slovenske planinske poti med Čavnom in Javornikom. Koča stoji na Rupi v predmejski Tihi dolini in skupaj z njeno bogato knjižno polico,³ njegovim spomenikom od njej, prostorom za druženje, športnimi igrišči in ostanki nekdanje Bloudkove skalalnice na bližnjem pobočju sestavlja pravi park smučarske, planinske in domoljubne tradicije kraja. Ravno za to si je Edmund Čibej tudi prizadeval v svojem življenju. ◉

Viri:

Edmund Čibej: *Zbrani spisi*. Ur. Franc Černigoj, Predmeja: Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, 2005.

Batagelj, B., *Izum smučarske tradicije: Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana 2009.

³ Na knjižni polici so prizadevni kulturniki iz Društva Gora zbrali skoraj vse knjige (in drugi tisk), katerih avtorji so Gorjani, in tudi knjige in druga dela, ki so jih avtorji od drugod napisali o Gori. Danes vsebuje 84 knjižnih enot. Med revijami in drugimi časopisi je tudi skoraj 120 letnikov *Planinskega vestnika*.



Po gozdnih poteh

Severovzhodna Slovenija

Gorazd Gorišek



V prvi letošnji rubriki Z nami na pot vas vabimo na vzhodni konec naše domovine. Ne sicer do ravnin ob sanjavi Muri, niti ne na vinorodne griče Slovenskih goric, temveč do vzhodnega dela Posavskega hribovja, kjer bomo podrobneje spoznali Lisco, 948 m, do Paškega Kozjaka z najvišjim vrhom Basališčem, 1272 m, Boča, 980 m, in njegove bližnje sosede Donačke gore, 888 m. V geološkem in morfološkem smislu zadnji trije, seveda z dodatkom Konjiške gore na zahodu in Maclja na drugi strani, sodijo h Karavankam, bolj točno k njihovim skrajnim odrastkom, ki vzhodneje od tod, že onstran meje s sosednjo Hrvaško, "podležejo" usedlinam obsežne Panonske nižine. Resnici na ljubo je treba dodati, da imajo ti vrhovi bolj malo odlik našega najdaljšega gorovja. Ne nazadnje sta Boč in Donačka gora po zadnji regionalizaciji Slovenije uvrščena med panonske pokrajine, Paški Kozjak pa k predalpskemu hribovju.

Vsi našeti vrhovi so zelo primerni za poznojesenska in zimska potepanja, ko zaradi morebitnih slabih in nevarnih vremenskih razmer v visokogorju ne moremo kam višje, veselijo pa se jih tudi družine z otroki, ki bodo na prijazenih sredogorskih vzpetinah zagotovo doživele veliko lepih trenutkov v naravi. Vznožja vrhov ponujajo obilo možnosti za spoznavanje naravne in kulturne dediščine. Muzej na prostem v Rogatcu pod Donačko goro, samostan Studenice z učno potjo pod Bočem, kartuzija Jurklošter pod Lisco in Huda luknja s kraško jamo pod Paškim Kozjakom so



1 Donačka gora z zahodne strani

Foto: Gorazd Gorišek

2 Na vrhu Donačke gore stoji devet metrov visok kamnit križ. Foto: Gorazd Gorišek

samo nekateri namigi za obogatitev izleta na opisane vrhove.

Med Dravinjskimi goricami in Posoteljem

Območje Boča, Donačke gore in Maclja je razmeroma majhna in hribovita pokrajina na prehodu iz predalpskega v panonski svet. Večja naselja, kot so Poljčane na severu ali znana Rogaška

Pragozd na Donački gori

V nedrjih Donačke gore je tudi 28 hektarjev zavarovanega pragozda, z osrednjim, 5 hektarjev velikim območjem, ki je popolnoma prepuščeno naravnemu delovanju. Donačka gora je bila po osamosvojitvi razglašena tudi za naravni spomenik, manj znano pa je morda to, da so že leta 1853 za goste zdravilišča v Rogaški Slatini nadelali prvo pot na Goro, kot ji na kratko rečejo domačini. To je bila prva označena turistično-planinska pot v Sloveniji.





Velikonočnica na Boču

Območje Boča in Donačke gore je zavarovano kot krajinski park, še posebnega (tudi fizičnega) varovanja pa je v času cvetenja deležna znana velikonočnica, ki zgodaj spomladi krasí travnik v bližini Planinskega doma na Boču. Njen življenjski prostor je omejen, zato je s svojimi dejanji ne ogrožajmo še mi, planinci.



Slatina na jugu, najdemo zgolj v dolinah, višje pa so le posamezni zaselki in domačije, pa še to v večini primerov le na prisojnih južnih pobočjih, kjer so tudi vinogradi, ki sodijo med najvišje v Sloveniji. Osojna severna pobočja so večinoma gozdnata, strmejša in nenaseljena. Na severni strani pokrajino zamejuje dolina Dravinje z goricami onstran nje, proti vzhodu pa svet prehaja v nižje in vinorodne Haloze. Južna stran prehaja v gričevje v povirju reke Sotle s pritoki. Na zahodu Boč strmo pada v dolino potoka Bela, ob katerem je bila že v daljni preteklosti speljana pomembna pot med Rogaško Slatino in Slovensko Bistrico.

Še nekaj besed o ciljnih iz sredice, Boču in Donački gori. Če na obzorju zagledamo mizasto ali trapezu podobno goro, vemo, da je to Donačka gora. "Rogasto" ime je prepustila krajem v svojem vzhodju (Rogaška Slatina, Rogatec), njej pa je ime posodil sv. Donat, zaščitnik pred strelo. Nekoč je bojda lesena cerkvice stala prav na vrhu, a je ravno vanjo zelo rado treskalo. Pogorela je, zvonovi pa so se – tako pravi legenda – odkotalili proti dolini in se ustavili tam, kjer sedaj stoji sv. Donat. Mimo njega vodi ena od poti na vrh. Sosednji Boč je visok mož, a mu mora do tisočice kljub temu pomagati razgledni stolp, brez katerega bi se z vrha bolj malo videlo. Z Donačko goro se potegujeta za laskavi naziv Štajerski Triglav. Seveda ne zaradi njunih nadmorskih višin, ki bi jima moral pomagati še tretji podobno visok vrh – recimo gozdni Plešivec, 821 m, ki stoji med njima –, da bi skupaj dosegli triglavske vrednosti, temveč zaradi vzvišene podobe nad valovito pokrajino, ki se že spogleduje z obsežno panonsko ravnico. V slovarju lahko preberemo, da *bočiti se* pomeni dajati čemu navzgor oziroma navzven ukrivljeno obliko. Za Boč to zagotovo velja. Če se vozimo po avtocesti iz Celja proti Mariboru, ga skoraj ne moremo zgrešiti. Bližje kot smo, višji se zdi. V primerjavi s soslednim televizijskim oddajnikom, okoli katerega je imela v preteklosti tudi vojska precej opravkov, je naš (planinski) stolp pravi palček, saj seže komaj čez krošnje najvišjih dreves, a dovolj visoko, da vidimo vse do našega visokogorja, proti vzhodu in jugu pa daleč čez meje domovine.

Vzhodni del Posavskega hribovja

Posavsko hribovje je zelo velika, bolje rečeno največja slovenska pokrajina. Če pokličemo na pomoč glavni "arteriji" tega območja, Savo in Savinjo, lahko ta

Clusijev svišč na Lovrencu

Na Lisco se bomo podali mimo cerkvice sv. Lovrenca. Travnik pod njo je zavarovan kot botanični naravni spomenik državnega pomena. Tamkaj je najvzhodnejše in hkrati najjužnejše rastišče clusijevega svišča v Sloveniji, ki se mu ob pomladnem cvetenju pridružijo še druge gorske cvetlice: opojna zlatica, endemit Posavskega hribovja, tržaški svišč, kranjska lilija in navadna ter trizoba kukavica, ki spadata med orhideje. Vsak odgovorni planinec bo cvetje samo občudoval in hodil po označenih poteh.



- 3 Pogled z Lisce proti zahodu: v prvi vrsti Mrzlica, Gozdnik in Malič, v drugi Ojstrica, Raduha in Peca Foto: Gorazd Gorišek
- 4 Pot čez Balunjačo Foto: Gorazd Gorišek
- 5 Maistrov kamen ob poti na Boč Foto: Gorazd Gorišek
- 6 Velikonočnica je najbolj znan "artikel" na Boču. Foto: Gorazd Gorišek
- 7 Clusijev svišč na Lovrencu Foto: Gorazd Gorišek

obširni sredogorski svet med Ljubljansko kotlino, predgorjem Kamniško-Savinjskih Alp, Sotlo in dinarskim območjem razdelimo na južni, zahodni in vzhodni del. Prvi, z najvišjim Kumom, 1220 m, na čelu, je južno od Save, drugi, s Čemšeniško planino, 1204 m, Mrzlico, 1122 m, in Kopitnikom, 910 m, zahodno od Savinje, tretji, kjer se dvigajo pod nebo Veliko Kozje, 993 m, Lisca, 948 m, in Bohor, 1023 m, pa vzhodno od nje. Severna pobočja Lisce pripadajo porečju Gračnice, medtem ko se vodotoki prisojne strani izlivajo v Savo. Potok Sevnica Lisco na vzhodu loči od Bohorja, zahodno



8

sleme pa se čez Sv. Lovrenc, 722 m, vzpne na Veliko Kozje, s katerega se svet nenadoma prelomi proti Savinji. Onstran globoke doline se dviga Kopitnik, ki ravno tako premore strma, s skalnimi pečinami prekinjena gozdnata pobočja, kjer tudi plezalci najdejo svoja "svetišča".

Med Pohorjem in Celjsko kotlino

Paški Kozjak, nekaj kilometrov dolg gozdnat hrbet, ki se vleče v smeri vzhod-zahod, je del pokrajine Velenjskega in Konjiškega hribovja. V preteklosti so ta svet imenovali tudi Paško oziroma Vitanjsko-Konjiško hribovje ali kar Vitanjske Karavanke. Čemu Karavanke, sem omenil že v uvodnem odstavku, Vitanje pa je naselje v manjši kotlini na

severovzhodni strani Paškega Kozjaka. V kraju stoji KSEVT, Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij, zanimiv kulturni dom z razstavo o delu Hermana Potočnika, pionirja na področju raziskovanja vesolja. Srednjeveška kolonizacija je pripeljala ljudi na območje Paškega Kozjaka že zelo zgodaj. Ljudje so se naselili na gozdnih krčevinah skoraj do vršnega slemena, kjer še danes stojijo samotne kmetije. ●

8 Na Lisco se vzpenjamo skozi dolino Lokavškega potoka; zadaj prepadna Vodiška peč. Foto: Gorazd Gorišek

9 Dom na Paškem Kozjaku
Foto: Gorazd Gorišek

informacije

Dostopi: Do izhodišč za vzpone na vrhove severovzhodne Slovenije se pripeljemo po štajerski avtocesti. Če želimo na Paški Kozjak, avtocesto zapustimo na izvozu Arja vas (Velenje, Paka pri Velenju), za Lisco zavijemo z avtoceste na izvozu Celje (Laško, Rimske Toplice, Lokavec), za Donačko goro izberemo izvoz Slovenske Konjice (Šentjur, Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina, Rogatec, Sv. Jurij), za Boč pa izvoz Slovenske Konjice (Žiče, Loče, Zgornje Poljčane) ali izvoz Slovenska Bistrica (Poljčane, Zgornje Poljčane).

Planinske kočje: Dom na Paškem Kozjaku, 960 m, ob koncih tedna odprt od 9. do 21. ure, od torka do petka od 15. do 20. ure, ob ponedeljkih zaprt, mobilni telefon 051 254 760; Tončkov dom na Lisci, 927 m, stalno odprt, razen ob ponedeljkih, mobilni telefon 040 233 753; Jurkova koča na Lisci, 927 m, koča je odprta po dogovoru, mobilni telefon 031 615 669; Planinski dom pod Donačko goro – Rudijev dom, 592 m, od aprila do oktobra stalno odprt, ostale mesece občasno, mobilni telefon 031 344 640; Planinski dom na Boču, 658 m, stalno odprt, razen ob ponedeljkih, mobilni telefon 031 671 418; planinska koča Velikonočnica (Boč), 550 m, odprta ob nedeljah in praznikih, mobilni telefon 040 608 474.

Literatura: Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007; Marjan Pergar: *Posavsko hribovje*. PZS, 2004; *Slovenija – pokrajina in ljudje*, Mladinska knjiga, 1999.

Zemljevidi: Pohorje, Kartografija, 1 : 40.000; Pohorje, PZS, 1 : 50.000; Šaleška dolina z okolico, PZS, 1 : 50.000; Štajerska, Kartografija, 1 : 75.000; Rogaška Slatina z Bočem in Donačko goro, PZS, 1 : 25.000; Posavsko hribovje, Boč – Bohor, PZS, 1 : 50.000; Posavsko hribovje, zahodni del, PZS, 1 : 50.000.



Donačka gora, 888 m



severovzhodna
Slovenija



Čeprav Donačka gora po domala vseh regionalizacijah Slovenije, ki so jih geografski strokovnjaki pripravili do sedaj, spada v sklop panonskih pokrajin, je z geološkega vidika nadaljevanje našega najdaljšega gorovja. Od pravih Karavank jo loči vsaj

dvakratna nadmorska višina, s katero bi pridobila nekaj visokogorskih odlik, a tudi takšna, kot je, je od marsikje videti kot ošiljen gozdnat stožec, iz katerega moli nekaj skal. Nekoč so ji pravili Rogaška gora, saj se iz jugozahodne strani očem nastavlja rog, s

katerim še pridobi veljavo, ker daleč naokoli ni gorske postave, ki bi bila njej enaka.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 888 m

Višina izhodišča: 340 m

Višinska razlika: 550 m

Izhodišče: Vas Sveti Jurij pod Donačko goro.

WGS84: N 46,252776, E 15,739921
V Rogatcu zavijemo na sever proti Majšperku, tik pred muzejem na prostem pa desno proti Žetalam in se po lokalni asfaltirani cesti pripeljemo do izhodišča.

Koča: Planinski dom pod Donačko goro – Rudijev dom, 592 m, mobilni telefon 031 344 640.

Časi: Sv. Jurij–Donačka gora 2 h
Donačka gora–Rudijev dom 30 min
Rudijev dom–Sv. Jurij 1 h
Skupaj 4 h

Sezona: Primerno v kopnih letnih časih. V snegu se zahtevnemu delu lahko izognemo po običajni poti mimo Rudijevega doma.

Vodnika: Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007; Urška in Andrej Stritar: *Z otroki v gore*. Sidarta, 1998.



Donačka gora nad vinorodno pokrajino Foto: Gorazd Gorišek

Boč, 980 m



severovzhodna
Slovenija



Boč na severu omejuje dolina Dravinje, prisojna južna pobočja prehajajo v vinoroden svet nad Rogaško Slatino, na zahodu in vzhodu pa sta branika cesti Poljčane–Podplat in Majšperk–Rogatec. Poleg obsežnih gozdov Boč premore tudi veliko kraških pojavov: vrtače, votline in jame niso nobena redkost. Po ljudskih pripovedkah so v slednjih bivalje žalik žene in razbojnik, ki jim je povejevala Orjaška Špela.

Na poti proti vrhu bomo šli tudi mimo njene votline. Pred drugo svetovno vojno sta na vrhu stala planinsko zavetišče in lesen razgledni stolp, ki so ga zamenjali s kovinskim, zavetišče je vzela vojna, po njej pa je vrh postal strateško pomembna vojaška točka. Na Boču so kar tri gozdne učne poti. Prva vodi iz Zgornjih Poljčan po Detičkovi poti do planinskega doma, druga s Pečice čez Galke, tretja pa

od doma čez Balunjačo na vrh in po senčni poti nazaj do postojanke. Prvo in tretjo bomo v velikem delu prehodili tudi na naši krožni turi.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 980 m

Višina izhodišča: 320 m

Višinska razlika: 660 m

Izhodišče: Zgornje Poljčane.

WGS84: N 46,298713, E 15,582391
Do sem se pripeljemo iz Celja oziroma Rogaške Slatine skozi Podplat in čez Pečico ali iz Slovenske Bistrice skozi Poljčane.

Koči: Planinski dom na Boču, 658 m, mobilni telefon 031 671 418; planinska koča Velikonočnica, 550 m, mobilni telefon 040 608 474.

Časi: Zgornje Poljčane–Boč 2 h
Boč–Planinski dom na Boču 30 min
Planinski dom na Boču–Zgornje Poljčane 1 h
Skupaj 4 h

Sezona: Vse leto, pozimi le, če ni preveč snega. V snegu se poti čez Balunjačo rajši izognemo po lažjih poteh.

Vodnik: Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007

Zemljevidi: Rogaška Slatina z Bočem in Donačko goro, PZS, 1 : 25.000; Posavsko hribovje, Boč – Bohor, PZS, 1 : 50.000; Štajerska, Kartografija, 1 : 75.000.



Boč nad dolino Dravinje Foto: Gorazd Gorišek



Zemljevidi: Rogaška Slatina z Bočem in Donačko goro, PZS, 1 : 25.000; Posavsko hribovje, Boč – Bohor, PZS, 1 : 50.000; Posavsko hribovje, Kartografija, 1 : 75.000.

Vzpon: Od cerkve sv. Jurija se po cesti in kolovozu mimo nekaj domačij povzpemo do razpotja na travniku pod južnim gozdnatim pobočjem Donačke gore, 888 m. Leva pot vodi mimo sv. Donata k Rudijevemu domu (po njej se bomo vrnili), mi pa zavijemo desno in se po kolovozu skozi gozd mimo desnega odcepa k izviru Sotle povzpemo do razpotja več steza (prelaz Vrhe, Žetale, Rudijev dom, Donačka gora). Slednjo izberemo tudi mi. Kmalu se desno odcepi še ena steza k Rudijevemu domu, nas pa pot v nekaj okljukih in po krajšem prečenju pripelje do zahtevnega dela, ki je zavarovan z jeklenico. V bližini skalnatega in razglednega vzhodnega vrha, na katerega se lahko povzpemo s pomočjo klinov, stopimo na greben in prečimo na glavni vrh z devet metrov visokim kamnitim križem na najvišji točki.



Sestop: Po grebenu sestopimo v zahodni smeri do sedelca med osrednjim in zahodnim vrhom. Zavijemo desno navzdol in se po poti v okljukih spustimo do gozdne ceste, ki nas proti levi pripelje do bližnjega Rudijevega doma, 592 m. Po asfaltirani cesti sestopimo do kmetije Polajžar. Tik pred

njo zavijemo levo na prečno stezo, po kateri pridemo do cerkve sv. Donata. (Če odcep zgrešimo, lahko cerkev dosežemo tudi po cesti, ki se vije pod stezo. Na križišču gremo levo navgor.) Od sv. Donata po kolovozu prečimo do bližnjega razpotja, kjer sklenemo krog. Do izhodišča sestopimo po poti vzpona.

Opomba: Strma označena pot, ki je včasih vodila na vrh od sv. Donata naravnost čez južno pobočje in se nad vzletiščem jadralnih padalcev priključila običajni poti od Rudijevega doma, je že precej let opuščena.

Gorazd Gorišek

Boč, 980 m



Vzpon: S parkirišča na koncu Zgornjih Poljčan se po Detičkovi poti po grapi Skodovec zložno vzpenjamo do asfaltirane ceste, jo prečkamo in se mimo krmišča za živali po strmejši poti dvignemo do kolovoza, kjer je pri Maistrovem kamnu razpotje (desno planinski dom), mi pa se mimo počivališča s klopami in Finžgarjevega križa povzpemo do gozdne ceste, kjer je naslednje razpotje. Proti levi pridemo do konca gozdne ceste in do razpotja. Desno navgor vodi strma pot, naša pa se obrne levo, čez Balunjačo. Višje se obe združita. Povzpemo se do skalne pregrade, kjer je pot zavarovana z jeklenico. Pod strmimi stenami so številne votline. Nad pečinami se naporno vzpenjamo do stika s strmo potjo. Višje pridemo na vojaško cesto in do vojaškega območja, varovanega z ograjo, nad katerim stoji visok televizijski oddajnik. Do bližnjega razglednega stolpa prečimo po gozdnatem slemenu.



mimo planinskega doma in čez razgledno Babo, 535 m. Z vrha pridemo do doma po senčni poti, ki je tudi del gozdne učne poti. Skozi gozd sestopimo na travnato poljano Na Ravni s planinsko postojanko in gotosko cerkvico sv. Miklavža. Na enem od travnatih gričev je tudi spomenik velikonočnici. Od doma nadaljujemo v severozahodni smeri. Ob robu travnika stopimo v gozd in skozenj zložno

sestopimo do makadamske ceste. Kmalu jo zapustimo v levo in mimo Miklavževega kamna pridemo na skalni pomol Baba z lepim pogledom na Poljčane, dolino Dravinje in Pohorje. Z Babe se pot skozi bukov gozd, ki ga nižje zamenjajo borovci, bolj strmo spusti, preči asfaltirano cesto in nas pripelje do izhodišča.

Opomba: Od pomladi 2014 se lahko na Boč povzpemo tudi po novi

zavarovani plezalni poti (uredil PD Poljčane). Poti čez Balunjačo sledimo do prve jeklenice, kjer v steni nad seboj zagledamo varovala. Z njihovo pomočjo v nekaj minutah splezamo čez strmo steno in se nad njo priključimo običajni poti, po kateri nadaljujemo na vrh (zelo priporočljiva oprema: samovarovalni komplet in čelada).

Gorazd Gorišek

Lisca, 948 m



severovzhodna
Slovenija



Čeprav Lisca ni najvišja vzpetina Posavskega hribovja in sta tudi njena soseda, Veliko Kozje, 993 m, na zahodu in Bohor z Velikim Javornikom, 1023 m, na vzhodu višja od nje, jo pozna večina Slovencev. Za to je precej razlogov. Z zaobljenega travnika na vrhu je odličen razgled, tik pod vrhom so kar dve planinski postojanki in meteorološka postaja z radarjem, do

vrha pripelje asfaltirana cesta, na Lisci pa je tudi manjše smučišče, ki je preživljalo že boljše čase. Na travnati poljani vrh Lisce se odvijajo množične prireditve, svoje vzletišče so si uredili jadralni padalci... Poleg ceste na vrh vodi tudi lepo število označenih poti, ki se bolj ali manj uspešno izogonejo asfaltu.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 948 m

Višina izhodišča: 220 m

Višinska razlika: 730 m

Izhodišče: Sotočje Gračnice in Lokavškega potoka pri (zaprti) gostilni Blatnik. WGS84: N 46,106210, E 15,239841
Iz Rimskih Toplic dobre 4 kilometre. Pri

smerokazu za Lokavec (tudi planinski tabli za Lovrenc in Lisco) zavijemo desno na lesen most čez Gračnico. Za njim je na levi strani pri tablah za pot XIV. divizije dovolj prostora za parkiranje.

Koči: Tončkov dom na Lisci, 927 m, mobilni telefon 040 233 753; Jurkova kočica na Lisci, mobilni telefon 031 615 669.



Na travnati poljani vrh Lisce Foto: Gorazd Gorišek



Paški Kozjak, 1272 m



severovzhodna
Slovenija



Paški Kozjak, dobrih pet kilometrov dolg gozdat greben, na severu straži Celjsko kotlino. Kljub spodobni višini ne pride posebej do izraza, saj mu za

hrbtom dela družbo višje in obsežnejše Pohorje. Glavna vrhova Paškega Kozjaka sta Špik na zahodni strani in najvišje Basališče v osrednjem

delu. Po celotnem grebenu poteka markirana pot. Zahodna pobočja Paškega Kozjaka se spuščajo v dolino Pake, vzhodna, še strmejša, padajo

v sotesko Socka, kjer se proti jugu prebija reka Hudinja, na severni in južni strani pa so visoko pod vrhovi posejane osamljene domačije. Na prevalu vzhodno pod Špikom poleg cerkve sv. Jošta stoji tudi eden od najvišjih hramov učenosti pri nas.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1272 m (Basališče)

Višina izhodišča: 960 m

Višinska razlika: 320 m

Izhodišče: Dom na Paškem Kozjaku. WGS84: N 46,383945, E 15,188285
S ceste Velenje–Slovenj Gradec v Paki pri Velenju zavijemo desno in se mimo kamnoloma po lokalni asfaltirani cesti pripeljemo do doma. Markirana pot se nekajkrat loči od ceste. Iz vasi Paka je do kočice dobro uro hoda. Po označenih poteh lahko do doma pridemo tudi z Dobrne čez Visoko, 991 m (3.30 h), ali iz Velenja mimo kmetij Gonžar in Ramšak (3.30 h).



Na najvišji vrh Paškega Kozjaka, Basališče, gremo čez travnato ravnico Ostrico. Foto: Gorazd Gorišek



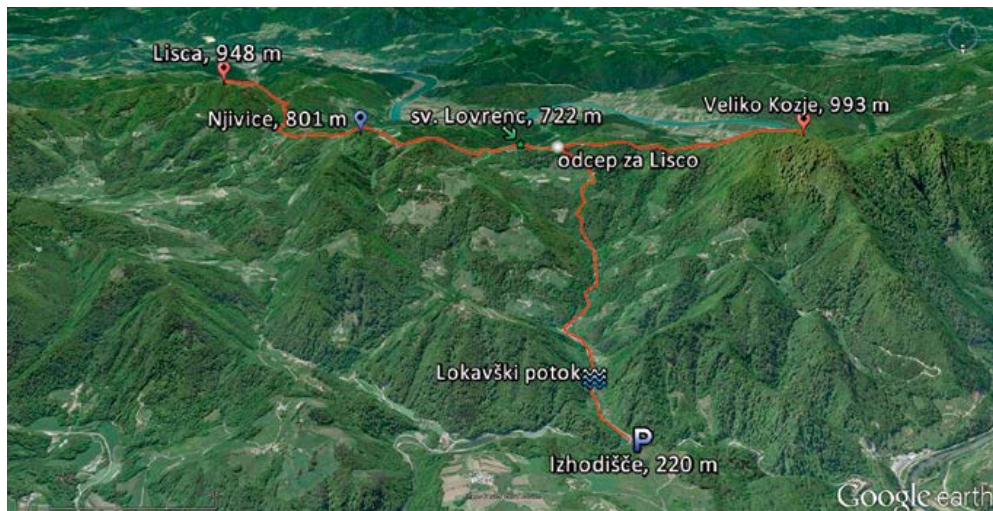
Časi: Blatnik–sv. Lovrenc 1.30 h
sv. Lovrenc–Lisca 1.30 h
Sestop 2.30 h
Skupaj 6 h

Sezona: Primerno v vseh letnih časih, tudi pozimi, če le ni preveč snega.

Vodnik: Marjan Pergar: *Posavsko hribovje*. PZS, 2004.

Zemljevida: Posavsko hribovje, zahodni del, PZS, 1 : 50.000; Posavsko hribovje, Kartografija, 1 : 75.000.

Vzpon: Z izhodišča se napotimo v ozko dolino Lokavškega potoka z nekaj hišami, potokom in cesto. Za našim hrbtom se nad Gračnico dviga prepadna Vodiška peč, pred nami pa bo ostro oko v bližini razpela opazilo zvonik cerkve sv. Lovrenca. Po dobrem kilometru pridemo do kapele. Pri njej gremo po desni cesti, ki nas mimo nekdanje osnovne šole in zapuščenega rudnika pripelje do stare domačije, kjer je bil včasih mlin. Kmalu zatem pridemo do razpotja. Cesti vodita levo (na Lovrenc) in desno (pod Veliko Kozje), nas pa oznake usmerijo na kolovoz med njima. Malo višje se po nadelanih stopnicah povzpemo



desno na stezo. Po njej hitro pridobivamo višino, prečkamo nekaj kolovozov in se nazadnje po slabi gozdni cesti povzpemo na glavno sleme, kjer se vedno širšemu razgledu pridruži še južna panorama z dolino Save. Obrnemo se levo (desno Veliko Kozje). Do cerkve na vrhu razglednega hribovja ni več daleč. Z Lovrenca, 722 m, sestopimo do ceste na drugi strani, zavijemo desno po njej, a jo že

po nekaj metrih zapustimo proti levi navzgor, kasneje pa prečimo južna pobočja Kamrice, 823 m. Sledi spust do osamljene domačije, nato pa spet prečimo južna pobočja naslednjega vrha, Njivce, 801 m. Nižje stopimo na cesto, po kateri sestopimo do prometnice, ki z Brega vodi na Lisco. Najprej jo prečkamo, malo višje pa nas na ostrem levem ovinku kačipot usmeri desno. Po stezi se mimo cerkve sv.

Jošta povzpemo na zaobljeni travnati vrh razgledne Lisce, 948 m.

Sestop: Vrnemo se po poti vzpona. Od sv. Lovrenca se lahko po sllemenu med Gračnico in Savo povzpemo še na dobro uro oddaljeno Veliko Kozje, 993 m. Vrnemo se do Lovrenca in po znani poti sestopimo v dolino. Veliko Kozje turo podaljša za dobri dve uri.

Gorazd Gorišek

Paški Kozjak, 1272 m



Koča: Dom na Paškem Kozjaku, 960 m, mobilni telefon 051 254 760.

Časi: Dom na Paškem Kozjaku–Špik 30 min

Špik–Basališče 1.30 h

Sestop 1.30 h

Skupaj 4 h

Sezona: Vse leto, pozimi le, če ni preveč snega.

Vodnika: Milan Čilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007; Urška in Andrej Stritar: *Z otroki v gore*. Sidarta, 1998.

Zemljevidi: Pohorje, Kartografija, 1 : 40.000; Pohorje, PZS, 1 : 50.000; Štajerska, Kartografija, 1 : 75.000; Šaleška dolina z okolico, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Od Doma na Paškem Kozjaku, 960 m, gremo po cesti mimo vodnega zbiralnika proti sv. Joštu, a jo že po nekaj korakih zapustimo in se do cerkve in šole ob njej povzpemo po poti skozi gozd. Če se želimo najprej povzpeti na Špik, 1108 m, zavijemo levo in se mimo igrišča povzpemo na bližnji vrh,



s katerega vidimo Šaleško dolino. Do šole se vrnemo po isti poti in mimo pokopališča dosežemo označeno pot, ki nas bo vodila po grebenu proti vzhodu. Najprej se vzpenjamo po kolovozu, nato pa se prijetna, senčna in razgibana pot vije med skalami glavne hrbtenice Paškega

Kozjaka. Ko opravimo z grebenom, sestopimo na obsežno travnato ravnico Ostrico. Na drugi strani mimo lovske opazovalnice stopimo v gozd, prečimo pašno ograjo in se povzpemo do zahodnega vrha Basališča, 1272 m, na katerem je spominska plošča v spomin na hude

boje XIV. divizije v času druge svetovne vojne. Sestopimo do sedla, kjer se nam z desne priključi pot od kmetije Jernejc. Do bližnjega vrha je samo še nekaj minut.

Sestop: Vrnemo se po poti vzpona.

Gorazd Gorišek

Z Vojskega do Podkoritarja

Pletenje poti med nekoč in danes

Rafael Terpin

Na Vojskem me avtobus odloži nekaj po sedmi uri. December je. Na vzhodu za Školom tiči nekaj visoki megli podobnega. Soncu nikakor ne pusti skozi. Turkizne srage so potegnjene povprek čez široko nebo, videti so kar se da hladne. Nekaj bolj plašne svetlobe se bliska le v gorah. Po osojnih zakotjih leži debel srež. Snega pa ni in ni.

Mahnem jo torej po cesti mimo Krpcije in Poštarja. Kar dobro mi gre izpod nog. Na Vogalcah prihaja moški bolj mojih let s pasjo hrano k svojemu cucku. Kar

takoj me je pripravljen žokati, čeprav nisva nikoli skupaj krav pasla:

"A si danes že kakšno ušpičil?"

"Ne," pravim, "v mojih letih mi grejo te stvari bolj slabo od rok."

"Saj ti nikoli niso šle ..." je nagel in že izgine za vogal. Hišni vogal je torej prekinil nadaljevanje neverjetnega jutranjega pogovora.

E, si rečem, bog ti pridaj za eno poletno popoldne! In grem naprej mimo Trovta in mimo Dore. Njen Petrov Peter se je pred leti poslovil. Ostala je sama, pravega kmetovanja ne more biti več.

V brezmadežnih čistinah rdečega in belega

Iznad hiše tja proti Vojšici je v nebu začutiti spremembo. Nekaj rdečega, tudi nekaj zamolklo škrlatnega se pasasto sili na plan tam za vojskarskim Školom (1129 m).

Vojšica, v bližini partizansko grobišče. Ozka cesta se spotegne v zadnji klanček pred Žgavcem. Nad novo hišo, staro so pred letom sesuli, se mi v svež jutranji

Na Hotejn, Vojsko, 2009, akril, Rafael Terpin





Na Škrbini, Dolenja Trebuša, 2012, akril,
Rafael Terpin

pozdrav nanizajo tolminske gore, bele od prvega snega, rožnate od zgodnje luči. Slika je silovita, zaradi zatrpane laške strani in osončenih megla, ki se bašejo od vsepovsod, je treba gledati naglo. Tudi použiti je treba skoraj na eks. Kajti v mojem vojskarskem jutru vladajo nenehne spremembe. Vojskarji radi rečejo, da "kadar pade na Žgavcov raufnk ta zadnji sneg, je pomlad blizu". Žgavec velja za najvišjo vojskarsko domačijo. Nekdaj so hiša, hlev in vodnjak na utež tvorili prelepo kmečko celoto. Skoraj bi rekel, da se je nekdanji dom bolj pripenjal nebesom kot zemlji. Vse dni je imel opraviti s preširokim nebom. Starega, molčečega Žgavca se spominjam. Večkrat sva se srečala: on je na kakšni zeleni gmajni pasel svoje tri krave, jaz sem pa stikal za vrtilčki razcvetenega kranjskega jegliča. Od vsega starega stoji le še hlev. V njem ima današnji Žgavec čez zimo spravljene ovce in svoja dva huda psa. Hitro stopim mimo. Zaženem se po kratki poti na Hudournik (1148 m). Obeta se mi nekaj zlahtnih jutranjih trenutkov. Res. Skozi breze, obrobno bukovje, preko rjave vršne trate se sili mlado sonce, iskri se v skalnih samicah, v kupih naloženega kamenja, v spreljavah rožnatih meglicah, ki se brez posebnega reda iz nič dvigajo in v nič tudi izginjajo. Vse doline so zatrpane z meglami. Sivo lilaste sence so prepredle vse hladne grape in doline. Le Poreznov vrh škili v svetel dan. Kojca kaže svoj

vršni hrbet, a ne celega. Gore pa sijejo v brezmadežnih čistinah rdečega in belega. Tja do Krna. Divje lepo je. Sploh nimam časa, da bi se po mobiju z Marto pogovarjal. Bo prišlo kasneje na vrsto.

Vse ostalo tiči v grožnjah temnih megla

Pravzaprav le Hudournik tu pred nogami in dolga vrsta gora od Črne prsti do Krna nori v lučeh presenetljivega jutra. Vse ostalo tiči v grožnjah temnih megla, ki kot visoka stena rastejo iznad Govcev. Poldanovca ni videti. Že Jelenk in Bendijski vrh opletata v naglih sivinah. Da, si pravim, sem prihaja. Še malo in me bo zasulo. Saj so napovedali, da bo udarilo z Laškega. Hitro se moram odločiti! Pred uro sem imel v načrtu, da se bom s Hudournika spustil čez Gačnik na Razazijo in da bom stopil pozdravit birtno Pavlo pri Skoku v Gorenji Trebuši. Bi šlo, bi šlo, a ne v tem vremenu. Oni sijajni greben z Razazije je že zdaj v temi. Nič, sklenem: šlo bo to pot čez Oblakov Vrh, čez Utre in Škrbino. Že leta me ni bilo tam čez. Obupno sivih prikazni se je navleklo gor preko Gačnika, Govci so že kdaj skrknili, še moje bližnje breze so staknile svojo današnjo osojo, sonce je nekam šlo, mimo zastrtih zaves se le tu in tam še

na kratko odškrne kakšno okno in s Triglavom si pomežikneva. Konec za danes, pravim. Oprtam nahrbtnik in jo ubrišem mimo Medveda proti Vrhju Hotenje. Prazno hišo to pot poslikam s treh strani. Pod starikavimi češnjami se skozi posušene koprive in korenjaško "ovčjo" sitnost spustim do zajetega stalnega studenca. Po stari bližnjici očitno ne hodi nihče več. V rajdi blizu Zatrepa padem na cesto, ki jo vsaj kolesarji zadnja leta s pridom uporabljajo. In hloдарji so v zadnjih dveh letih po njej zvozili precej lesa. Oblakov vrh se lahko piše na oba načina, torej – vrh z veliko ali pa z malo začelnico. Govorimo o visokem prehodu iz kanomeljske v hotenjsko dolino (721 m) ali pa o zaselku Gorenje Kanomlje z imenom Oblakov Vrh. Oboje drži. Ni dolgo, kar so Kanomeljci na prehodu postavili turistično tablo. Na njej piše o "idrijskem prelomu", ki je nekakšna pradedna geološka umetnina. Kanomeljci se je vse bolj zavedajo, kar je prav. Skoraj bi smeli reči, da je zelo njihova. Z Oblakovega vrha se skrajno jasno vidi ostra ločnica med svetovi idrijskih grap. V dnu hotenjske doline steče prelom mimo Prvejka (358 m) in je že domač z Idrijco, po Kanomlji jo briše mimo Kape (480 m) na Kanomeljsko Razpotje in v Idrijo. Bumfl! Ne glede na premočrtnost geološkega fenomena se usmerim po hotenjskem makadamu in proti Utram. Zaselku na grebenu med Hotenjo in Idrijco mnogočrat rečejo Utrski Vrh. Najbolj pregleden je z Rovta ali pa Hudournika, pot čezenj pa večkrat ponudi izredne poglede preko Šebrelj ali Šentviške planote – na Porezen, na Tolminske gore onkraj Bače. Človeka pa ves čas resnijo tudi trezne slike trebuških bregov, grap in samot. Od utrske domačije do izginulega Vrhovca je kratek klanček, le nekaj korakov dalje levo ob cesti sameva Pretovka – hiša, seveda. Hleva ni več, se pa še drži pajštva. Starih dveh se komajda spominjam. Dokler sta zmogla, sta imela svoj razgledni kot do popolnosti urejen. Malo naprej se ob robu nekakšne ponvaste doline, k Idrijci nagnjene, tišči Rupa. Med drugo vojno je bila vsa partizanska. Ilegalno hišno ime je bilo – 360. V hiši so imeli s premično steno dobro skrit bunker. Danes je sicer živa hiša precej tiha, še psa ni, da bi me oblajal. Nekaj sadnih dreves je debelo ovešenih z belo omelo. Z juga lega hladna senca z Gabrovega brda onkraj Hotenje, s severa se skozi



Novinški rob, Vojsko, 2012, akril,
Rafael Terpin

bolj mračnjaške premike naglih megla tu in tam rožnato zasvetlika za blek katere od gora. Videti je, da se je hudo vreme razblinilo že nad dolino Gorenje Trebuše.

Na hotenjski strani Plešarskega vrha opazim sedem črnih gamsov. Pasejo se, zajtrk ali "gaberfrištik", kot so v Idriji včasih rekli dopoldanski malici, jim paše. Pasejo tudi mene, edino živo bitje na tej strani Pleše. Ko se jim zazdi, da prihajam preblizu, se lagodno v vrsti premaknejo za rob.

Vrh klanca se mi zasveti streha plešarskega hleva, domača kuzla me dobi v nos in koncert se začne. Takoj gre v forte. Preden pride do mesarskega klanja, stopi iz hiše gospodinja in zadevo umiri.

"Čez Škrbino sem namenjen," ji hitro razložim.

"Aja," pokima, "včasih smo v ta otročjih letih še šli kdaj pa kdaj do nje, pozneje ne več. Ne vem, kakšna je danes steza." A, si mislim, do Škrbine me prav nič ne skrbi. Resneje bo od tam naprej. Pleša je videti živahna in delavna domačija. Tod se veliko pase. Pred letom 1980 je bil dom že opuščen. Slabo je kazalo. Potem je sosed začel s pašo, najbrž so tudi ta mladi zrasli. Obnovili so hišo in hlev. Navsezadnje imajo že vrsto let cesto prav do hiše speljano.

S Plešarskega vrha (779 m) sem se enkrat spustil po prehodnem grebenu proti Idrijci. V Zlomje sem takrat padel. Čez Škrbino proti Kašu sem šel pa večkrat.

Resa in žanjevec sta se razrasla pozneje. Šla sta tudi onadva.

Steza proti Škrbini se začne v gozdu ob koncu pašnika. Čez žice se je treba pretakniti. Kar takoj ob prvih ovinkih nekoč dobre poti raste nekaj zimzelenih drevesc božjega drevca. Srečanje z njimi mi je vedno prijetno. Steza zaključka navzdol, z listjem in drobnim kamenjem je nasuta. Previdno je treba stopiti, a pot nikakor ni vprašljiva. Počasi prihajam v naročje orlovske Škrbine. Zataknjena je (njeni ostanki) med Kukom (620 m) in Plešarskim vrhom. V sedlu tiči zidovje štale, hiše in kleti. Preko košenic se je že kdaj razraslo gabrovje in jesenje, nekdanje odprtosti ni več. Že dolgo, dolgo je tako. Spominjam se nekega marca, najbrž je bilo leta 1976; reber za hišo proti vrhu Kuka je bila rdeča od razcvetenega resja in žanjevca. Dišalo je na vse pretege. In svetlo je bilo, da se skoraj gledati ni dalo. Takrat so bile žive še vse Škrbinarjeve steze: moja današnja s Pleše, ona k Podkoritarju, leva mimo drobnega doma v Lipih proti Hotenji in še četrti k sosedu nad Idrijco – v Kašu. Drugih poti hiša ni premogla. Vse je bilo treba prinesiti na hrbtu. Saj, imeli so prav ob hiši vkopano štirno in imeli

so kraljevski razgled na obe strani; na Hotenjsko dolino in njene divje trebuške klance, na dolino reke Idrijce, obrobje Planote, gore, ki se še danes silijo izza nje, neverjeten pogled proti Poreznu in Kojci.

Hišo je nesla druga vojna. Postavili so jo v letu 1930. Letnica na oglatem portonu govori o letu 1934. No, hiša je vsaj sto let starejša. Njeni prvi lastniki so se pisali Petrucha, naslednji Oblak. Dom so leta 1934 temeljito predelali. Zgleda, da so iz stare sirotščine vzdignili čedno, nadstropno, zidano hišo, ki se je s svojim belim čelom ponosno kazala celi hotenjski dolini. Eden od bratov močne družine je služil v Ameriki, gospodarja so neznano kam odpeljali Nemci, tretji je ves obupan zaradi nesrečne ljubezni zapuščen končal v samotah Gorenje Kanomlje, četrti se je odselil nekam na Štajersko. Verjamem, da je leta 1945 vse skupaj izgledalo brezupno. A resa in žanjevec sta se razrasla pozneje. Šla sta tudi onadva. V strminah se drži le še bodika in na osojnih skalah nad Idrijco tu in tam kranjski jeglič. Danes preko nekdanjih strmih travnikov vladata mali jesen in črni gaber, kakšna vrba vmes. Zidovje prhni iz leta v leto, še malo in se ne bo dalo več razbrati o oknih, kamri, o krušni peči.

Ne, saj ni treba javkati ob nenehnih odhajanjih. Ob vedno novih spremembah vendar živimo. Poživljajo nas, pokonci nas držijo. Le oči si ni treba zatiskati. Iz starega, minulega, magari piškavega in gnilega je vedno zraslo kaj novega. Krasno bi bilo, če bi se vseh (graditeljskih) novosti držal vsaj duh po starem.

Moja udobna steza je ena sama preteklost.

Zdaj pa v dolino. Desno po stezi, ki je še vrisana na današnjih kartah, s Škrbine proti Podkoritarjevi oštariji v Dolenji Trebuši. Takoj za zadnjim zidom se začne. Od plazov in listja je komaj še nakazana, v rvavi decembrski hosti jo je sicer še videti, a škrpeti od tega nimajo kaj dosti koristi! Moja dolga leskovka mi pride strašno prav. Globoko spodaj je precej polomljenega lesa. Vem, zgodilo se je v začetku novembra 2013, tisti veter je bil silovit, celo v Idriji. Nižje kot se spuščam, bolj sem prepričan, da grem tod zadnjič. Moja udobna steza je ena sama preteklost. Po njej tudi lovci ne zahajajo več. Spodaj se mi celo izgubi. Usekam jo naravnost mimo podrtih dreves. Idrijca se mi vse bolj dobrika. Njeni travniki so vsi beli od sreža. ●

Plezalno pohodniški obisk mame vseh celin

Prvonovembrski izlet v Maroko

Anže Čokl

Popotovanja v dežele tretjega sveta so koristna. Služijo kot opomnik – so opomin za naše razvijane *riti*, za osiromašeno dušo in duhovno stanje ter ozkoglednost. Opomin temu, da nam je v naši podalpski deželici še vedno preveč lepo: če še toliko vreščimo čez politiko, se pritožujemo nad sedanjim ekonomskim stanjem ter vsesplošno brezbriznostjo, ki je kot najhujša kuga zajela mnoge Slovence, se niti slučajno ne približamo bedi in žalosti, ki predstavlja vsakdan milijardam ljudi v deželah tretjega sveta.

Čari starih mest

Na Staro celino smo pripotovali iz Benetk prek Rima in pristali v Casablanci. Lenobni letališki delavci so si pri kontroli in carini vzeli čas za prihajajoče turiste.

Nekje v povprečju petnajst minut je trajal pregled potnega lista, preden so z vihravo kretnjo pritisnili žig vanj in nezainteresirano odkazali premik naprej. Po zapletih z astronomskimi varščinami za najeta vozila, ko smo morali za en avto plačati več, kot je njegova nabavna vrednost, smo naposled vdihnili suh in s smogom obogaten zrak. Casablanca, ki je glavno (vele)mesto, kot mnoga druga po svetu že na prvi pogled postreže z velikanskimi razlikami. Od najrazkošnejših vil z bazeni in ograjenimi parki do primitivnih barakarskih naselij, ki so le lučaj oddaljena od omenjenih bogatij. Bogastvo na eni in revščina – ne, bedal – na drugi strani ... Zadnje ure deževnega dne smo izkoristili za ogled mesta in se po prvi in edini (na žalost to ni *hec*) dobri hrani v Maroku odpravili spat. Čez

noč se je zjasnilo in po jutranjem ogledu največje mošeje Hassan II, smo se veselili pobega od mestnega vrveža. Prvi del naše poti je bil turistično obarvan. Ogledovali smo si znamenita mesta in labirinte znotraj velikanskih obzidij, ki se jim reče medina. Stara mestna jedra so preprejena z ozkimi uličicami, ki jih je že pošteno načel zob časa. A ne zgolj v klasičnem pomenu besede, temveč tudi v smislu ponesrečene modernizacije. Električno "kablovje", ki ga zlahka zamenjaš za velikansko sračje gnezdo, se bohoto visoko nad prašnimi tlemi na vsakem koraku. Po ulicah, kjer so nekdanj tovorili z osli, danes uporabljajo dostavna vozila. Neusmiljeno se prebijajo čez ozke prehode in z vsako dostavo s seboj odnesejo delček zgodovine s kakšnega vogala prastare ulice ali obzidja.



cilje zadali za zadnje dni, ob vrnitvi. Neustavljiva želja nas je po dolgem dnevu vožnje odložila v zakotnem delu še bolj zakotnega mesteca Errachidia. To je bila že četrta noč v mestih muslimanske vere, a se pozdrava Alahu ob petih zjutraj še vedno nismo navadili. Po velikanskih zvočnikih, ki so kot topovi kakšne bojne ladje širom mesta krasili stolpe, se je razlegal plehek zvok vselej iste vsebine. Dasiravno so bile molitve nam neukim in v polsnu nezavednih vedno slišati enako, se je njihova dolžina razlikovala. Včasih le nekaj minut, spet drugič pol ure. To je bila moja poslednja noč, da sem spal brez silikonskih zamaškov v ušesih ...

Saharska puščava

Dramskega trikotnika nimajo le gledališke predstave in filmi. Tudi naše popotovanje je v mojih iskrivih očeh petega dne počasi dosegalo nekakšen mini vrhunec. Odpravljali smo se namreč v saharško puščavo. V svet, o katerem sem doslej vedel le malo. Ob površnem pogledu je puščava suha, pusta, brez življenja ... Kakšna napaka! Čeprav mi je bilo pred leti v okolici Dubaja že dano ogledovati si peščene sipine in hoditi po njih, je bilo tokratno doživetje presežek. Namesto s štirikolesnimi gromozanskimi rohnečimi avtomobili smo šli tokrat v puščavo na hrbtih kamel. Pravzaprav dromed, kakor se reče enogrbim kamelam, ki so (edine) primerne za jezdenje. Med hojo čez sipine sta nas obdajali tišina in neskončna peščena panorama, ki je ob zahajajočem soncu pripravila pravi spektakel: rdečkasto poslavljajoče se sonce namreč peščeni puščavski prah v zraku še dodatno razplamti in z močnimi kontrasti sinje modrega neba nad sabo

smo bili kot na drugem planetu. Nevajenim puščavskih prizorov smo široko razprtih oči zrla v tisočere peščene sipine in v več deset metrov dolge sence naših teles na hrbtih kamel. Silhueta skoraj dveh ducatov članov društva Freeapproved na kamelah ob zahodnem soncu sredi puščave se mi bo za vselej vtisnila v spomin.

Žalost v srcu domačina

Že dolgo mi ni bilo tesno pri srcu. Vsaj ne tako močno, kot mi je bilo tega večera pod milijardami zvezd ob ognju in saharški puščavi. Mladi fant Abdul, ki je bil gonjač naših kamel, na katerih smo prijezdili globoko v puščavo med visoke sipine, je pripovedoval svojo življenjsko zgodbo ... Praznoval je svoj rojstni dan. Menda prvič po dolgem času. Nekaj časa je bil še zadržan, a kmalu stegnil roko po "pastisu". To žganje so prijatelji uporabljali za razkuževanje želodcev in Abdul ga je srknil veri navkljub. Za živce, za pogum, morda kar tako? Kdo bi vedel ... Tako kot so kaplje žganja polzele po njegovem požiralniku navzdol, toliko bolj zgovoren je postajal. In ko se je izza prejšnjega "nasmeha za tujce" in pretirane dobre volje prikazal pravi Abdul, smo obnemeli. Prepotoval sem dobršen del sveta, ampak nisem še slišal takšne izpovedi. Fant se mi je kar zasmilil. Med izpovedanim je najbolj presenetil s tem, kako grozen se mu zdi lastni narod. Tega nisem doživel še nikjer! Slovenci smo pregovorno "zlikavi" do sosedov, kakšno slabo rečemo čez tega in onega, ampak konec debate ali pogovora (zlasti) s tujcem vseeno zaključimo vsaj kolikor toliko kulturno in rečemo kako prijazno o ljudeh, s katerimi sobivamo, in o domovini, katere rodno grudo tacamo. Abdul pa je skozi svoje oči opisal bedo in vso temačno plat

Pozdrav Alahu

Z rimskimi ruševinami, muzeji in mestnimi jedri smo hitro opravili. Naše želje so bile usmerjene na jug: v gore in puščavo. Vzorno urejene ceste, ki po kvaliteti povečini prekašajo domače, so nas popeljale čez Atlas. To je gorovje, ki se razteza približno 2500 kilometrov v širino čez Maroko, Alžirijo in Tunizijo ter razmejuje Mediteran od Saharske puščave. Najvišji vrh je Toubkal, 4167 m. A naš prvi stik z Atlasom je bil zelo površinski. Čez prelaz smo se namreč zgolj zapeljali, saj smo si pohodniške

1 V odličnem in čvrstem rdečem apnencu kanjona Todra Foto: Anže Čok

2 Nočna pravljica ob prasketanju ognja pod milijardami zvezd Foto: Anže Čokl



svojega koščka sveta. Ni bil torej samo naš občutek, da te želijo v Maroku na prav vsakem koraku prevarati in izdati, kar naj bi bil tam sicer del kulture. Po pripovedi sodeč, tudi med družinskimi člani ni nič boljše, enako med sosedi in ostalimi državljanji. Je fant morda le iskreno govoril o tem, kar si v t. i. modernem svetu pogosto ne upamo priznati? Da so odnosi nemalokdaj površinski, prijateljstva vse ohlapnejša, zveze brez pravega zaupanja ...

Peščeno hribolazenje

Hoja po sipinah je zelo podobna gaženju svežega snega. Le kanček bolj vroče je. Z vsakim korakom, ki ga narediš navzgor, se ga polovico vrneš nazaj. In enako je moč najti mesta na grebenu, kjer je pesek bolj rahel ter nasprotno na privetrni strani, kjer je bolj zbit. Pojava klože resda ni bilo zaznati, a prečenje grebenov nekaj kilometrov nazaj v smeri izhodišča, čez drn in strn po sanjski pustinji, je onega vzhajajočega dne pričaralo prvovrstno hribolazniško avanturo.

Tisoč besed ne bi bilo dovolj, da bi opisal naravne lepote tiste noči in prebujajočega se jutra v Sahari. Zato sem kar precej fotografiral, da si bom v prihodnosti lažje osvežil spomin na puščavske avanture – plamteči sončni zahod, spanje ob prasetajočem ognju pod milim nebom, posutim z milijardami zvezd, in rojstvo novega dne, ko tam daleč, zelo daleč na obzorju za sipinami sonce počasi rine navzgor, vse više in po občutku vse bliže ...

Plezanje z razgledom v smereh nad Todro
Foto: Anže Čokl

Plezanje v rdečih stenah in planinarjenje v Atlasu

Plezalci smo prišli na svoj račun v soteski Todra. Predstavljajte si Paklenico z nekaj popravki: stene obarvajte rdeče, odmislite vsakršno gnečo in zlizane smeri. V Todri sem preplezal nekaj najlepših metrov svojih športnoplezalnih smeri – vrhunski hrapav apnenec rdečkaste barve, odlično opremljena varovališča in vmesna varovanja. Kjer tega ni, počí kar kričijo po metuljih in zatičih. Zares idealno mesto za plezalske avanture: od kratkih in dolgih enoraztežajnih smeri pa vse do 280 metrov visokih preizkusnih kamnov. In meni najlepše in za tisto pravo dopustniško športno plezarijo najpomembnejše: kratek dostop! S hotelske sobe peš do plezališča in prvih smeri samo sedem minut. Pri čemer sem upošteval postanke za fotografiranje, preobuvanje in kratko malico. Če smo po vzhodnem delu maroškega Atlasu rinili navzdol, smo po zahodnem – hočeš nočeš – morali navzgor. Več kot 2300 metrov visok prelaz smo dosegli po vijugasti cesti. Hladnejši in bolj svež zrak je napolnil naša pljuca, ko smo se razgledovali po okoliških ciljnih vrh prelaza. Zavili smo na presenetljivo dobro stransko cesto, ki predstavlja dostop do čisto pravih, aktivnih rudnikov. Od tam smo s super počasnim planinskim tempom nadaljevali vzdolž dolgega osrednjega grebena. Centralna lega našega brezpotja nam je ponudila dih jemajoče razglede širom Maroka. S 3550 metrov visokega vrha na bolj razgiban in za odtенок rodovitnejši sever ter puščavi podoben pust jug. Višina je

kaj hitro opomnila nase in zavoljo hitrega vzpona, dehidracije prejšnjih dni in žgočega sonca so v moji glavi že odmevali zvonovi.

Dom je dom!

Posledni dan pred odhodom smo znova preživeli v mestni džungli, drenjajoč se med ljudmi najrazličnejših kultur, med domačini in turisti, v ozkih ulicah in konfuznih trgih Marakeša. Ob pitju čaja na elitni lokaciji glavnega trga in opazovanju pripravljajočega se "megavrveža" s poznopopoldansko tržnico kot na dlani pod teraso, na kateri sem sedel, nisem prišel do nobenega revolucionarnega spoznanja. Po desetih dneh peska, žgočega sonca, kaotičnega prometa in "nategunskih" domačinov sem znova spoznal že poznano – Slovenija je lepa! Saj ne da v Sloveniji ne bi imeli pokvarjenih posameznikov, take ali drugačne politike in pregovorno *hecnih* sosedskih odnosov ... Ampak, Slovenija je moja domovina! ◉

informacije

Letalska vozovnica Benetke–Casablanca: 150–250 EUR

Najem prevoza za devet oseb z zavarovanjem: 990 EUR

Stroški goriva in cestnin po Maroku za pribl. 2000 km: 250 EUR

Povprečna cena nočitve z zajtrkom (včasih tudi večerjo) v hotelu na osebo na noč: 7–18 EUR

Povprečen skupni strošek na osebo za 10 dni (vključuje vse našteto: hrano, izlete, vodene ogledde, muzeje in spominke): 650–800 EUR



Pregovori držijo bolj kot klini

Opomba za Maca

Boro Krivic

Plezanje ni nikoli povsem varno, tako da tudi tisti najbolj izurjeni, močni in previdni potrebujejo vsaj malo sreče. Midva z Macem sva v vseh omenjenih lastnostih zaostajala, zato sva srečo dostikrat in v velikih količinah rabila. Mac je že odšel tja preko, zato je vse pojasnjevanje ostalo meni. Čeprav je zaradi tolikih najinih zapletov s srečnim koncem zadišalo po čudežih ali čarovnijah, je razlaga povsem enostavna. Morda bo komu celo v pomoč, ko mu bo šlo za nohte, tako, kakor je bilo prvič nama med nepozabnim vzponom skozi najmogočnejšo mater ali pravzaprav očeta vseh naših grap, Hudičev žleb. Bajka iz davnine pripoveduje, da je hudič v nebrzdanem srdu preklal pol Prisojnikove večerne plati. Od nekdanj – se pravi že od izгона iz raja preko trojanske vojne do Francetovih pesmi nesreče – je v ozadju velikih tegob treba zmeraj iskati žensko. Tu je ni težko najti. V neposredni bližini ždi od strahu okamenela Ajdovska deklica; skozi veke je zbledel spomin na njeno vlogo. Je li ona izzvala greh, tako kot sta ga Eva in Helena, ali pa je hudiča razjarila, ker, enako kot Julija, še ni bila pripravljena nanj?

Plezalsko sicer ni kaj posebnega, saj ga je več *norcev* celo presmučalo. Da ne bo zamere. Med plezalci in strminskimi smučarji raba tega izraza pomeni zgolj to, da si je norec upal več od pripovedovalca; kar pa se duševnega zdravja tiče, nas je vse tako že zdavnaj ocenilo ljudstvo, češ kdor gre gor, je nor. Vendar za razliko od hčera, ki se večinoma začno skoraj na ravnem in pripeljejo na vrh, se ata začne in konča kar nekje sredi ene naših najobilnejših gora, tako da je pozimi težje priti do njega in z njega kot pa skozenj.

Kdor ne ve, naj pa pleza

Namesto da bi počakala pomlad, ko so grape obiskovalcem najprijaznejše, sva neučakanca zbežljala vanj že v

trdi zimi kot junca v klavnico, saj se nama niti sanjalo ni, kako priti do Hudičevega žleba niti kako naprej proti vrhu. Poznala sva ga samo na pogled s klopce pred Erjavčevo in vedela le, da ga je prvi zdelal Uroš kar sam pred desetletji. Sledeč prvinskemu nagonu sva jo udarila naravnost iz zatrepa po strmih žlebovih do ravnice pod njim, čez katero vodi počez Hanzova pot. Zanj takrat seveda še vedela nisva in to naju je pozneje v dolini stalo kar nekaj plezalskega ugleda, češ: "Kaj nista vedela za Hanzovo?" In, kar je bilo še dosti huje, stalo naju je tudi cekinov. Da sva se oprala sramote, sva morala družini dati za pivo. Po sedanjih navadah bi bilo ravno obratno. Ponosno bi razglasila, da sva odkrila najbolj neposreden dostop, ki plezalsko dodatno obogati smer, in obžarjena s sicer krajevno in časovno omejeno slavo bi naju znanci počastili s pijačo. Ne verjamate? Prav to se je kasneje pripetilo v drugi Uroševi mojstrovini, Traviški grapi, ki je zaradi dolgega dostopa desetletja samevala, čeravno je vsem na očeh. Iz Tamarja je prav tako lepo vidna kot Hudič od Erjavčeve. Ob drugi ponovitvi so se je lotili kar naravnost iz doline; pri tem ni znano, ali tudi oni niso vedeli za običajen dostop ali pa so bili tako žejni oziroma željni plezanja. S tem so plezanje podaljšali, dostop pa predvsem skrajšali. Komu pa se še ljubi capljati ure in ure v breg! Zdaj v njej ob ugodnih razmerah vlada prava gneča, zato je tozadevni pristojni odbor za grape sklenil pred kočjo v Tamarju postaviti številčnik, kakršen je v čakalnicah na državnih uradih. Naveze si bodo lepo sledile po lističih z zaporednimi številčkami, da ne bo zaradi prehitetvanja prihajalo do zamer in hude krvi ali, bog ne daj, celo prave krvi.

Ob tem še nasvet sedanjim *'graparjem'*. Če boste (ali pa ste ga morda že) neposredni dostop v Škednje skozi sotesko povezali z Uroševjo in Drogenikovo

grapo v obeh Prisojnikih, se zna tudi njima obisk povečati.

O samem Hudiču nimam kaj dosti povedati. Najboljši od vseh možnih snegov ga je zapolnil in zgladil, da sva prosluli skok prepoznala samo kot lepotno napako in ne kot plezalsko težavo. Ob uživaškem pikanju derez in cepinov sva tako hitela k osončenemu robu škrbine, da sploh nisva opazila tiste police, ki tik pred koncem vodi desno ven. A tudi če bi jo – saj nisva vedela, da je po njej Uroš izplezal na Hudičev stolp in naprej na Hanzovo pot. Ob desetih sva se kot martinčka nastavljala soncu, prepričana, da sva že izpolnila večino dnevnega načrta. A ko sva začela oprezati, kako bova odkljukala še preostanek na vrh Prisojnika, se je vse nad nama zdelo nekako zelo strmo in zasneženo.

Spomnila sva se prijatelja Martina, ki je v takem imel navado reči: »Tu nej kej – tu se lejze!« Tako se je pač *lejzlo*, pri čemer moram spet priznati najino nevednost. Če bi bila poprej prebrala Gandijev članek (PV 6/56), bi vedela, da tisti "nekako" pomeni dvesto metrov strme vzhodne vršne stene, kjer so prvi ponavljalci, izkušeni Uroševi plezalski sodrugi, pridno zabijali kline. Ne, nisva bila kakšna zelo zgodnja predhodnika povsem čistega plezanja ali zapoznala posnemovalca Kugajevega Juleta, ki je načelno zavračal kline. Zaplet je bil posledica najine pregovorne lenobe, ki sva jo zjutraj prikrla s sklepom, da bova čim bolj posnemala vzornika Uroša – med drugim tudi v velikosti oziroma bolje rečeno v majhnosti nahrbtnika, ki je bil v plezalskem izrazoslovju vobče poznan kot Uroševa šolska torbica. V njej je bilo prostora komaj za njegove puščavniške enodnevnne hribovske potrebe, vetrovko in tri lešnike.

Namesto varovanja pomagajo ljudske modrosti

Ker sva bila prepričana, da v sneženih grapah kovačija sploh ni potrebna (res

je v samem Hudiču nisva pogrešala), sva samo za primer zelo hude nuje vzela s sabo štiri kline brez vponk in kladiv – bi jih zabila kar s cepinom in potegnila vrv skozi uho klina. Ampak spet se je izkazalo, da se zamisli, spočete za toplo pečjo, v mrzli resničnosti praviloma pokažejo v drugačni luči. Zato sva že ob prvem udarcu s cepinom po klinu opustila nadaljnje poskuse, čeprav je bila nuja kar huda, ko sva se plazila navzgor počasi in previdno, kot bi se parili ježi. Prosto po Šraufu, ki nama je z družčino sledil dva dni pozneje in je taisto veliko nujo natančno opisal v PV 2/66. Jaz sem bil od nekdaj prelen za pisanje dnevnika, zato za podrobnosti ne jamčim, pa tudi Mac je v svojih beležkah z njo opravil kar na kratko: Mislila sva, da je do vrha samo še snežišče, pa so se vzpenjale kar divje stene. Priznati moram, da ni bilo lahko!

Varovanje na cepinih, zasajenih v sneg, nama ni vlivalo kaj dosti zaupanja, tako da sva postajala zmeraj bolj redkobesedna in bleda, dokler se nisva domislila, da sva vendar v varnem okrilju tistih ljudskih rekov in starih modrosti, ki govore o sreči v povezavi z neukostjo in neumnostjo. Onemu najbolj poznanemu, ki se je prirejen za najino priliko glasil: Neumna kmetiča imata debel krompir, sta družbo delala še pobratima Nevednost je temeljni pogoj za srečo in Sreča spremlja pogumne. Pogum je namreč znanostveno razložen kot neprepoznavanje nevarnosti ali pomanjkanje razsodnosti. Macu je prav prišel še tisti, da kri ni voda – njegov vzdevek je namreč okrajšava znamenitega trentarskega priimka in njegove žilave korenine niso strohnele kljub dolgoletnemu namakanju na *marostu*. Ko je kakor ris praskal čez zasnežene plati, žlebiče in robiče, bi ga njegova soimenjaka levjesrčni Andrej in divji Jože zagotovo s ponosom opazovala s kakega oblaka, če le ne bi bilo nebo povsem jasno. Vsak pregovor pač ne pripomore v vsakem položaju. Takrat nama ne bi nič pomagalo sklicevanje na tistega, da je vsak svoje sreče kovač, saj sva bila brez kladiv.

Hujša ko je stiska, večje je potem olajšanje. Ko sva dosegla greben, se je najino olajšanje razlegalo daleč naokoli v obliki pesmi zahvalnice divjemu možu Prisanku, da naju je milostno spustil čez.

Saj vem in tudi priznam, da je lepota zelo spremenljiv in raztegljiv pojem, pa tudi da se nama navzlic večletnim prizadevanjem pri pevskih vajah v

sobotnih večerih pred kočo v Tamarju niti glas niti uho nista ublagoglasila od takrat, ko naju je stroga učiteljica v prvem razredu poslala v klop, da ne bi motila ubranega petja sošolcev s poslušom; ampak še zdaj se spominjam tistega speva, tako lepega kot nikdar prej in potlej nobenega, kakor da bi pela poosebljena gorenjska slavčka ali vsaj takratna pevska prvaka Rudolf in Ladko. Še bolj veselo sva brundala, ko sva naprej proti vrhu lovila ravnotežje, precej tudi okobal, po rezilu ostrega grebena, ki je od vseh naših v snegu najlepši, tako plezalsko kakor razgledno. Levo so se iz globlin škednjev že začeli kvišku kaditi modrikasti mrakovi, desno plat snežnega noža je rumenilo zaspano sonce. Zlata bleščava je počasi bledela in na vrhu sva ravno še ujela pogled na zamirajočo rdečino tistega lepega dne, ki se je poslavljajl onkraj Jalovca in Viša. Da se že skoraj osladno prelesten dan ni prevesil v neskončno dolgo in mrzlo noč na polički pod vrhom, temveč v čarobno posrebrn večer, gre zahvala usmiljenju botra Meseca, ki je opazil, da v skoraj praznih šolskih torbicah ne premoreva niti spalnih srajc, kaj šele kaj toplejšega. Tako nama je s svetlo leščerbo kazal sestop proti Vršiču. Sedaj verjetno pričakujete, da bom pripoved sklenil z visokoletečimi in tenkočutnimi besedami, kako so navdušenja nad prestanim in hrepenenja po pričakovanem lebdela tik pod zvezdami, medtem ko so naveličane noge mlele pršič v zadnjih korakih do koče na gričku med macesni. Vendar sem prisiljen obrzdati pesniško domišljijo, saj sem kot vsak pripovednik zavezan resnici in po Macovih zapiskih se je zgodba končala takole: "V koči je bil zaključek plezalnega tečaja, a utrujena nisva dolgo zdržala v bučni družbi in sva se pobrala spat."

Ko je kasneje v dolini prišlo za nama, na kakšen način sva le za las odnesla celo kožo, sva brez daljšega razglabljanja obesila nadaljnji uk na klin. Pustimo ob strani, kako se nama je potem odvijalo dolinsko življenje, vendar zaradi hribov nikakor nisva smela tvegati, da bi se preveč naučila in spametovala, ker bi tako izgubila komaj pridobljeno varstvo. Sliši se kakor bistroumni nesmisel, da sva se pametno odločila vztrajati v neukosti in neumnosti, ampak res sva jo na tak način še dostikrat srečno odnesla iz zavoženih položajev. Opisoval vam jih ne bom, ker nimam namena nikogar prepričevati, kaj šele zapeljivati – pametnemu bodi dovolj!

Da se ne boste tisti, ki se imate za bistre, čutili odrinjene, naj vas potolažim. Po toliko letih, da je bilo za najino nadaljnje šolanje že prepozno, sva izvedela od Partljičevega ata kulaka, "da oni zgoraj ne dopustijo, da se ti kaj hudega zgodi: ne samo, če si butast; zadošča že, če se tacega samo delaš!" Če bo kdo to možnost preizkušal, naj naju ne posnema prav v vsem, zlasti ne z odsotnostjo kovačije, ker ne obljubljam, da bo delovalo. Ata kulak je imel v mislih namreč samo posvetno gosposko oziroma takratno tovarišijo in ni povsem gotovo, da lahko takole prelisičiš tudi one čisto tam zgoraj.



Namesto sklepnega opravičila

Najprej naj poskusim obrazložiti tistim, ki sami ne plezajo in morebiti menijo, da se norčujem iz te tako plemenite in junaške dejavnosti. Kot je že stoletja znano, moški za zmeraj ostanemo otroci in vse, kar počnemo, če nam le ostane kaj prostega časa po delu za golo preživetje, je igra, le igrače so zmeraj dražje in igre nevarnejše. Da me ne bo okarala ministrica za enake možnosti, moram to staro modrost razširiti še na lepši spol. Zadnje čase, recimo kakih

sto let, zmeraj več mladenk sledi svetle-
mu zgledu Mire Marko, ki je dala v koš
vse soigračkarje v peskovniku Julijcev.
Zato tudi one nočejo odrasti in podpira-
ti treh vogalov hiše (ali celo vseh štirih,
če je mož plezalec), kot se pričakuje od
njih, ampak se tudi one enakopravno
igrajo še naprej.

Zavedam se, da bo nekaterim to pisanje
zvenelo nespodobno, češ da je treba ob
slovesu pisati resno, slovesno, skratka
črno obrobljeno. Mah, veste kaj, prepri-
čan sem, da je takole Macu všeč, drugih
pa nisem vprašal, kaj jim po glavi blodi,
in raje še teh nekaj let ali desetletij
tule veljam za neotesanca, kot da bi

tvegal, da bi me Mac potlej celo večnost
zbadal, češ da sem se omladno razcedil
v tem spominjanju kot kaka uvela
gospodična.

Sicer sem se uveril, da Planinca "tja
nekam čez" ne pošiljajo kar tako;
vendar enako tudi nikdar ne vemo,
kdaj nas nadzira veliki brat, tudi zdajle
ne vem, kdo vse mi kuka čez ramo, ko
tole pišem. Še to. Če nastopajočih niste
prepoznali po imenih ali vzdevkih,
vam tudi priimki ne bi pomagali; upam
pa, da vas to pri prebiranju ni oviralo.
Maci, se vidiva, ko se zagledava – za
zdaj pa se Ti zahvalim, da si mi v strmi-
nah in na *položninah* delal družbo. ◉

Prisojnik Foto: Matej Vranič



Tudi to so bila reševanja

Zabavni opisi neljubih dogodkov

Nikoli nisem bil gorski reševalec, čeprav sem si to kot rosni mladenič želel. Za to je več vzrokov. Kot aktivni alpinist sem bil še premlad pa tudi moj otroški videz ni vzbujal zaupanja. Odločen in zaupanja vreden videz je moral biti včasih pomembna lastnost gorskega reševalca. Nisem se mogel kititi z odmevnimi plezalnimi dosežki in po sodbi odločujočih tudi zaradi tega nisem bil primeren za sprejem v to elitno organizacijo. Niti nisem bil študent medicine, da bi imel med gorske reševalce odprta vrata.

Ker sem pa neprestano lazil po gorah, sem naletel na več primerov, kjer sem moral priskočiti na pomoč in reševati iz nerodnih in nepričakovanih situacij, v katerih se je znašel nesrečni planinec. Nekatero izmed teh dogodkov bom tudi opisal, čeprav niso niti tipični niti se ne dogajajo v strmih stenah.

Šmarna gora

Čas kmalu po koncu druge svetovne vojne. Bila je mrzla zima z malo snega. Obiskovalci Šmarne gore dobro vedo, da po njenih poledenelih poteh ni ravno užitek hoditi, zato si dandanes pozimi radi navežejo žabice ali dereze. Na vrhu je v kotu gostilniške sobe sedel črnolasi moški nič kaj planinskega videza, ki ga je bilo v vseh treh dimenzijah kaj videti. Okoli njega je priliznjeno sedela naključna družbica, saj je bil možakar neverjetno radodaren in kdor je hotel, je na njegov račun jedel in pil po mili volji, zato sem se k njegovi mizi prislinil tudi jaz. Možakar je bil, kot se je izkazalo, Beograjčan, ki je po nekakšnem naključju prilezel na Goro. Vrhunsko razpoloženi možakar je pod večer začel omagovati zaradi vpliva pijače in nakazal, da bi rad odšel v dolino. Vstane, a se komaj obdrži na telečjih nogah. Hoče še obleči plašč. Ne gre. Družbica ustrežljivo priskoči na pomoč in vleče nanj preko suknjiča ogromen, čudovit, črn in težak plašč. Ta plašč je bil narejen iz debelega blaga, ki smo ga takrat imenovali *crombie* in ki so si ga lahko privoščili le redki

posamezniki. Nekdo mu je še poveznil črn klobuk na glavo, pa smo odšli. Zunaj se je družbica v večernem mraku skrivnostno porazgubila in tako sva za spremstvo, ki je bilo seveda nujno potrebno, ostala samo dva. In že ko je stopil na prvo poledenelo mesto, je naredil vratolomno pirueto, da naju je odneslo kot biljardne kroglice, on pa je cepnil kot kravjak na poledenelo pot. Ko sva ga dvi-govala, sva pod njegovo težo spoznala, kakšno kalvarijo sva si naložila. Končno sva s to črno gmoto pridrsala do strmega dela poti, kjer nas je zalotila tema. K sreči je bilo nekaj snega, od katerega so odsevale silhuete dreves. Beograjčan je bil obut v navadne nizke čevlje z usnjenimi podplati in je bil torej opremljen za hiter sestop, s katerim pa bi povzročil veliko škodo gozdnemu gospodarstvu, če ga ne bi midva z vso silo zadrževala. Iskala sva varne prehode okoli debelih dreves in zanesljive stopinje, držala sva ga za roke, za žepne razporke na plašču in ga podpirala pod pazduho. Navkljub najini pomoči se je večkrat zložil in naju za nekaj metrov zapustil. Njegov plašč ni bil več čudovit, njemu pa ni bilo nič. Ne vem, ali ga je varoval sam sveti Sava ali le debeli plašč. V trdi temi smo pristali v vznožju, kjer je na pol mrtev, toda še vedno v enem kosu, nenadoma oživel, ko je zagledal razsvetljena okna gostilne Grad. Takoj naju povabil v gostilno, da bi proslavili srečno vrnitev s Šmarne gore. Nadaljevanje pa ni več planinska zgodba, pa tudi spomnim se ga ne več.

Peter Muck

Sv. Katarina

Zgodba datira še v čase, ko ni bilo žičnic, gozdnih cest, telefonov in avtomobilov. V Ljubljani je bilo v enem povojnih let snega le za vzorec, torej se tisto zimo na Golovcu in Šišenskem hribu ni dalo smučati. Zelo priljubljen je bil tudi Kozlerjev travnik pri Cekinovem gradu v Tivoliju. Planinski in smučarski navdušenci smo zaradi pomanjkanja snega sklenili, da bomo šli smučat na Katarino, saj, kot se je videlo iz Ljubljane, naj bi bilo tam dovolj snega. S tramvajem smo se odpeljali do postaje Pri slepem Janezu v Zgornji Šiški. Od te postaje smo šli peš do Glinca, potem pa kar naravnost skozi gozd na Toško Čelo. Od tu do Katarine takrat še ni bilo ceste, temveč le gozdna pot. Na Katarini nismo našli primerno položnega travnika za naše smučarske veččine, zato smo iz snega zbili skalni mostiček. Prvi "srečni" dogodek je bil, da sem si pri enem od svojih paradnih skokov zlomil smučko. To se je potem izkazalo za dobro, seveda glede na to, kar se je zgodilo potem. Tako sem prevzel funkcijo merilca razdalj, ki pa v nobenem primeru niso presegle magičnih osmih metrov. Skače Kržič Jule! Smučka se mu povesi in zapiči v sneg, on pa za njo. Nič hudega, saj se smučka ni zlomila, kot se je meni. Hotel je vstati, toda huda bolečina v nogi ga je potisnila nazaj v sneg. Varnostnih vezi takrat še nismo poznali in še dobro, da smo mu takoj sezuli smučarski čevlji, kajti noga mu je hitro zatekala in postajala modra. Kaj bomo naredili? Nismo vedeli, ali ima nogo zvito ali zlomljeno. Pa saj ga ne moremo nositi štiporamo do Slepega Janeza! Potem se mi posveti. Še danes sem ponosen na izum, ki nam je pomagal Juleta transportirati v dolino. Poškodovano nogo smo zavili v pulover in jo vtaknili v nahrbtnik. Koleno poškodovane noge smo privezali k zdravi nogi, na katero smo mu natakneli

smučko in ga ta tako po eni smučki vlačili čez drn in strn proti Toškemu Čelu.

Od Toškega Čela navzdol je bilo v gozdu malo snega. Smučka se je zatikala v podrast in odpadle veje. Do tramvajske postaje je po makadamu šlo še teže. Pesek se je prebil skozi zglajeni sneg, smučka pa je škripala, da je šlo skozi ušesa. Končno smo ga naložili na tramvaj in ga spremili v bolnišnico, kjer so ugotovili zlom. Zanimivo pa je, da takrat nikomur ni padlo na misel, da bi poiskali pomoč pri kakšni kmečki hiši.

Kokrsko sedlo

Na povratku s sedla malo nad gozdno mejo naletim na dvoje deklet. Ena sedi onemogla v travi in molči, druga pa me prosi, če bi lahko malo pomagal njeni prijateljici pri hoji navzdol, ker ji je zelo slabo. Seveda takoj pristanem, saj se bom lahko pred dekletoma izkazal. Mogoče pa bo to tudi priložnost, da se sklene novo prijateljstvo.

Toda prošnja, da bi malo pomagal, se je kmalu sprevrgla v nekaj hujšega. Moral sem se pretvoriti v tovorno živinčce. Molče se me je oklenila kot klop, jaz pa sem začel omahovaje korakati. Malo sem jo spraševal po počutju, ona pa je

molčala kot grob. Edini glas, ki ga bilo možno slišati od nje, je bil, da se ji je nekajkrat nežno izpahnilo. Tako nežno, da niti nisem mogel po vonju ugotoviti, kaj je bil njen zadnji obrok.

Z mlahavimi nogami je prestregla le malo svoje teže, tako da je bila večina bremena namenjena meni. Toda to ni bilo sladko breme, čeprav je bila ženska.

Med mukotrpno hojo mi je prišel na misel dogodek, o katerem mi je pripovedoval Francelj, dolgoletni priljubljeni oskrbnik zavetišča Pod Špičkom. Na dolgi naporni poti je štoporamo tovoril mlado dekle, ki ga je skoraj zadavila, ker se je tako močno oklepala njegovega vratu. Dekle naj bi bilo v stanju popolne izčrpanosti, tako da ni moglo več hoditi. Dobri Francelj jo je končno pritovoril do gostišča v dolini. Iz gostilne je donela harmonika, dekle pa je skočilo kot gazela s Franceljnovega hrbta in se živahno zavrtilo s prvim priložnostnim plesalcem, ne oziraje se na izmučenega in prizadetega nosača.

Končno sem pritrpel do doma v Kamniški Bistrici. Ampak mojega viteštva še ni bilo konec. Nisem dovolil, da bi čakali na avtobus. Z avtom sem ju peljal v Ljubljano v Prekmursko ulico. Med vožnjo proti Ljubljani nisem mogel

iz njiju izvleči niti tega, kje sta bili niti kdo sta. Izstopili sta iz avta. Do tedaj sem se že nekoliko prišel k sebi. Brez besed in brezobzirno sta odšli, ne da bi pozdravili ali rekli hvala. Kot da bi bili jezni, ker sem jima pomagal. Bil sem kar precej poparjen in tudi užaljen ...

Kriška gora

To je ena bolj pogostih zgodb, ki se dogajajo zaradi preveč zaužitega alkohola. Na novoletni dan sem šel zgodaj zjutraj na Kriško goro. Nisem silvestroval, ker mi je bilo škoda lepega prostega dneva. V koči je kljub sončnemu dnevu še vedno vladalo silvestrsko vzdušje, toda že v precej klavrni izvedbi. Frajtonarica se je v kotu umirajoče oglašala, nekaj parov pa se je v begu pred vsakdanjkom v omotici tavajoče oklepalo še zadnjega stika z burnim silvestrovanjem. Usedel sem se za popackano mizo in takoj sta se pred menoj znašli na pol polna steklenka rdečega vina in hladna kislja juha. Prav zanimivo je bilo opazovati to motnogledo pretrujeno

Prvi "srečni" dogodek je bil, da sem si pri enem od svojih paradnih skokov zlomil smučko.

Risba: Lorella Fermo



družbo, ki se mi je zdela, kot da je sestavljena iz prijaznih zombijev, bežečih pred sončno svetlobo. Ker ni bilo prave družbe, sem se kmalu napotil v dolino. Takoj pod kočo je na prvem zavoju v snegu ležal mladenič in mirno spal. Iz kočice so motovili ljudi in opletali po zaledeneli poti. Mladeniča so streljali in prebujali s pritlehnimi domisljicami, kaj da mu bo vse zmrznilo. Fant pa je odprl le eno oko in odgovarjal z nesramnim besediščem. Ni se pustil motiti in je spet zaspal. Ljudje so odšli naprej, verjetno jim je zaradi alkohola otopel smisel za odgovornost do sočloveka.

Z vso močjo sem začel postavljati mladeniča na noge. Seveda se na nogah nikakor ni mogel obdržati in je padal v sneg. To sem ponovil večkrat in končno mi je uspelo. Njegov hrbet sem prislonil tesno na svoje prsi in mu nekako premikal noge. Šlo je, sicer po polžje, a je bil vendarle prvi uspeh.

Hitro sem ga prislonil na drevo in se takoj odstranil, saj me res ni zanimala vsebina njegove silvestrske večerje.

Risba: Lorella Fermo

Počasi je prihajal k sebi, tako da sva čez čas lahko hodila objeta vstric. Mimoidoči so si seveda mislili bogvekaj. Nato pa sem zaslišal njegove prve pametne besede: "Bruhal bom." Hitro sem ga prislonil na drevo in se takoj odstranil, saj me res ni zanimala vsebina njegove silvestrske večerje. Lahko bi pa tudi jaz *fasal* kakšen topel pozdrav. S kepo snega si je umil obraz in glej, že je stal samostojno na obeh nogah. Neverjetno, kako hitro si lahko mlad organizem opomore.

V dolini se mi je na kratko zahvalil, pa saj mladi fantje ne obvladajo leporečja za izražanje hvaležnosti. V očeh sem mu videl, da je bil neznansko hvaležen za mojo nepričakovano požrtvovalnost.

Repov kot

V tej zgodbi je bilo udeleženo žensko bitje, ki je bilo ravno na meji, da se iz dekleta prelevi v spoštovanja vredno gospo. Bila je moja občasna sodelavka. Med pogovorom o hribih me je prosila kot poznavalca naših gora, naj jo povedem nekam v neobljudeno gorsko okolje, da bo lahko imela nemoten stik z naravo, se poglobila vase, obenem

pa naj bi bilo to tudi njeno slovo od Slovenije, ker je dobila obetavno zaposlitev v Franciji. Odločil sem se za Repov kot. Bila je že nekajkrat v gorah, a v glavnem na "prežvečenih" vrhovih, kamor se zgrinjajo trume ljudi, glede na hribovsko znanje pa jo je bilo možno uvrstiti nekako v kategorijo "polplanincev". Kaj je polplaninec? To so ljudje, ki so bili že nekajkrat v gorah. Radi bi še šli, pa ne vedo, s kom in kam. Večinoma so prepričani, da za to nimajo časa in kondicije. Potem sem neko jesensko nedeljo le uslišal njeno željo. Več kot trideset let mlajša od mene je po poti lahko skakljala pred menoj. Težko sem ji sledil. Mehovi so mi silovito delovali in nisem se mogel načuditi, od kje mi je iz telesa prihajalo toliko tekočine. V Klinu, kjer se odcepi steza v Repov kot, je hotela malo predaha. Sedla sva na rob poti, mimo pa sta s Kamniškega sedla prištorokljala neki znani gornik in njegov sin. Med pogovorom je sin nepremično buljil v mojo spremljevalko in ni in ni umaknil pogleda. Ob tem sem občutil rahlo nelagodje. Saj ni mogoče, da bi bil ljubosumen?



Kjer se steza prevesi nad strugo hudournika, je pričelo rositi. Stisnila sva se pod previsno skalo. Vedel sem, da se prazni le včerajšnji nevihtni oblak in bo dež kmalu ponehal. Tako stisnjenima skupaj mi je priznala, da ima občasno žolčne napade. Takoj sem predlagal povratak. Ona pa ne in ne, da ni tako hudo, da bo kmalu minilo, da je ne boli preveč in naj greva naprej. Ob tem me je za vratom rahlo božala, kar je v največji meri pripomoglo, da sva šla dalje. Odločno je vstala in nadaljevala po neizrazitih stečinah s svojim neusmiljenim tempom.

Prideva do tistega zračnega mesta v Repovem kotu, kjer se polplanincu zatresejo bedra, ona pa švigne čez, kot da ni nič. A upočasnila je tempo, tako da sem zlahka zapadel v globoke misli. Lucifer v meni pa se je dobro potrudil, da so me začele zvijati ljubezenske sanje. Angel varuh pa: "Kaj ga vendar serješ! Več kot trideset let je razlike med vama. Saj gre v Francijo in te bo minilo."

Že sva se bližala Sukalniku, ko jo je žolč dokončno zvil. Začel je briti tudi močan veter. Zavil sem jo v vse razpoložljive cunje in odhitel po pomoč na

Kamniško sedlo. Na sedlu pa ni bilo nobene primerne osebe, ki bi mi bila lahko v pomoč. Redki gostje so me debelo gledali, ko sem ves razburjen opisoval, kaj se je zgodilo. Nihče se ni premaknil niti za ped.

Z oskrbnikom kočje sva hotela iti po ubožico. Ko pa sva stopila iz kočje, sva opazila, da se pri Babah nekaj premika. Dejansko se je deklica samo privleklo do sedla. Oskrbnik jo je potem namestil v malo sobico ob stopnišču.

Nato je sledil dolg informativen razgovor po *voki-tokiju* z zdravnikom, ki je odločil, da mora takoj v dolino in v bolnico. Zaradi zelo močnega vetra helikopter ni prišel v poštev, še manj *truğa* na tovorni žičnici, ki je močno opletala. Zadnja možnost so bili kamniški gorski reševalci, ki so že v trdi temi z zdravnikom priropotali na sedlo.

Med reševalci je bil tudi moj prijatelj, pokojni Slavc Šikonja, ki je debelo gledal, kako se je meni fosilu posrečilo omrežiti takšno mlado lepoticco. Seveda mu pravih okoliščin nisem povedal. Naj si le misli, kar si hoče. Bom pač v njegovih očeh bolj zrasel,

saj je bil tudi on, kot sem pri njem pogosto opažal, precej neodporen proti ženskim čarom.

Zdravnik je onemoglo revico v moji prisotnosti pregledal. Seveda sem moral ob tem opaziti, da je bilo deklica zelo lepo grajeno. Reševalci so jo položili na nosila in prižgali neugasljive bakle. Odrinili smo v uri strahov in videlo se je, kot da se po poti navzdol pomika nekaj nadnaravnega. Bakle, vesele velike količine svežega zraka, so sršele in plamelele v divjem vetru in utripajoče osvetljevale može z nosilom. Scena, vredna filmske grozljivke s petimi zvezdicami. Na Jermanci nas je že čakal rešilni avto. Naslednji dan pokličem Slavca, se mu zahvalim in ga seveda tudi povprašam, kaj naj bi dal fantom v znak hvaležnosti. "*Kišta pira* bo kar v redu," reče Slavc. Pripeljal sem jim eno, imel sem pa tudi malo slabe vesti, saj so si jih pridni fantje zaslužili več. No, lepa rešenka pa se je kmalu po tistem res preselila v tujino ...●

Ob tem me je za vratom rahlo božala.

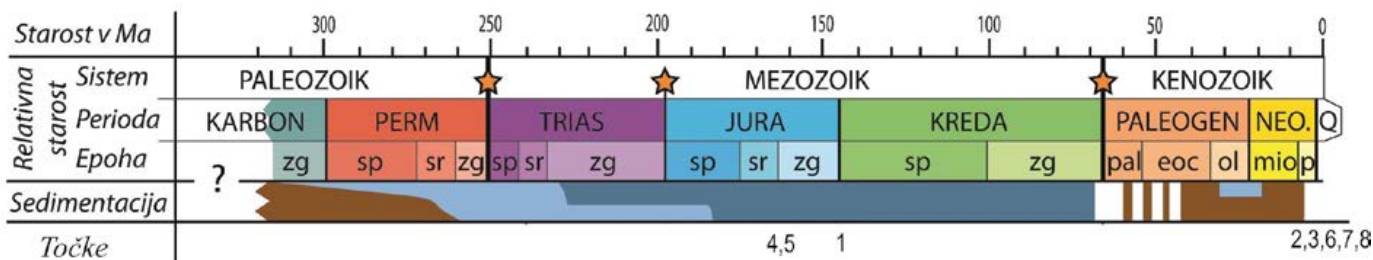
Risba: Lorella Fermo



Od toplih oceanov do hladnih ledenikov

Dolina Triglavskih jezer

Andrej Šmuc¹



Na GEO-izletu si bomo ogledali kamnine, sedimente (grušč in ledeniški material) ter jezera v dolini Triglavskih jezer med Kočo pri Triglavskih jezerih ter Zasavsko kočo na Prehodavcih. Dolina Triglavskih jezer je izredno zanimiva, saj v njej lahko opazujemo več geoloških posebnosti. Kamnine, ki jo gradijo, so nastajale 236–140 Ma (Ma = milijon let) pred sedanostjo na robu toplega Neotetidnega oceana, medtem ko so gruščni, ledeniški sedimenti in jezera mnogo mlajši. Pričajo nam o dogodkih v zadnjih 2,6 Ma, ko so skozi dolino večkrat polzeli ledeniki in se seveda do današnjega časa tudi stopili.

Najstarejše kamnine v Dolini Triglavskih jezer so plastoviti in masivni apnenci iz obdobja zgornjega triasa ter spodnje jure (236–185 Ma pred sedanostjo). Nastajali so v toplem in plitvovodnem okolju Julijske karbonatne platforme (za neznanne pojme glej *Planinski vestnik*, 2014, št. 6, str. 7–12). Globina morske vode ni presegala 200 metrov, pogosto pa je bilo območje celo tako plitvo, da je bilo v pasu plimovanja.

V času srednje in zgornje jure (170–150 Ma pred sedanostjo) je sledilo tektonsko aktivno obdobje razpiranja (angl. rifting) in območje je razpadlo na več blokov, ki so se potopili do različnih globin. Območje doline je pripadalo le deloma potopljeni globljevodni podmorski planoti, ki jo imenujemo Julijski prag. Prag je bil potopljen pod 200 metrov, vendar ne globlje kot približno

Slika 1 Geološka časovna lestvica (okrajšave: sp – spodnji; sr – srednji; zg – zgornji; neo – neogen; Q – kvartar; pal – paleogen; eoc – eocen; ol – oligocen; mio – miocen; p – pliocen) in sedimentacijska okolja (rjava – kontinentalni, večinoma rečni sedimenti; svetlo modra – plitvomorsko, temno modra – globokomorsko) z umeščenimi opisanimi geološkimi točkami. Z zvezdicami so označeni časi največjih izumrtij.

GEO-izlet: Koča pri Triglavskih jezerih–Zasavska koča na Prehodavcih
Izhodišče: Koča pri Triglavskih jezerih. Sem pridemo od Savice po zahtevni poti čez Komarčo (dobre 3 ure) ali preko Komne po nezahtevni poti (približno 5 ur). V tem primeru je skupni čas hoje na celotni krožni poti 10–15 ur, zato priporočamo prenočevanje v eni izmed koč. Izlet lahko združimo z delom GEO-izleta s planine Blato (*Planinski vestnik*, 2014, št. 8, str. 14–17); v tem primeru je skupni čas izleta približno 10 ur.

Težavnost poti: Nezahtevna označena pot.
Čas: 2 h (v eno smer)

Koristen pripomoček pri raziskovanju: Lupa z 10-kratno povečavo.

500 metrov. Na takih globinah morsko dno "pometajo" močni morski tokovi, ki povzročijo nastanek čisto posebnih kamnin. Te so običajno rdeče barve in vsebujejo veliko fosilov amonitov, zato se jih je pri naših sosedih prijelo ime Rosso Ammonitico, mi pa jih imenujemo prehodavska formacija. V Sloveniji je tak tip kamnine izredno redek in ga najdemo le na nekaterih mestih v Julijcih, najlepše pa je viden ravno v Dolini Triglavskih jezer.

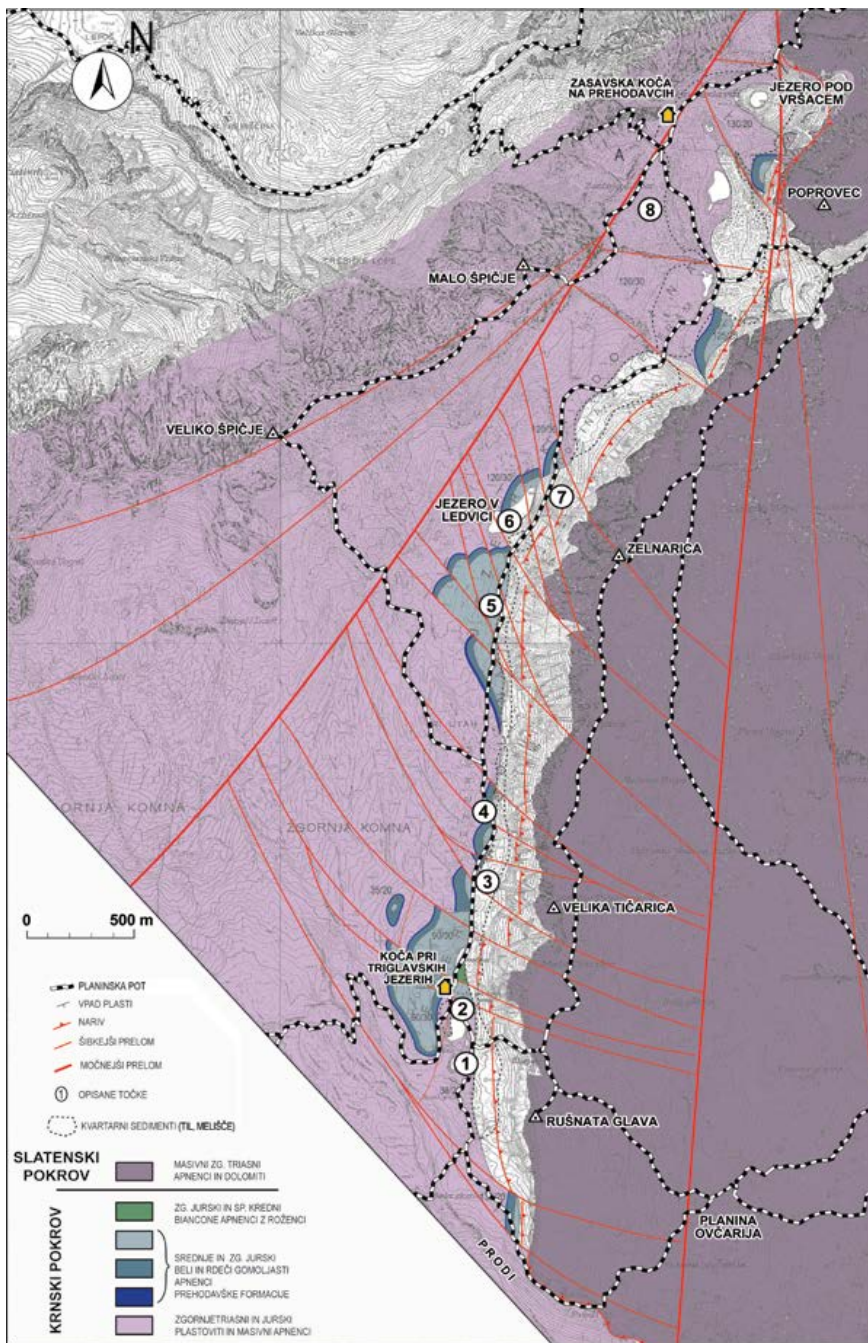
Kasneje, v obdobjih zgornje jure in spodnje krede (150–140 Ma pred sedanostjo), se je teren postopoma poglobil in postal del tako imenovanega Slovenskega bazena, v katerem so se v mirnem, globokomorskem okolju

odlagali zelo drobnozrnati svetlo sivi apnenci z roženci. Te apnence imenujemo biancone apnenci in so najmlajše kamnine, ki jih najdemo v dolini. V obdobju krede so se začeli tektonski premiki, ki so korenito spremenili reliefno podobo. Namesto raztezanja je nastopilo stiskanje (kompresija) ozemlja, ki je v več fazah do danes povzročilo gubanje, narivanje in dvigovanje celotnega območja Slovenije. Za območje Julijskih Alp je značilno, da so bili ti procesi še posebej aktivni v zadnjih 20 Ma, intenzivno pa se dogajajo še danes. Dolina Triglavskih jezer je zato strukturno zelo zapletena. V njej lahko opazujemo gube, narive (nariv Slatenskega pokrova na Julijski pokrov; glej tudi *Planinski vestnik*, 2014, št. 8, str. 14–17) in številne prelome.

V obdobju kvartarja (zadnjih 2,6 Ma) so po dolini večkrat polzeli ledeniki, ki so za seboj pustili številne sledi v obliki značilnih ledeniških sedimentov, moren, obrušeni skal ipd.

Današnje podobo Doline Triglavskih jezer tvorijo obsežna melišča vzdolž vzhodnega dela doline ter seveda jezera, po katerih je tudi dobila ime. Melišča in jezera predstavljajo najnovejše poglavje v njenem geološkem razvoju. Tako prva kot druga so nastala šele v približno zadnjih deset tisoč letih po umiku ledeniškega pokrova.

¹ Oddelek za geologijo, Naravoslovnotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani.



Slika 2
Geološka karta Doline Triglavskih jezer z vrisanimi točkami in planinskimi potmi iz katastra poti PZS (2014). Točke opisujejo izrazite reliefno-geološke oblike, zato natančnejše koordinate niso podane. Oblikovanje: Nina Rman, Petra Žvab Rožič, Simon Mozetič

Krnski pokrov. Slatenski pokrov gradi vzhodni rob Doline Triglavskih jezer (masiv Vršakov, Zelnarice in Tičarice), osrednji in zahodni del doline pa pripadata Julijskemu pokrovu. Narivni stik doline je skoraj popolnoma prekrit z obsežnimi melišči.

Naslednja geomorfološka posebnost je klinasta tlorisna oblika doline, ki je v južnem delu široka več kot 2500 metrov, v severnem pa le 500 metrov. Posebna je tudi stopničasta oblika doline, ki je razdeljena na posamezne izrazite stopnje, ki se stopničasto spuščajo od njenega severnega dela proti južnemu. Razlog za te oblike so zapletena tektonska dogajanja, ki so najprej povzročila narivanje, nato pa še razkosanje doline na "stopnice".

3. Ledeniške akumulacijske in erozijske oblike

V času ledenih dob so skozi dolino večkrat polzeli ledeniki. S seboj so prenašali velike količine materiala, s katerim so erodirali in brusili podlago, ter ga prej ko slej tudi odložili. Tak ledeniški sediment geologi imenujemo til, njegovo nakopičenje v značilni morfološki obliki pa morena. Ledeniški sedimenti so v dolini pogosti in jih najdemo po njeni celotni dolžini, vendar se nikjer ne pojavljajo v velikih ali debelih morenskih nasipih. Čeprav so pogosti, jih težko opazimo, saj so večinoma prekriti z rastlinjem. Na poti od Dvojnega jezera do Ledvice nas na vzhodni strani doline spremlja izrazit morenski hrbet. Pri Koči pri Triglavskih jezerih je zelo lepo vidna ledeniška grbina z repom (angl. craig and tail), ki nastane, ko ledenik polzi čez konveksne izbokline in v "zavetrju" teh skal odloži nekakšen "rep" ledeniškega gradiva. Golo kamnito površje pred vhomom v kočjo predstavlja konveksno izboklino, preko katere je tekel ledenik in v smeri proti Dvojnemu jezeru odložil veliko sedimenta. Slednji tvori značilen morenski hrbet, ki v Petem jezeru oblikuje izrazit pomol. Sledovi ledeniške erozije so vidni v večjem delu Doline Triglavskih jezer. Na severni obali Petega jezera so na

Opisi točk

1. Pretrti biancone apnenci

Apnenci tipa biancone so v Dolini Triglavskih jezer redki. Najdemo jih le neposredno na planinski poti pri Šestem jezeru. Ti sivi, zelo drobnozrnati apnenci z roženci so nastali v globokem morju pred 150–140 Ma. Običajno so tankoplastnati in vsebujejo gomolje temnejših rožencev, tu pa so apnenci zaradi bližine narivnice močno zgbubani in tektonsko pretri ter so videti skrilavi, čeprav to niso. Sestavljajo jih s prostim očem vidni aptihi (pokrovčki amonitnih hišic) ter mikroskopsko majhni planktonski fosilni organizmi kalpionele, ki sodijo med praživali. Vmesni gomolji

rožencev vsebujejo predvsem radiolarije – mreževce (tudi planktonske praživali). Radiolarije, ki svoje skelete gradijo iz kremenice, so bile zelo pogoste v morjih v obdobju jure, potem pa so jih nadomestili planktonski organizmi, ki gradijo skelete iz karbonata.

2. Panorama izpred Koče pri Triglavskih jezerih

Pogled proti severu nam razkrije glavne geomorfološke značilnosti Doline Triglavskih jezer. Ima izrazit asimetrični prečni prerez v smeri vzhod-zahod s prepadnim vzhodnim robom, skoraj ravnim dnom in razmeroma položnim zahodnim pobočjem. Slednje je nastalo zaradi narivanja Slatenskega pokrova na



Točka 2 Pogled od Petega jezera proti severu. Lepo so vidna obširna melišča na vzhodnem delu doline ter njena klinasta oblika; dolina se v zgornjem delu namreč zelo zoži. Foto: Matej Fister



Točka 4 Obogatitev kamnine z železo-manganovimi gomolji v spodnjem delu prehodavske formacije Foto: Mojca Zega

zglajeni živoskalni podlagi ohranjene ledeniške raze. Na poti proti Jezeru v Ledvici lahko od daleč v ostenju grebena Lepega Špičja opazujemo tri manjše krnice (redišče ledenika), prav tako nas na celotni poti spremlja ledeniško zglajeno in valovito površje, ki ga imenujemo mutonirano površje (franc. roche moutonnée).

4. Rdeči apnenci z železo-manganovimi (Fe-Mn) gomolji

Na točki opazujemo rdeče valovito plastnate apnence, ki sodijo v spodnji del

prehodavske formacije in so se odlagali v globljevodnem okolju Julijskega praga. Apnence gradijo številni fosilni ostanki, med katerimi so najpogostejši odlomki morskih lilij, foraminifere, polži in amoniti. Predvsem pa so značilni skorjasti gomolji (konkrecije) iz manganovih in železovih oksidov, ki jih poljudno imenujemo kar manganovi gomolji. Obogatitve jurskih plasti s temi minerali lahko opazujemo na več krajih v Julijskih Alpah, najlepše pa so vidne ravno tu ter še na Mangartu. Tukaj konkrecije dosegajo premer celo več

kot 10 centimetrov. Poleg nakopičenih v konkrecijah, ki predstavljajo le en tip obogatitve z Fe-Mn oksidi, lahko opazujemo tudi posamezne nezvezne Fe-Mn skorje po površini kamnin in tudi druge oblike. Fe-Mn gomolji nastajajo v posebnih sedimentacijskih razmerah ter kažejo na obdobja, ko se je na morsko dno odlagala le neznatna količina sedimenta, kar je povezano z delovanjem močnih morskih tokov, ki so hkrati odnašali tanke sloje že odloženih sedimentov in preprečevali usedanje novih.

Točka 7 V jezerih izvajamo različne raziskave; na sliki je predstavljeno vzorčenje (vrtanje) v jezerske sedimente na dnu Jezera v Ledvici. Foto: Maja Andrič



Točka 8 Dolina Triglavskih jezer je močno zakrasela; med najlepše oblike sodijo predvsem škraplje in žlebiči. Foto: Tomislav Popit





Točka 5a Rdeči gomoljasti apnenci z amoniti, ki sodijo v prehodavško formacijo. Opazni so bolj svetli, rožnati gomolji v temnejši osnovi.
Foto: Andrej Šmuc



Točka 5b Nekaj centimetrov velik fosil amonitne hišice
Foto: Mojca Zega

5. Rdeči gomoljasti apnenci z amoniti

Tu opazujemo apnence najvišjega oziroma najmlajšega dela prehodavške formacije. Za njih je značilna rdeča barva ter dobro razvita gomoljasta, povita plastnatost, ki je lepo vidna zaradi barvnega kontrasta med večinoma rožnatimi gomolji in rdečo, ponekod tudi rahlo laporasto osnovo. Gomolji so zelo različnih dimenzij, od mikroskopskih drobcev do takih, ki dosegajo 10 centimetrov premera. Del gomoljev predstavljajo tudi amonitne hišice.

Amoniti so zagotovo najimunitnejši fosili v Dolini Triglavskih jezer. Znanih je vsaj osem rodov, največ pa jih najdemo pri Močivcu, v okolici Ledvice in pod Vršaki. Taki apnenci predstavljajo značilen sediment podmorskih planot. Zanimivo je tudi, da danes nikjer na svetu ne najdemo okolja, v katerem bi se odlagale take kamnine. V tujini nekateri apnenci te vrste predstavljajo zelo cenjen okrasni kamen, v Sloveniji pa so izredno redki in jih zato ekonomsko ne izkoriščamo.

6. Jezera – primer Jezero v Ledvici

Dolina Triglavskih jezer je najbolj znana po jezerih. Njihov nastanek še ni popolnoma pojasnjen, saj se pojavljajo v popolnoma kraškem svetu, kjer jezer običajno ni. Po zadnjih raziskavah naj bi nastala približno v zadnjih 10.000 letih kot posledica skupnega delovanja tektonike,

ledeniške sedimentacije ter kamninske sestave podlage. Jezerski sedimenti predstavljajo dragocen zapis o klimatskih spremembah in delovanju geoloških dejavnikov v preteklih obdobjih. Jezera v Dolini Triglavskih jezer so še posebej primerna za študije regionalnih okoljskih sprememb, saj njihova nedostopnost omogoča dolgoročnejšo ohranitev podatkov o klimatskih in okoljskih spremembah. Jezerski sedimenti so tudi izredno dobri kazalniki sedanjega človeškega vpliva na okolje, ki se kaže predvsem v povečanju onesnaženja, spreminjanju trofičnih stanj jezer ipd. Zato v jezerih intenzivno izvajamo različne raziskave (merjenja, vrtnanja v jezersko dno ipd.), s katerimi poskušamo prepoznati pretekle klimatske dogodke, okoljske spremembe, potresno dejavnost ter onesnaženje doline.

7. Melišča pod masivom Vršakov, Zelnarice in Tičarice

Obsežna melišča, ki se pod masivom Vršakov, Zelnarice in Tičarice raztezajo v dolžini več kot pet kilometrov, spremljamo na celotni planinski poti med obema kočama v Dolini Triglavskih jezer. Melišča predstavljajo strma, z rastlinstvom redkeje porasla pobočja stožčaste oblike. Sestavljajo jih različno veliki ostrorobi kosi (klasti) kamnin, ki so popadali s strmih sten. Velikost in oblika klastov sta odvisni od plastovitosti kamnine v steni ter od njene tektonske

pretrtosti. Tudi v Dolini Triglavskih jezer se trgajo predvsem tam, kjer so kamnine tektonsko zelo pregnetene. Preperevanje zaradi zmrzali dodatno poveča razpoke in povzroča padanje kamenja na melišča, k temu procesu pa aktivno prispevajo tudi potresi. Ko kamen pade na melišče, se njegova pot ne konča, saj se počasi, a neprenehoma premika navzdol. Te premike v posameznih delih melišč lahko sprožijo naravni procesi (potresi, nevihte, plazovi) pa tudi človek in gorske živali, ki plezajo tam preko.

8. Kraške oblike

Dolina Triglavskih jezer je oblikovana v karbonatnih kamninah, ki so podvržene intenzivnim procesom zakrasevanja. Kraški pojavi kot posledica kemičnega raztapljanja kamnin so izredno pestri, zato se bomo osredotočili le na najbolj pogoste in opazne oblike, kot so žlebiči in škraplje. Žlebiči so vzporedne in podolgovate korozijske vdolbine, ki se pojavljajo na nagnjenih golih kamnitih površinah. Najdemo jih po celotni dolini, posebej pa so lepo vidni na zahodni obali Jezera v Ledvici. Škraplje predstavljajo korozijsko poglobljene in razširjene razpoke, ki dosegajo dimenzije od nekaj centimetrov do več metrov. Na nekaterih delih doline (predvsem pod grebenom Velikega Špičja) je območje tako gosto posejano s škrapljami, da ga imenujemo kar škrapljišče. ●

Za ene plezalska mama, za druge direktorica norcev

Pogovor z Elico Vehar

Mire Steinbuch



Elico sem najprej slišal, čez dobro uro pa tudi – prvič – videl. Z Damjanom Slabetom sva v Ospu plezala v smeri Luknja. Stal sem v veliki niši, vdolbini sredi stene (od tod ime smeri), ga varoval, s strahom gledal obledele *prusike* in *gurtne* na stojšču in premišljeval: "Bi tole zdržalo padec?" Nenadoma sem iz globine zaslišal ženski glas: "Hej, ti, v Luknji! Previsoko si, tam ne boš mogel. Spusti se malo nižje in potem nadaljuj počez proti levi."

Pozneje sva na dvorišču njune hiše srkala Emilov (to je Eličin mož) odlični refošk; beseda na besedo in Elica je ugotovila, da imata z Damjanom skupno znanko, zato sta si takoj postala bolj domača. Nazadnje nama je prinesla spominsko knjigo. Ko sem vanjo vpisoval svoje vtise o Luknji, sem bil precej bolj *korajžen* kakor prej na štantu.

Elica je pri 84 letih še zelo čila in bistra, spomin ima boljši od mene. Sicer se pritožuje, da težko hodi, a to ni čudno, saj je bila pred tremi meseci operirana na nožnem ožilju, tri – po njenem

najlepše – mesece maj, junij, julij je bila v sežanski bolnišnici.

Vi niste doma v Ospu, sem ste se priselili?

Najprej sem se primožila k Emilu v Žiri. Ker je leta 1956 dobil službo v Sežani, sva se preselila tja. Ponudili so nama stanovanje, ki mi nikakor ni ustrezalo. Ne samo zato, ker je bilo staro, temveč ker je bila kuhinja v pritličju, soba pa v nadstropju. Nekega dne pride Emil domov in pravi, da so ga prestavili v Osp, na maloobmejni prehod. Tu

pa takrat še prave ceste ni bilo, bolj kolovoz. Po vasi je bilo polno kokoši, prašičev in krav; ljudje so bili revni, vendar zelo prijetni in sem jih spoštovala. Ta hiša je bila prazna, ker so se lastniki leto ali dve prej izselili v Italijo; cele družine so z živino vred bežale v Italijo, takrat so jim dovolili, da so šli. In tako sva tu dobila stanovanje.

To je bilo po razrešitvi zone A in zone B?

Da, to je bilo leta 1954–55. Avtobusa ni bilo. Kdor je imel kolo, je bil bogat. Postaja milice je bila daleč, v Rižani.

Mož je bil policaj ... miličnik?

Ja, miličnik. Časi so bili hudi. Takrat je dokončal šolo, s še enim kolegom sta bila stalna na bloku. Tedaj je bil še obmejni stometrski pas, vojska in patrole; bili so ilegalni prehodi, naši so bežali čez, ni bilo lepo. A nama ni kazalo drugega, kot da sva ostala in še danes sva tu.

So bile takrat že smeri v steni?

Ma ne, komaj osemindesetega so prišli Italijani. Najprej so začeli Tržačani, Luciano Cergol je bil med prvimi, kasneje se je ponesrečil. Takrat je imel leto dni starega otroka, zanj je kupoval jajca in mleko, govoril je slovensko. Lani sem imela obisk iz Trsta, vprašali so me, če se mi en fant med njimi zdi komu podoben. In ta fant mi je rekel, da je Cergolov sin. Po toliko letih me je prišel obiskat. V, zdi se mi, smeri Internacionala, je bila vpisna knjiga. Pred dvema letoma je prišel Tržačan Paolo Pezzolato in rekel, da jo gre iskat, ker jo bo obnovil in vrnil nazaj. Od takrat ga ni več blizu. Je pa prišel en starejši možak, tudi Tržačan. Ko sem mu povedala za knjigo, je obljubil, da se bo pozanimal, kaj je z njo. Ni več vzdušja, kot je bilo, sprememba je velika, to je kot dan in noč.

1 Elica Vehar Foto: Mire Steinbuch

2 S sedmimi križi v steni: Elica med plezanjem Super Elice Arhiv Elice Vehar

Je kakšna razlika med nekoč in danes?

Med letoma 1986 in 1990 ni bilo tujcev, samo naši. Bili so alpinisti, prosili so me, naj jih zjutraj zbudim okoli šestih, danes pa grede plezalci v steno okoli devete, desete ure. Prej so plezanje jemali bolj zares: gredo plezat, moramo preplezati; danes pa – če se prepleza, je dobro, če ne, pa tudi. Zdaj so tudi težave s parkiranjem, kakršnih včasih ni bilo.

Kje je sploh dovoljeno parkiranje?

Nikjer. Vouk, lastnik kampa, je odstopil parcelo, računal tri evre na dan, od tega sta bila dva evra konzumacija v lokalu v kampu. Nekdo ga je prijavil, zdaj ni več parkirišča, drugje se pa ne sme. Parkirajo ob cesti proti Gabrovici, kar ni najbolje, ker nekatere domačine moti. Na splošno se parkiranje preganja. Nekateri plezalci, tudi tuji, ki že dolgo vrsto let prihajajo sem, pravijo, da ne bodo več prišli – ker nimajo kje parkirati. Bilo je že nekaj pobud za ureditev problema, toda neuspešnih. Nekateri vaščani so zelo proti, sploh generacija okoli petdesetih let. Danes se tudi spati ne sme več kjerkoli, niti pod steno ne. Ko se je še smelo, je bilo naokoli precej umazano, nekateri niso odnašali smeti, zaradi tega je postala situacija precej kritična.

Kljub vsemu smo se včasih precej nasmejali. Nekega jutra je prišel en plezalec povedat, da se je nekdo podelal sredi ceste, ki pelje pod Babno. Ker sem vedela, katera ekipa je spala tam gori, sem enega poklicala dol in ga vprašala, kdo je to naredil. Jaz ne, jaz že ne – nihče, logično, ni hotel biti kriv ... Potem je Robi Rot rekel, da bo zaradi mene on počistil. Med čiščenjem je opazil kose časopisa *Gorenjski glas* ... Na ta račun je bilo dosti smeha. Takrat je bila to dobra ekipa Kranjčanov. Ko sem bila tri mesece v bolnišnici, so me obiskali.

V resnici s plezalci nikoli nisem imela problemov, morda mi je zato neki vaščan rekel, da sem direktor norcev ... moj bog. No, ni me prizadelo, to lahko reče samo nekdo, ki v glavi nima vse urejeno.

Plezalci so bili iz različnih koncev Slovenije, dosti se je pilo. Radi so se zbadali med sabo. Če je postalo preveč napeto, so me poklicali, da sem posredovala, in vse smo rešili brez problemov. Radi so me imeli in me upoštevali. Skoraj ni bilo odprave v Himalajo, da mi ne bi prinesli spominka, magari kakšno neumnost.

Vas so spoštovali ...

Zelo ...

... zato so vas poslušali.

Dovolila sem, da so spali v prazni, napol podrti hiši; sem jim pa zabičala, da morajo biti tiho, ne razgrajati. Žal jih dosti ni več ... Bojča,¹ Žige² ... in še preko dvajset drugih. Danes je dosti manj plezalcev, pridejo za le en dan.

Druga mentaliteta.

Da, prav res. Generacija 85–86, največ je bilo Gorenjcev, v glavnem Kranjčani, pa tudi iz Tržiča in Jesenic, je imela nek odnos, več je bilo prijaznosti; zdaj se vsak drži bolj zase, bolj so odtujeni. Res pa je, da me danes nihče več ne potrebuje. Takrat so najprej prišli k meni, hodili po informacije, vodo, ki je drugje ni bilo za dobiti. Kakšen dan je bilo tudi po dvajset nahrbtnikov na dvorišču, da smo kar čez njih hodili.

Ni šlo možu Emilu nočno življenje nič na živce?

Pokonci sem bila tudi do dveh zjutraj. Na dvorišču so kartali za vino. Ko je imel Emil dovolj, je šel spat. Kljub vsemu nikoli ni bilo težav, čeprav je bilo včasih kar živahno. Nekateri so se znali lušno *pohecati*: "Joj, kako rad bi bil pes od Elice." V vasi so bili že od samega začetka proti plezanju. Do tujcev so vedno imeli distanco. Midva sva tukaj že šestdeset let, pa sva še zmeraj tujca. Leta 1988 smo imeli zadnje tekmovanje v plezanju. Vaščani niso hoteli imeti nič s tem; na dvorišču sem imela kuhinjo, na hrani sem imela snemalce, ves dan je bil velik cirkus. Za svoje delovanje sem od Planinske zveze Slovenije in Obalnega planinskega društva Koper dobila celo priznanje, častni zlati znak.

Še hranite vpisno knjigo iz osemdesetih let?

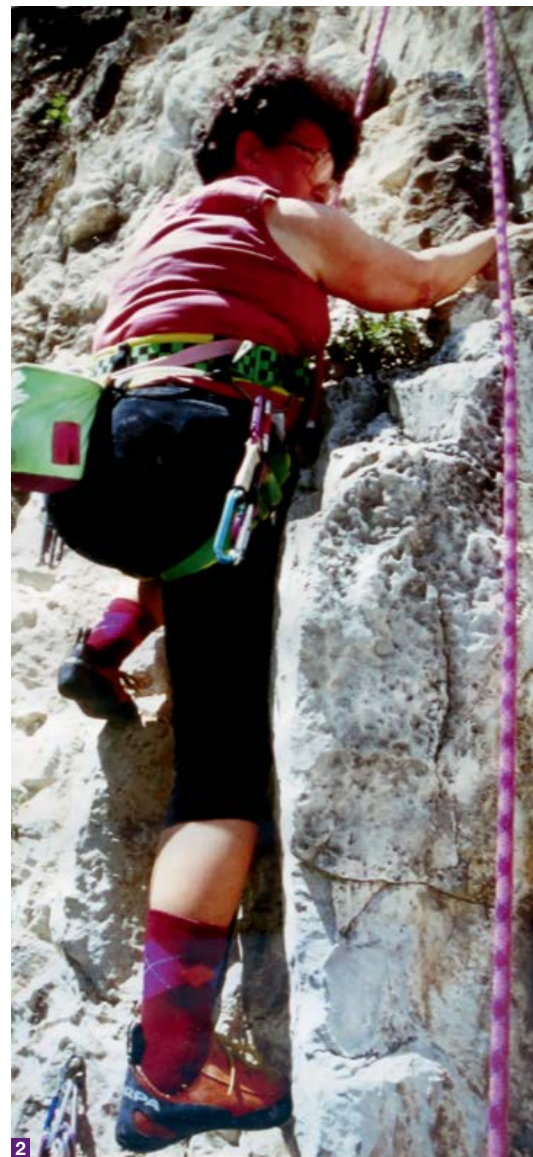
Še. Tonač mi je rekel, da bi jo morala dati v planinski muzej v Mojstrano.

Betka Galičič in Cac Langerholc sta opremila novo smer in jo imenovala Super Elica (6a+). Vi ste jo nato preplezali. Koliko ste bili takrat stari?

Sedemdeset. Včasih jo priporočim komu, ki je prvič v Ospu: "Pa pojdite

¹ Bojan Počkar, 17. 3. 1963–14. 10. 1996, umrl v plazu na pobočjih Kabrujev med drugo aklimatizacijsko turo pred vzponom na Kumbakarno (op. ur.).

² Žiga Petrič, 12. 7. 1971–14. 10. 1996, umrl v plazu na pobočjih Kabrujev med drugo aklimatizacijsko turo pred vzponom na Kumbakarno (op. ur.).



2

splezat 'mojo' smer." Nekateri na vrhu zavriskajo, da vem, da so čez.

Je bilo naključje, da ste jo zlezli na svoj rojstni dan?

Ne, ne. To sta organizirala oba Goloba, Tadej in Urban, od *Grifa*, tudi Silvo (Karo, op. ur.) je bil zraven, pa Betka in Cac. Pod steno so me opremili in mi dajali napotke. Bil je en tak ... *hec*, cirkus. Zdaj pa *Grifa* ni več, škoda, bil je kvaliteten.

Se strinjam, toda ni prinašal dobička. Kako ste se počutili med plezanjem?

To je bila mešanica veselja in napetosti, nekaj posebnega. Nenavadno prijetno presenečenje, uživala sem. Med plezanjem so mi dajali navodila. Bila sem toliko let poleg, da to zame ni bilo nekaj povsem novega, čeprav sama nisem plezala. Ko je bilo končano, sem si rekla: "No, zdaj sem pa tudi jaz nekaj dosegla." ○

Nagrajenka Alpske konvencije

Pogovor z Mojco Stubelj Ars

Marjan Žiberna

Doktorica okoljskih znanosti Mojca Stubelj Ars je septembra prejela nagrado, ki jo vsake dve leti mladim znanstvenikom podeljuje stalni sekretariat Alpske konvencije, organizacije, ki povezuje alpske države s ciljem uravnavanja trajnostnega razvoja na tem območju. Nagrado podeljujejo z namenom, da bi spodbudili raziskave na področjih, ki so z Alpami neposredno povezana. Dr. Stubelj Arsova je prva nagrajena Slovenka. Njena doktorska disertacija je bila ocenjena kot najboljša v kategoriji 42 prijav. Mednarodno strokovno žirijo



Mojca Stubelj Ars Arhiv Mojce Stubelj Ars

je prepričala z interdisciplinarno disertacijo, ki jo je opravila v okviru podiplomskega študija znanosti o okolju na Univerzi v Novi Gorici. V času doktorskega usposabljanja je kot Fulbrightova štipendistka eno akademsko leto raziskovala na Univerzi Havaji v sosedi Manoa v Združenih državah Amerike.

Kaj je bila tema vaše disertacije?

V doktorski disertaciji sem obravnavala raziskovalna vprašanja, ki so povezana s podporo odločanja pri implementaciji trajnostnega razvoja v zavarovanih območjih na področju okoljske vzgoje in ekoturizma. Osredotočila sem se na preučevanje gorskih in otoških ekosistemov,

saj gre za sisteme, ki so zaradi globalnih okoljskih sprememb zelo ranljivi. Med doktorskim usposabljanjem sem izvedla pregled in klasifikacijo odločitvenih problemov na zavarovanih področjih; gre za štiri študije z alpskimi vsebinami v Sloveniji in za štiri v ameriški zvezni državi Havaji.

Katere so glavne ugotovitve tistega dela raziskav, ki ste jih opravili v Sloveniji?

Glavni prispevki moje disertacije so naslednji: dva kvalitativna večparametrna modela za podporo pri odločanju v zavarovanih območjih, tj. za vrednotenje infrastrukture gorskih koč z vidika trajnosti in za vrednotenje dojemanja informacij udeležencev na izobraževalnem dogodku; sistem kazalnikov za vrednotenje okoljske vzgoje v zavarovanih področjih in spoznanja o okolju prijaznem vedenju pohodnikov v Triglavskem narodnem parku. Na osnovi študije dobrih praks ekoturizma na otoku Oahu na Havajih sem predlagala smernice za prihodnji razvoj ekoturizma v Sloveniji. Gre za interdisciplinarno raziskovalno delo, katerega rezultati prispevajo k boljšemu razumevanju odločitvenih problemov v zavarovanih območjih in hkrati ponujajo praktično uporabne rešitve za pomoč pri odločanju na specifičnih področjih.

Kakšna je lahko uporabna vrednost vaših ugotovitev za razvoj ekoturizma v hribovitih predelih Slovenije?

Smernice nove Strategije razvoja slovenskega turizma gradijo na prepoznavnosti Slovenije kot "zdrave, aktivne in zelene destinacije". Vsekakor so gorski predeli Slovenije posebej primerne za trajnostne oblike turizma, med katere spada tudi ekoturizem. Na srečo Triglavski narodni park tako rekoč narekuje režim varovanja okolja v parku in s tem varuje pomemben del hribovitega sveta Slovenije. V sami disertaciji sem predstavila deset konkretnih smernic pri oblikovanju ekoturistične ponudbe pri nas. Ugotovila sem, da je ključno oblikovanje pravnega subjekta, ki bo združeval različne podpornike ekoturizma in interese skupine: turistične

operaterje, turistične organizacije, upravljavce zavarovanih območij, trajnostne turiste in vse zainteresirane podpornike. Cilj vseh bi moral biti, da bi združili gospodarske in lokalne interese ter akademsko znanje v duhu varovanja okolja ter promocije zdravega in aktivnega preživljanja časa v naravi z minimalnimi vplivi na okolje. Menim, da je nujno treba razviti in vzpostaviti sistem certificiranja ekoturističnih produktov in storitev v slovenskem visokogorju ter omogočiti finančne spodbude in promocijo vsem certificiranim operaterjem.

Ste že dobili kakšno ponudbo, da bi svoje znanje začeli uporabljati v praksi?

Priložnosti so predvsem v okviru natečajev, ki pa so primernejši za študente. Poskusila sem na mnogih razpisih in večkrat prišla v finalni izbor, vendar službe v okviru svojega profila v obdobju desetih mesecev nisem dobila. Žal se v Sloveniji ogromno poslov in delovnih mest podeli že pred razpisi, zato sem se odločila za samostojno podjetniško pot z namenom, da si sama ustvarim delovno mesto. Doktorat mi je dal širino in me oblikoval v raziskovalko, ki se lahko sistematično in analitično loti reševanja katerega koli problema. Poleg tega govorim sedem jezikov in imam z bogato domišljijo podprto ustvarjalno žilico.

S čim se trenutno ukvarjate?

Trenutno sem zaposlena na Regijski razvojni agenciji severne Primorske, kjer v okviru operacije Podjetno v svet podjetništva razvijam lastno podjetniško idejo: večjezične knjige za otroke Mini poliglotini. Decembra izide prva taka knjiga, pravljica o poniju, ki je žele postati velik. Poleg pravljice sta v knjigi še slikovni slovar in bogato didaktično gradivo v slovenskem, italijanskem in angleškem jeziku. Posebnost mojih knjig je, da so vsebine vedno v kombinaciji treh jezikov. V prihodnje bom izdala več knjig, ki bodo otrokom približale pomen varovanja okolja na pravljичen način ter spodbujale kreativnost in zgodnje učenje jezikov. Prepričana sem, da je okoljska vzgoja ključna za razvoj trajnostne prihodnosti. ○

Točno opoldne

Zadnji skupni vzpon s Petrom Mežnarjem

Ivan Rejc

Zima 2013/14 je bila zelo radodarna s snegom, pa vendar so se v gorah nad Možnico dobre razmere za plezanje naredile šele drugi teden v marcu. Tudi v Loški steni do takrat še ni bilo nikogar, saj so le teden prej po vseh grapah potegnili ogromni plazovi. Zime že dolgo niso več, kar so bile. Zadnja leta je treba biti v gorah, kamor sežejo še zadnje mediteranske sape, prav na preži za dobre razmere. Ko pa predelani sneg le zamrzne, se plezalcem ponudijo prehodi tudi čez sicer nepreplezljiva mesta. To se po navadi hitro razve in ob prvem svitu ali še prej je treba biti na vstopu v smer.

S Petrom Mežnarjem sva bila zmenjena za plezanje. Predlagal mi je smer Točno opoldne, ki jo je nekaj let nazaj v steni Bavha¹ preplezal Tadej Golob s soplezalcem. Vedel sem, da so tam resne smeri. Bil sem skeptičen zaradi raztežaja z naklonino 80 stopinj, kjer naj se celih 40 metrov ne bi dalo postaviti nobenega vmesnega varovanja. Pa mi je Peter rekel, da bo že kako.

Ob 4h zjutraj sva bila že v grapi pod steno in lepo je bila zgajena od plazov, le nekam sumljivo toplo je bilo. Tudi koprenasta oblačnost se je gostila in za naslednji dan napovedovala odjugo. Na vstopu je bilo vse videti na debelo zalito s snegom in je na pogled delovalo precej grozeče in klavstrofobično. Ali bo sploh kaj držalo? Peter me je vprašal samo: "A bo, Ivan?" "Ma, itak, da bo." Dejal je, da lahko še vedno obrneva, če ne bo šlo, in lotila sva se prvih strmih raztežajev. To je bil poseben način plezanja; cepini so prijemale šele 10 ali 15 centimetrov globoko v snegu, začuda kar dobro, zelo previdno pa je bilo treba prenašati obremenitve s konic derez na cepine. Malenkost presunkovito in že si bil meter nižje. Kmalu je prišel na vrsto tisti raztežaj, videti je bil precej "pokonci".

V južni steni Mangarta na nasprotni strani doline se je očitno že začela odjuga. Prožili so se vedno večji plazovi in grmeli po grapah z zamolklim hrupom. Sneg je pobiralo do tal, tako



Peter Mežnar Foto: Ivan Rejc

da so bili skoraj črni, kakor da bi nekdo zgoraj spiral ogromno školjko. Midva pa sva seveda upala, da bo na najini strani odjuga počakala vsaj do naslednjega dne.

Nad strmo rampo se je bočil pas črne previsne stene, čez katero je kdaj pa kdaj priletel kamen ali večja gmota sprijetega snega. Zmrzal je že popuščala in sneg je postajal vse kaj drugega od tistega, ki mu pravimo škripač in je med plezalci najbolj cenjen. Namesto škripanja derez in cepinov se je namreč slišalo le *flop flop*. Težji raztežaj je bil mimo, izkazal se je za lažjega od pričakovanj. Malo naprej se je za robom pokazal ozek, strm lijak, s skalo na levi in pravim ledom, kjer sva v raztežaju lepega plezanja prišla na svoj račun, vse gor do izpostavljene rampe. Visoko, 200 metrov nad nama, so visele ogromne opasti, ki niso dopuščale, da bi poskusila izplezati tam. Edino možnost izstopa iz stene je ponujala izpostavljena snežna vesina, 300 metrov in več desno navzgor ob steni, kjer se je nakazoval morebitni prehod. Prečila sva vesino in upala, da se ne bo podrla pod nama. Trimetrška opast nama je vzela še pol ure in predstavljala piko na i. Z vrha stene je pogled neslo navzdol preko divje stene Votlega vrha, dol na Log pod Mangartom v globini, zaobjela sva vso dolino, vse do Rombona in Jerebice, ki sta izginjala v meglicah prihajajoče odjuge. Čakal naju je še sestop čez razbrazdana plazišča daleč dol do Bale in v Bavšico.

Midva pa takrat še nisva vedela, da je to najin zadnji skupni vzpon. Ugotovila

sva, da imava skupaj točno 100 let, in – seveda – da imava oba strah pred monotonijo mirnega življenja. Notranja razdvojenost, razpetost nam daje elan in nas istočasno drži nazaj. Vsak sam pa mora poiskati pravo ravnovesje, vsak na svoj način, in v taki plezalni smeri razdvojenost ne sme imeti prostora. Ne, takrat se nisva pogovarjala o človeški minljivosti, niti da sva kaj pomembnega splezala. Loška stena bo ostala tudi, ko naju več ne bo. Nama pa bo ostalo vse, kar nama je lepega ponudila – tisto medsebojno zaupanje, tisto željo še kaj skupaj splezati, tisti občutek, da še nisi na stranskem tiru.

Peter, veš, vsakega od nas čaka zadnji vzpon. Takrat, med plezanjem, se tega ne bomo zavedali. Odhod, bolje rečeno odhajanje s tega sveta, kakor je pisal pesnik Rilke v nekem eseju, je za človeka kot posameznika najbolj ključen dogodek v življenju, ko naj bi vsak slehernik napravil obračun sam s seboj, potegnil črto, epilog. Je kakor v tistem vesternu, *Točno opoldne*, kjer je po obračunu z neko bando šerif na koncu odvrgl svojo zvezdo, preden je izginil iz kadra. Vsi, ki smo bili v tistih julijskih dnevih v mislih z vama tam v daljnih šaksgamskih gorah, smo razumeli tisto tanko črto, blizu katere se večkrat znajdemo, neizrekljiva pa je ostala pustota v naših srcih ...

Na spletu, na nekem alpinističnem portalu, sem zasledil zapis dveh španskih plezalcev potem, ko sta preplezala težko smer Slavka Svetičiča v Grandes Jorasses, imenovano Maniutua: "Tenemos que quitar sombrero ante de el."² Res lep poklon Slavcu.

Prav pred kratkim mi je prijatelj Nejc Kurinčič poslal tisto lepo elektronsko sporočilo iz Švice, ko je sam preplezal Schmidtovo smer v Matterhornu: "Veš, sem se dotaknil križa na vrhu, pogledal v nebo in rekel, evo, Peter, to je zate ..." In to, Peter, je zate najlepši poklon. Enkrat, kakor je dejal tvoj tovariš v navezi, Tomaž Jakofčič, enkrat se spet dobimo na drugi strani, onstran zadnjega grebena nekega neznanega gorovja. ◉

¹ Bavh, 2189 m, je eden od vrhov v grebenu Loške stene.

² Treba je sneti klobuk pred njim.

Topla in sončno prikrajšana jesen

Vreme in razmere v gorah v meteorološki jeseni 2014



Kot že tolikokrat do sedaj je tudi v tem jesenskem trimesečju vreme poskrbelo, da je bilo pogosta tema pogovorov v gorniških krogih. Nižje spodaj so kot za stavo padali padavinski in temperaturni rekordi in zdi se, da ti niso bili doseženi edino v sredo in visokogorju. Še več, v zadnjih dneh leta, ko nastaja tale prispevek, so na ARSO že objavil prispevek z naslovom: *Rekordno toplo in izjemno namočeno leto 2014!*

To smo lahko slutili že ob koncu meteorološke jeseni (september–november), ko so naši severni sosedje pisali, da so imeli najtoplejšo jesen v zadnjih 247 letih, torej po letu 1767. Za naše kraje pa velja ta trditev za obdobje po letu 1850, od začetka stalnih meteoroloških meritev.

V večini države je bila sicer to že tretja zaporedna premokra jesen. Tudi temperature so dobesedno iz meseca v mesec tekmoval v preseganju dolgoletnega povprečja – na koncu

je zmagal november. V zadnjem jesenskem mesecu skorajda ni bilo dneva z najvišjo temperaturo zraka, ki bi bila nižja od dolgoletnega povprečja. Na Kredarici sta bila taka dneva le dva, odklon povprečnih dnevni temperatur pa je bil tam tudi več kot 9 stopinj Celzija.

Kot že omenjeno, je bilo tudi minulo jesen vreme rdeča nit pogovorov, saj je obilna moča povzročala poplave na različnih območjih Slovenije. Tudi večina gorskih območij je bila

Zadnji dan oktobra 2014 je po najvišjih vrhovih Grintovcev že dišalo po zimi.

Foto: Miha Pavšek

nadpovprečno namočena, izstopa le območje Julijcev, ki je prejelo "le" povprečno količino padavin. Ker so bili naši kraji pogosto pod vplivom toplejših jugozahodnih vetrov, smo imeli, ob skoraj stalni odsotnosti dlje časa trajajočih obdobij hladnega

Preglednica 1. Povprečna temperatura (°C) in količina padavin (mm) v meteorološki jeseni 2014 ter primerjava s povprečjem obdobja 1991–2010.

Vir: Arhiv Urada za meteorologijo Agencije RS za okolje.

Postaja (nadmorska višina)	Povprečna T [°C]	Odklon T [°C]	Padavine [mm]	Indeks padavin glede na povprečje 1991–2010
Rateče (864 m)	9,0	2,1	593	113
Vojsko (1067 m)	8,9	2,0	840	106
Vogel (1535 m)	7,0	1,9	810	101
Krvavec (1740 m)	6,2	2,1	542	132
Kredarica (2514 m)	1,9	1,8	662	97

vremena, v nižjih legah rekordno toplo jesen. Tudi v gorskem svetu je bila ta nadpovprečno topla, vendarle pa ne rekordno topla. Že vstop vanjo je bil zelo buren, saj nas je v noči na prvi septembrski dan prešla izrazito hladna fronta. Sneženje do okoli 2000 metrov pa nas je opomnilo, da se bliža hladnejši del leta.

Prva polovica meseca je bila, z izjemo dveh dni, skoraj vsakodnevno namočena. Meja sneženja se je zadrževala nad 2000 metri, zato so v visokogorju nekaj dni vladale že povsem

občutna ohladitev z močnimi padavinami iz 21. na 22. oktober. Padavinski višek je bil sicer v osrednjem delu Slovenije, ko je ponekod v nekaj urah padlo tudi več kot 200 l/m². Meja sneženja se je prvič v letošnji snežni sezoni spustila pod 800 metrov. Povsod, kjer je zapadlo do nekaj centimetrov snega, je ta v naslednjih dneh skopnel.

Sledilo je desetdnevno obdobje suhega in sončnega vremena, česar v letu 2014 vsekakor nismo bili vajeni. Od 3. do 19. novembra smo bili spet priča

na račun izredno toplega novembra, v povprečju do 2 °C pretopla. V sredogorju razen prehodno, vse do konca jeseni nismo imeli nič opravka z zimskimi razmerami, podobno pa je bilo tudi še skoraj ves december – zimsko je bilo le nebo. Padavin je bilo predvsem izven območja Julijskih Alp (tu le četrtino nad povprečjem) nadpovprečno veliko – tudi do 50 % glede na dolgoletno povprečje. Zaradi pogosto oblačnega vremena je bilo trajanje sončnega obsevanja 20 % manjše od pričakovanega.

2,1 ha). Več o tem najdete v preglednicah za oba ledenika v okviru spletišča Dedi/Enciklopedije naravne in kulturne dediščine na Slovenskem na naslovu <http://www.dedi.si>. K temu sta pripomogla predvsem obilica snega iz zadnje redilne dobe in zaradi pogoste oblačnosti podpovprečno trajanje sončnega obsevanja v talilni dobi. Rast ledenikov si lahko ogledamo le v letih, ko je njihova površina povsem razgaljena, kar pa se ni zgodilo že vse od taline sezone leta 2007.



Obisk skalnih spodmolov nad Mlini je najlepši v času, ko se rujeva grmišča odenejo v jesenske barve.

Foto: Miha Pavšek

zimske razmere. Na Kredarici je bilo 13. septembra 40 cm snega, ki pa je v naslednjih dneh skopnel. Druga polovica meseca je bila bolj prijetna, saj so bile naše gore deležne večdnevnega suhega vremena, tudi temperature so se nekoliko povišale. Zadnje dni septembra je bilo na 1500 metrih čez dan prijetnih 20 °C, na 2500 metrih pa do 14 °C.

Oktober smo bili večinoma pod vplivom toplih in vlažnih jugozahodnih vetrov. Prvi dve dekadi meseca je bilo nadpovprečno toplo, občasno so se pojavljale manjše padavine. Precej smo bili prikrajšani za sončne žarke, saj je bilo v zraku veliko vlage in z njo oblaki, ki jih je gnal jugozahodnik do zahodnik. Zadnjo dekada je zaznamovala

dolgotrajnemu deževju. Deževalo je prav vse dni med tema dvema datumoma, meteorološke postaje pa so v tem obdobju zabeležile več kot polovico vseh padavin v meteorološki jeseni 2014. Temperature so bile v začetku tega meseca razmeroma visoke, zato je snežilo le nad 2000 metri. Šele ob koncu druge dekade se je ohladilo toliko, da je snežilo tudi pod tisoč metri. Ob koncu padavinskega obdobja je bilo na Kredarici skupaj 90 centimetrov snega, na Voglu 42, na Krvavcu 10 in v Ratečah 3 centimetre snega. Nato je bilo do konca meseca večinoma suho, gore je vnovič obsijalo sonce, temperature pa so se počasi dvignile. Do konca meseca je pod 1500 metri sneg večinoma skopnel. Na zadnji jesenski dan je bilo na Kredarici le še 75, na Voglu pa 10 cm snega, druge postaje pa niso več beležile snežne odeje.

Na koncu lahko povzamemo, da je bila jesen 2014 v gorah, predvsem

Omenjali smo jesenske poplave po nižinah, posledico obilnih padavin, ki pa v vzpetem svetu vendarle niso bile tako izjemne. Nastalo je nekaj novih skalnih odlomov in podorov (na primer med kriticama Pod Srcem in Za Akom), zlasti pa se je nabrala pod ostenji obilica novega gruščja, ki ga od starejšega prepoznamo po svetlejših barvnih ostenkih. Predvsem pa ga občutimo pod nogami ob morebitnem prečanju, saj je to na strmini precej bolj neprijetno in nevarno.

Prva dva meseca meteorološke jeseni sta tudi zadnja dva meseca talilne dobe (maj–oktober) naših podnebnih kazalcev – ledeniških zaplat pod Triglavom in Skuto. Zadnje meritve so pokazale, da sta si v lanskem letu navkljub nadpovprečnim temperaturam oba ostanka nekdanjih ledenikov precej opomogla, upoštevajoč površino ledenika in snega, ki prekriva ledenik (Triglavski 3,6 ha in pod Skuto

Po "zelenem" začetku zime 2014/15 si morebiti lahko ometamo to že v letošnjem letu ali pač? Morda nas potek vremena tudi tokrat, kot že tolikokrat do sedaj, preseneti v nadaljevanju zimskih mesecev in celotne snežne sezone, ki se v našem visokogorju konča šele ob koncu meteorološke pomladi ali celo v začetku meteorološkega poletja. S snegom podhranjena pobočja in ostenja pa so lahko pogosto še bolj nevarna, zato tudi v takih razmerah previdnost ne bo odveč, povsem odpisati ne moremo niti snežnih plazov. ●

¹ Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana.
² Urad za meteorologijo, Agencija RS za okolje, Vojkova cesta 1b, Ljubljana.

O rastju na meliščih

Tudi neporaslo je lahko poraslo

Pred kratkim je bilo v *Planinskem vestniku* v temi meseca podrobno predstavljeno endemično cvetje slovenskih gora, tokrat pa na kratko predstavljamo rastje na meliščih. Planinci melišča najbolje poznamo po tem, da nam najprej kar malo nadležno ovirajo vzpone, nato pa se odkupijo z olajšanim spustom. Ostalim značilnostim posvečamo manj pozornosti, zato sem se lotil podrobne analize, kjer sem pozornost namenil rastlinam. Melišča so zaradi padajočega kamenja in dolgotrajnega zadrževanja snega zahtevno okolje za uspevanje rastlin. Na prvi pogled izgledajo kot neporasle površine, ob bolj natančnem pogledu pa opazimo, da na njih uspevajo številne rastlinske vrste.

Splošno o meliščih

Melišča predstavljajo nakopičeno kamnito (gruščnato) gradivo, ki se je na enem mestu nabralo ob padanju kamenja iz skalnih sten ali zelo strmih, golih pobočij (Komac, Zorn, 2007). To je marsikje v gorskem svetu pogost proces, saj se od umika ledenikov pred

nekaj tisoč leti površje še vedno stabilizira. Naklon meliščnih pobočij znaša med 25 (spodnji deli z večjim kamnitim gradivom) in 37 stopinj (zgornji deli z drobnejšim kamnitim gradivom). Pojavljajo se sicer na različnih območjih, najpogosteje na območjih z močnim razpadanjem kamnine. Na melišča vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so nadmorska višina, višinska razlika med steno in uravnavo pod njo, kamninska sestava, vpad skladov in podnebne značilnosti. Pri podnebnih značilnostih pomembno vlogo igrajo temperatura, količina in razporeditev padavin, zadrževanje snežne odeje in snežni plazovi (Kladnik, 1981).

Rastje

Na meliščih uspeva predvsem alpsko rastlinstvo, ki se je ob dvigu Alp moralo prilagoditi na zahtevnejše razmere. Nastalo je trepežnejše rastlinstvo s prilagoditvami na temperaturne in svetlobne skrajnosti, močan veter in izhlapevanje, pomanjkanje vode, zmanjšanje zračnega pritiska, skromno hrano in kratko obdobje rasti (Lippert, Wraber, 2000). V tem kratkem času rastline ozelenijo, cvetijo in naredijo



plodove. Življenjska doba tako traja le nekaj poletnih mesecev. Različnim življenjskim razmeram so se rastline prilagodile tudi z ustrezno razrastjo in zgradbo. Nekatere imajo močno razvit koreninski sistem, ki jim zagotavlja preskrbo z vodo, obenem pa jih trdno pritruje k podlagi. Večina rastlin je tudi blazinastih ali rušastih. Stebelca so drug ob drugem in tako zadržujejo vlago, odpadli lističi pa ostanejo v blazini in tako ustvarjajo humus. Nekatere so gosto porasle z dlačicami, zato je njihova površina sivkasta ali srebrnkasta. Dlakavost jih varuje pred premočnim oddajanjem vode in škodljivimi ultravijoličnimi žarki (Ravnik, 2010).

Na meliščih so pogoji za rast še dodatno oteženi. Gruščnata podlaga je nestabilna, prsti je zelo malo, zaradi česar se voda težko zadržuje, rastline dodatno ovira kotaleči se grušč. Posledično prevladujejo pionirske rastlinske vrste, ki se

Gozdna meja zelo vpliva na poraslost melišč.

Foto: Matej Blatnik

tako zahtevnim razmeram najlažje prilagodijo. Opaziti je mogoče, da rastje uspeva v nekakšnih pasovih. Ti predstavljajo posamezne faze sukcesije oziroma posamezne faze od naselitve prvih rastlin na neko območje, do končnega, najbolj razvitega stadija. Pasovi si praviloma sledijo od zgornjega dela melišč, kamor se rastline še naseljujejo, proti dnu in stranskim robovom, kjer so prisotne najbolj razvite oblike rastlin.

Rastlinski pasovi

Najbolj razvito fazo predstavljajo pasovi rušja (*Pinus mugo*), kjer so prisotne tudi nekatere druge vrste: smreka (*Picea abies*), macesen (*Larix decidua*), vrbe (*Salix sp.*), kranjska kozja češnja (*Rhamnus falax*) in jerebika (*Sorbus aucuparia*). V podrastji je značilen dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*). Ti pasovi najpogosteje tvorijo obrobje melišč. Nekateri pasovi po videzu in

Dolgo melišče pod Kriško goro je deloma poraslo.

Foto: Matej Blatnik

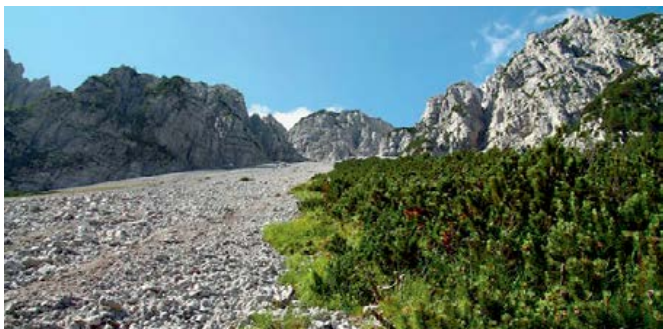


rastlinski sestavi spominjajo na alpska travišča. Po sestavi prevladujejo trave, med njimi bilnice (*Festuca sp.*) in vilovine (*Sesleria sp.*). Pogosti so tudi šaši (*Carex sp.*). Druge rastlinske vrste predstavljajo manjši delež, med njimi so najbolj pogosti planinski slanozor (*Heliosperma alpestre*), kranjski (*Astrantia camiolica*) in bavarski zali kobulček (*Astrantia bavarica*), močvirna samoperka (*Parnassia palustris*) in alpski ranjak (*Anthyllis vulneraria subsp. alpestris*).

Tudi za te pasove je značilno, da se nahajajo tam, kjer kamenje pada manj intenzivno. Travnna ruša marsikje na meliščih ni povsem sklenjena. Poraslost tal z rastlinami namreč pada z naraščanjem višine ali povečano intenzivnostjo padanja kamenja. Zmanjševanje poraslosti je običajno povezano z zmanjšanim deležem trav in šašev. Na teh območjih prevladujejo druge rastlinske vrste, kot so navadna šparnica (*Biscutella laevigata*), planinski pelin (*Achillea*

še nekoliko bolj prilagojene na zahtevne razmere. Zelo značilna je pokalica (*Silene vulgaris*), prisotni so še trebušasta zvončica (*Campanula cochleariifolia*), ščitasta kislica (*Rumex scutatus*), koroška smiljka (*Cerastium carinthiacum*), goli lepen (*Adenostyles glabra*) in kernerjev mak (*Papaver kernerii*). Največje površine melišč predstavljajo neporasla območja. To so območja, kjer je padanje in kotaljene kamenja najbolj intenzivno, tako da rastlinam povsem onemogoča rast.

razlika je torej v odsotnosti rušja in drevesnih vrst, medtem ko je razporeditev ostalih pasov podobna. Kljub številnim rastlinskim vrstam, bomo ob bežnem pogledu na melišča še vedno najprej opazili gmoto kamenja, saj neporasla območja prevladujejo. Vsekakor pa niso vse površine neporasle, kar velja tudi za nekatera druga rastišča, kot so plazine, podori, prodišča itd. Rastline vedno najdejo ustrezno prilagoditev. ●



Primer poraslega melišča

Foto: Matej Blatnik

clavenae), izrodna zlatica (*Ranunculus hybridus*), alpska jelenka (*Athamanta cretensis*), trebušasta zvončica (*Campanula cochleariifolia*) in črnikasti rman (*Achillea atrata*).

Le na nekaterih redkih mestih rastejo posamične rastline. To so največkrat kernerjev mak (*Papaver kernerii*), pokalica (*Silene vulgaris*), ščitasta kislica (*Rumex scutatus*), alpska madronščica (*Linaria alpina*), kernerjev mošnjak (*Thlaspi kernerii*) in okroglostni mošnjak (*Thlaspi rotundifolium*).

Viri:

Kladnik, D., 1981. *Melišča v Kamniško-Savinjskih Alpah*. V: Brinovec, S. (ur.). *Gorenjska. Referati in gradivo na 12. zborovanju slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981*. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 147–155.

Komac, B., Zorn, M., 2007. *Pobočni procesi in človek*. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 217.

Lippert, W., Wraber, T., 2000. *Alpske rastline nad gozdno mejo*. Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 79.

Lovrenčak, F., 2007. *Zgornja gozdna meja slovenskih Alp, visokih kraških planot in Prokletij*. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 217.

Luckman, B., 2004. *Scree*. V: *Gouide*, A. S. (ur.). *Encyclopedia of geomorphology*. Volume 1. New York, Routledge, International Association of Geomorphologists, str. 915–917.

Ravnik, V., 2010. *Alpsko cvetje Slovenije in izbor nekaterih drugih gorskih rastlin*. Kranj, Narava, str. 232.

Pojav rastlinskih pasov na meliščih

Foto: Matej Blatnik

Na najbolj aktivnih predelih melišč uspevajo le posamezne rastline, ki so

Vpliv zgornje gozdne meje

Predstavljeno je bilo neko splošno stanje na meliščih, vendar se tudi ta med seboj razlikujejo, saj na vrstno sestavo vpliva tudi nadmorska višina. Glede na to bi melišča najlažje ločili na tista, ki se nahajajo pod zgornjo gozdno mejo, in tista, ki se nahajajo nad zgornjo gozdno mejo. Pri nižje ležečih je spodnja meja melišč največkrat gozd ali rušje, večkrat tudi v medsebojni kombinaciji. Pri višje ležečih spodnjo mejo melišč pogosto pomenijo snežišča, ki se lahko obdržijo tudi dolgo v poletje. Spodnja meja teh melišč so pogosto tudi visokogorska travišča. Največja



Jaganje in nagajivi geni

Človeštvo se danes srečuje z realno globalizacijo, ki jo omogoča globalna, internetna komunikacija in primitivni, nehumani vzgibi ali nagajivi geni, ki so vsajeni v gensko zasnovano kot relikv živalskih prednikov, katerim so zagotavljali preživetje, danes pa jih še vedno v določenih okoljih gojijo nekateri posamezniki.

Pogled na družbo se z leti ostri, postaja objektivnejši, vsaj če predpostavimo, da objektivnost prinaša količina vsrkanih informacij. Množica individuumov počne različne stvari v iskanju smisla in samouresničevanju, bolj ali manj v skladu z napisanimi (pravnimi) in nenapisanimi (etičnimi) pravili, ki v določenem okolju veljajo. Resnična svetovna globalizacija bo uspela, ko nam bo uspelo poenotiti etične in pravne norme; takrat bodo izginile politične meje, svetovne in drugačne vojne, človeštvo bo zadihalo v inertnem ravnotežju kot enotna, a bolj dolgočasna družba, ki jo bodo obvladovale omejene mreže nehumanih ljudi z izjemno razvitimi nagajivimi geni. Zaradi težnje po koncentraciji bodo najbrž izumrli, zato je prihodnost humanega dela človeštva kljub vsemu svetla.

Lovstvo ostaja relikv dejavnosti, ki je bila včasih osnova za preživetje zgodnjih, še ne humanih človeških vrst, danes pa le v redkih ekstremnih predelih sveta reže kruh prebivalcem. Število ljudi, katerih preživetje je dejansko odvisno od lova, je zanemarljivo majhno. Lovska dejavnost se je skozi zgodovino ohranjala kot sprevržena elitna športna zabava mačističnih osebkov ekonomsko privilegiranega družbenega sloja, kot popoldanska dejavnost krivolovcev v zakotnih alpskih dolinah ali legalna in ilegalna donosna komercialna dejavnost, ki se še danes razkazuje

v trofejnem lovu in trgovini z živalskimi deli.

Današnji moderni lovci upravičujejo svoj obstoj s skrivanjem svojih nagajivih ubijalskih genov pod krinko humanih varuhov narave, ki vzdržujejo naravno ravnovesje lovne divjadi, skrbijo za njihovo zdravje in primerno številčnost. Narava sicer ne pozna primerne številčnosti, vrste se množijo ali redčijo v skladu z letnimi klimatskimi nihanjmi in razširjenostjo različnih bolezni. Primerno številčnost lovne divjadi potrebujejo zgolj lovci sami za svoje komercialne dejavnosti in osebno izživiljanje nagajivega gena. Omejevanje razvoja bolezni, na primer gamskih garij, z ubijanjem bolj ali manj prizadetih živali, je način, skregan z zdravjo pametijo in predvsem s humano dimenzijo človeka. Po enaki logiki bi lovci morali v razredu, kjer je izbruhnila gripa, pobiti obolele učence.

Patetične lovske zgodbe nam prinašajo romantično doživljanje sončnih vzhodov na preži, ure čakanja v neokrnjeni naravi, prisluškovanje prebujajoče se narave, ubrano dihanje z divjino, napeto pričakovanje srečanja, čustveno vznemirjenje – vse to navadno prekine strel, ki ubije živo bitje. Zakaj je moral to naravno idilo končati s pritiskom na sprožilec, ve samo morilec, ki ne more krotiti svojih ubijalskih strasti in se plašno skriva za svoj nagajivi gen ali poslanstvo vzdrževalca naravnega ravnotežja. Umore osmišljajo ali prekrivajo tudi različni lovski obredi, šege in običaji, lovska etika in pravičnost. V modernem času visoko zmogljivega orožja, kakovostnih oblačil in navigacijske opreme je premoč ubijalca nad žrtvijo tako neznosno velika, da je sklicevanje na etiko in pravičnost popolnoma sprevrženo in bolno.

Relativizacija dobrega in zla se v zgodovini človeštva ciklično ponavlja.

Nagajivi geni spravijo v zdravi družbi ljudi za zapahe, v bolnih pa se skrivajo za kulturnim izročilom, trenutnimi ekonomskimi razmerami, poslanstvom, izkrivljenim pomenom etike in morale, dvojnimi ali trojnimi merili. Bolna družba je tista, ki ljudi z neukročenim nagajivim genom tolerira in s tem ustvarja razmere, kjer se izgublja občutek za pravico in zdravo mero. V takšnih razmerah pridejo na površje prizadeti posamezniki, ki izkoristijo negotovo množico za uresničenje lastnih idej. To se je in se še dogaja v slovenski družbi s psihopatskim pohodom tranzicijskih bolnikov za prazporeditev materialnega bogastva. Tako se je zgodilo v Nemčiji, kjer Hitler menda osebno sploh ni sovražil judov, ampak je izkoristil ekonomsko izčrpano, etično negotovo množico in z njo ustvaril antisemitsko gibanje, s katerim je izvedel prazporeditev kapitala, ki ga je potreboval za ekspanzijsko politiko. Fašisti so prav tako skrivali svoje morilske pohode za svojimi obredi, poslanstvom in izkrivljeno etiko, prav tako Milošević, Bush, Bashir, Asad ... in množica podobnih.

Takšnih primerov neukročenega nagajivega gena je v današnjem svetu veliko, kažejo se v genocidnih dejanjih Islamske države, Sudana, Konga, Malija, Afganistana, Rusije, Amerike, Francije ... Kažejo se tudi v toleranci do kraje družbenega premoženja, tajkunskih prevzemov ali imperialističnih pohodov svetovnih bank, za katerimi se skrivajo posamezniki, ki ne morejo in nočejo ukrotiti svojega nagajivega gena. Kažejo se v nehumani živilski mesni industriji in vzreji za zakol. Ne nazadnje se kažejo tudi v nekdanj uglednih medijih, na primer v National Geographicu in Discoveryju, ki danes v glavnem promovirajo megalomanske zmage, uspeh, proteine in živalsko

dimenzijo humanega človeka, ki ne izbira sredstev za doseg cilja. Dehumanizacija je očitno sredstvo za nadzor nad ljudmi.

Planinstvo in alpinizem sem vedno dojemal kot antipod vsemu zgoraj navedenemu, razredno enakost, materialno nepomembnost, socialno in naravno uravnoteženost, poštenost, neagresivnost, medsebojno pomoč, izbiro sredstev za doseg ciljev; skratka vse tisto, za kar so nas vzgajali naši predhodniki, namreč da postanemo in ostanemo ljudje. Gore so predstavljale svetišče dobrega, kjer ni prostora za zlo, omogočale so duhovno rast. Z množičnostjo postaja tudi ta naša dejavnost problem za okolje, negativno vpliva na druga živa bitja, zato je potrebna samorefleksija, ki bo omogočala samomejevanje ali vsaj toleriranje zakonskih omejitev. Samorefleksijo pa potrebujejo tudi lovci, saj je zavedanje problema prvi korak pri kontroli in uspavanju nagajivih genov. ●

Hribovski potapljač

Brez skrbi, ne gre za opis kakšnega človeškega potapljanja v naših hribovskih in gorskih jezercih.

Spoznajmo malega pernatega potapljača na žuborečih potokih in rečicah – povodnega kosa. Moje prvo srečanje z njim od blizu je bilo vrsto let nazaj v Vintgarju. Le občasnim obiskom namenjeni poti se imamo zahvaliti, da jih lahko opazujemo od blizu. Še posebno v času, ko mladi rod že poleti in na kamnih nestrpno in vedno lačen čaka na starša. Kasneje sem jih imel priložnost opazovati tudi marsikje, največkrat seveda na domačem zasavsko-posavsko-kozjanskem območju. Ampak tu so precej manj tolerantni na človeško bližino in si moraš za opazovanje vzeti več časa in potrpljenja. Najprej opazovanje od daleč, da ugotoviš, kje se povodni kos običajno giblje in najboljše pozira. V pomladnem in poletnem času je dobro vedeti tudi, kje gnezdi. Dobro se moramo potuhniti, da ne bi s svojo prisotnostjo starša odvrčali od hranjenja mladičev v gnezdu. Šele potem se je pametno podati v dobro skrito zaklonišče na fotolov. A tudi brez uspelega posnetka bo vpogled v njegov delovni vsakdanjik fascinanten.

Povodni kos je nenavaden že po obarvanju – prevladujoča čokoladna rjava barva je kombinirana s kontrastno snežno belim slinčkom. Kakor razpenjena voda na temnih kamnih. In prav tam se najraje zadržuje. Prileti na kamen sredi brzice, potem pa nenadoma izgine v vodi. Brez strahu, deroča voda ga ni odnesla, saj se pojavi po kakšnih desetih sekundah skoraj na istem mestu zopet na površini. Povsem suhega perja in s kakšno ličinko vodne žuželke v tankem kljunu. In če je zarod še v gnezdu, nemudoma poleti k lačnim kljunom. Tudi gnezdo (in mesto zanj) je posebnost v primerjavi z gnezdi drugih



naših vrst ptic. Pod kakšnim skalnim previsom poišče razpoko ali poličko, na kateri potem iz mahov zgradi umetelno gnezdo s cevastim stranskim vhodom. Ob pomanjkanju primernih skalnih lokacij se za gnezdenje rad odloči tudi pod mostovi. Skoraj neverjetno je, da gnezdo na takem mestu sploh obstane, upoštevajoč tudi mladičje vragolije v gnezdu, veter in še kaj. No, včasih pride tudi do padca v vodo. Pred leti sem tako našel gnezdo v tolmunu nekaj metrov pod mostom. Žal so se mladiči utopili, ampak starša sta nedaleč stran že izdelovala novo gnezdo.

Povodni kos je stalna in edina naša ptica pevka, ki obvlada plavanje in potapljanje. Izpod kamnov pobira ličinke enodnevnic, mladoletnic in vrbnic kot

tudi vrtničarje in rakce potočne postranice. V čistih hribovskih potokih ima obilo hrane, zato jih zapusti le, kadar v zimskem času vodna površina zaledeni.

Ko se odpravimo opazovat ali fotografirat to enkratno ptičjo vrsto, ne pozabimo, da mora biti naša prisotnost za ptice nemoteča. Še posebno previdni moramo biti v času vzreje zaroda. Ne toliko zaradi dejstva, da gre za zavarovano vrsto, temveč iz etičnih razlogov, saj naše početje, ki ni nujno za naš obstoj, ne sme motiti ali celo življenjsko ogroziti drugo živo bitje. ●

Povodni kos Foto: Dušan Klenovšek

Pa smo ga dočakali. Sneg namreč. Vsem, ki ga morate kidati, izkazujem globoko spoštovanje in sožalje. Rekreacija *baje* koristi srčno-žilnemu sistemu. Vsi ostali, ki sneg povezuje le s plezarijo in smučarijo, pa se veselite in prosite bogove za nove in nove pošiljke snežink. Prvi vzponi so bili že opravljeni, ravno tako prvi zavoji. Le kaj bo prineslo nadaljevanje sezone?

Prvi zimski vzponi

Matevž Mrak in Nejc Marčič nista dolgo čakala na razmere. Oziroma, če prav pomislim, sploh nista čakala na razmere in sta 19. novembra smelo zavila v smer **Tandara-Mandara** (250 m, V+/M6) v severni steni Nad Šitom glave. Akterja sta pohvalila razmere, malo manj pa pripravo na turo, saj sta doma ostali tako lopata kot metla, ki bi znatno olajšali marsikateri gib v smeri. Soboto, 22. novembra, pa sta raje kot v objemu brhkkih deklic preživela v objemu **Črnega grabna** (600 m, M6+) v severni steni Storžiča. No, ob romantično-kičastem sončnem zahodu so njune misli švignile do prej omenjenih brhkkih deklic. Če jima je bilo žal pomanjkanja nežnejše družbe, viri ne poročajo. Ker je očitno dobre razmere potrebno izkoristiti, se je Matevž v četrtek navezal s Klemnom Grbcem (AO Kranj), s katerim sta družno prepraskala **Severni raz** (300 m, M4+) v severni steni Male Mojstrovke. Romantičnega sončnega zahoda se nista naužila, sta se pa na detajlih lahko oprla na meglo.

Cepini in kopna skala

2. decembra sta v severni steni Male Raduhe ali slovenskega Ben Nevisa, kot sta ga sama poimenovala, z orodji telovadila Matej Balažič (AO TAM) in Blaž Gladek (AO Kamnik). **Edijev steber** (115 m, M7/AO) se jima je vztrajno upiral, za prosti vzpon je manjkal kak krožnik žgancev ali dva. K sreči se je zimska sezona komajda začela



Črni graben v severni steni Storžiča Foto: Nejc Marčič



Plezanje v smeri Tandara mandara v Nad Šitom glavi Foto: Matevž Mrak

in priložnosti za ponovni poskus bo več kot dovolj. Miklavž je na plano potegnil tri nemirne člane AO Kranj. Janez Svobljak, Sara Jaklič in Igor Okorn so v precej mokrem vremenu opravili z **Jesih-Potočnikovo** (500 m, IV/III) v severni steni Debele peči. Strašno dobrih razmer niso imeli, so pa vseeno uživali predvsem v kopnem kaminu, ki nudi lepo plezanje s cepini. 10. decembra se je Tine Cuder (AO Bovec) odločil poravnati stare račune s smerjo **Likar-Markič** (200 m, M5) v Zapotoškem vrhu. Za to priložnost se je na vrh navezal s *ferajnovskim* kolegom Blažem Volčanikom in Roaldom Bruilom, Nizozemcem, ki že vrsto let živi na Bovškem.

Snega v steni je bilo ravno dovolj, da zimska oprema ni ostala v nahrbtniku, ampak so jo s pridom uporabljali pri premagovanju težav. Istega dne sta v Mali Mojstrovki plezala Matic Murn (AO Litija) in Marko Pušnik (AO Trbovlje). Za ogrevanje pred resnim začetkom zimske sezone sta si izbrala **Severni raz** (300 m, M4+), v katerem sta našla pravo malo zbirko snežnih razmer, zabeljenih s kopno skalo. Nad Kamniško Bistrico so sončno sredo izkoristili Dario Prinčič ter Jan in Miha Podgornik (vsi Akademski AO). **Šija Brane** (200 m, III/I-II) jih je pričakala z veliko skale, nesprjetega snega in trav, a so se kljub temu strinjali, da jim je bilo plezanje v užitek.

Igor Radovič (AK Črna) je imel namen plezati Lojzetov kamin v Veliki Raduhi, a so njegovo idejo zatrla slabe snežne razmere. Tako je zavil v Durce in ponovil **Dvomljičko** (240 m, M, 45°). Med plezanjem je iskal možnost za prvenstveno varianto, a je bila stopnja tveganja malce prevelika, zato je izstopil po Desni varianti.

11. decembra je Janez Javoršek smučji postavil v kot in se s splezalco Marijo Tancek (oba AO Ljubljana-Matica) odpravil raziskovat razmere v Begunjski Vrtači. Odločila sta se za **Lenuhovo smer** (300 m, IV-III-III), kjer pa nista našla veliko snega. Ne, tega res ni bilo, je bilo pa toliko več skale, trav in mahovja.

12. decembra sta v severni steni Begunjske Vrtače težave iskala tudi Matevž Mrak (AO Radovljica) in Domen Petrovič (Akademski AO). Med listanjem po vodničku se jima je pogled ustavil pri smeri **Vertigo world** (600 m, VI, M6). Hitro sta se zedinila, pograbila orodja in se podala v smer, kjer ju je v strmejših odsekih pozdravila skala, suha kot poper.

18. decembra se je Matevž Mrak (AO Radovljica) ponovno zapodil v bregove, pokrite z zimsko odejo. Tokrat sta se z Maticem Koširjem (AO Jesenice) odpravila na Vrščič, kjer sta preplezala smer **Košir-Brelih** (200 m, M5-) v severni steni Nad Šitom glave. Očitno postaja ta smer hit sezone, saj so 20. decembra z njo opravili tudi Marjan Kozole, Tadej Marolt in Andraž Avbelj (vsi AK Vertikala), dan za njimi pa še Domen Košir in Peter Bajec (oba AO Železničar). Razmere sicer še niso sanjske, se pa vseeno najde krpica ali dve pomrzniženega snega in trav, tu pa tam te iz zagate rešijo tudi dobri *hooki*.

20. decembra so **Kaminsko smer** v Mali Mojstrovki plezali Miha Hauptman in Uroš Stanonik (oba PK Škofja Loka) ter Jaka Križanič in Maja Jereb. Razmere so bile precej slabe, požlejena skala jih je spremljala do vrha smeri in poskrbela za pošteno zaslužen veselje.

22. decembra se je Jurij Gorjanc (AK Črna) odpravil na zaslužen pohajanje po hribih. Pot ga je zanesla v objem severne stene Triglava in **Slovenske smeri** (750 m, III/I-II). V samotni gorskega sveta je misli usmeril k inventuri

preteklega leta in v razmišljanje, kaj je bilo v 12 mesecih vrednega, kaj lahko ostane in kaj lahko odjadra v pozabo.

Raduha

21. decembra sta pod Srednjo Raduho zavila Miha Močnik in Boštjan Tomplak (oba AO Železničar) ter si v njeni severni steni izbrala **Stanetovo zajedo** (165 m, M4). Ker je področje Raduhe izredno skopo zasneženo, sta mladinceva uživala v plezanju po zmrznjenih travah, našla sta tudi precej odličnih mest za zatikanje cepinov. Omenjeno smer je soliral tudi Igor Radovič (AK Črna) in sicer 4. decembra, spremljalo pa ga je rosenje, rahlo sneženje in na robu stene tudi močan veter. Lepo nedeljo sta izkoristila tudi Matej Balazič (AO TAM) in Janez Podvršnik (AO Kozjak) ter v Mali Raduhi preplezala smer **ZZ** (125 m, M5). Smer jima je služila kot odlično ogrevanje, saj sta se naslednji dan podala še v smer **Eviva Espania** (140 m, M7+/M7-) in tako opravila 1. zimsko prosto ponovitev z orodji. Očitno je Matej po zadnjem obisku Raduhe svojo dieto zgradil okrog žgancev, kar je prineslo zeleni rezultat. Povedal je še, da je bilo v smeri kar pestro in je bilo mestoma potrebno kar pošteno delati. Raduha se vedno bolj uveljavlja kot odlični vrtec za trening kombiniranega plezanja, saj ponuja strmo plezanje v dobrem pečevju. Mladci, cepine v roke in napenjat bicepse v ostenja Raduhe.

Smučanje

Janez Javoršek (AO Ljubljana-Matica) je na lep gospodov dan, 23. novembra, peljal svoja pljuča na sveži gorski zrak. Družbo so mu delale tudi stare *elanke*. Pot jih je ponesla na vrh **Jalovčevega ozebnika**, kjer jih je pričakala deviška snežna odeja. Ob taki priložnosti se ni pustil prositi in je vriskajoč zarezal prve zavojne sezone. Na lestvici od ena do deset je radost smučanja ocenil z 8+. Istega dne so Petra Muhič, Žiga in Primož Urh (vsi AO Železničar) rezali smučino po Bohinjskih gorah. Drsne ploskve so "brusili" okrog **Jezerkega Stoga**, zadoščjenje pa dobili na **Rodici**. Odličen trening sta si privoščila Davo Karničar (AO Jezerko) in Jurij Gorjanc (AK Črna), ko sta konec novembra pobegnili iz deževnih domačih logov na **Grossglockner** (3798 m). Tam so ju pričakale odlične razmere in v bleščečem sončnem vremenu sta po normalki odvijugala v dolino. Dan za bogove, kot bi se reklo. Prvi zavoji letošnje sezone so bili opravljeni tudi s Prestreljenika in škrbine pod njim.

Odprave

Na daljni jug Argentine so odleteli Luka Lindič, Luka Kranjc (oba AO Celje-Matica), Tadej Krišelj (AO Kamnik) in Michi Wohleben. Navezi (Lindič-Wohleben in Kranjc-Krišelj) imata vsaka svoje cilje, več o dogajanju v Patagoniji pa pričakujemo v prihodnjih tednih. Držimo pesti in upamo, da bodo prihodnje Alpinistične novice bogatejše za kako odlično novico.

Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.

NOVICE IZ TUJINE

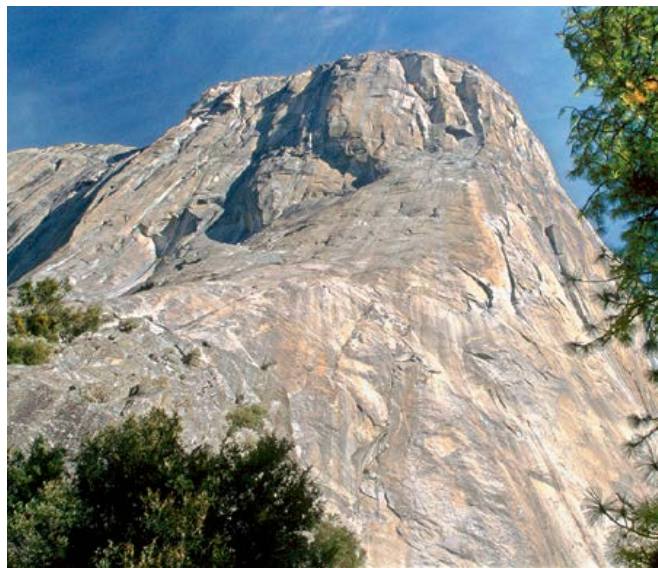
Jesen je bila s plezalnimi dosežki izjemno plodna v yosemitski dolini, zato se bomo v tokratnih novicah posvetili prav tem vzponom. Izstopal je El Capitan in še posebej najdaljša tamkajšnja smer – Nos.

Ženski solo hitrostni rekord

Dekleta so sicer že večkrat opravila solo vzpone po Nosu v El Capitanu, nobena pa do sedaj smeri ni želela

preplezati čim hitreje. To je šinilo v glavo 32-letni Jes Meiris iz Kolorada, ki je smer dobro poznala, saj jo preplezala že sedemkrat. Sedaj pa je smer preplezala sama in ker se ji za seboj ni ljubilo vleči transportnih vreč, se je odločila za vzpon v enem zamahu. To je seveda že samo po sebi pomenilo hiter vzpon in časovni rekord, saj je dosedanja najhitrejša solerka preplezala Nos v dobrih štirih dneh. Jes je plezala junija, ko je bilo že precej vroče, zato se je odločila večino smeri preplezati ponoči. Tako je vstopila ob 20. uri, prva svetloba jo je dohitela pri Boot Flakeu, kjer je tudi

Stena El Capitana
Foto: Urban Golob



dvakrat padla in po svojih besedah s svojim krikom verjetno prebudila pol navez, ki so bivakirale v Nosu. Izstopila je ob enajstih zvečer, po 27 urah neprekinjenega plezanja. Jes je zapisala, da je po tej izkušnji prepričana, da bi Nos lahko naslednjič sama preplezala še hitreje.

Rekordno tudi ženska naveza

Američanka Libby Sauter in Novozelelandčanka Mayan Smith - Gobat sta v štirih dneh dvakrat izboljšali ženski rekord v Nosu. 28. oktobra sta 32 raztežajev dolgo smer preplezali v 5 urah in 2 minutah in se s tem približali svoji želji, da s smerjo opravita v petih urah. Po krajšem počitku sta se 31. oktobra v Nos podali še enkrat in ga preplezali v 4 urah in 43 minutah. Naj spomnimo, da sta absolutno najhitrejši vzpon v Nosu opravila Alex Honnold in veteran Hans Florine, ko sta ga pred dvema letoma preplezala v 2 urah, 23 minutah in 51 sekundah.

Redki prosti vzpon

Nos v El Capitanu je sicer najbolj znana in najbolj plezana smer v steni, ko pa preštejemo proste ponovitve, jih je manj kot prstov na eni roki. Vsekakor manj, kot jih je naštel bližnja in ne kaj dosti manj priljubljena smer Salathé, pri tem, da je slednja v povprečju napornejša. Težava v Nosu je pravzaprav v dveh raztežajih: Great Roof (8a+) in Changing Corners (8b+). Kljub zaganjanju številnih plezalcev v te probleme je smer prva prosto preplezala odlična Lynn Hill davnega leta 1993, kar ji je uspelo celo v enem dnevu (23 ur). Od takrat je pravo prosto ponovitev (vodil je vse raztežaje v smeri) opravil le še Tommy Caldwell leta 2005 in zanjo potreboval vsega 12 ur. Zdaj je to uspelo tudi Nizozemcu Jorgu Verhoevnu, ki je za prosti vzpon porabil tri dni. S prečko pod Great Roof je opravil v prvem poskusu, Changing Corners pa je preplezal v tretje. "Izjemno sem vesel, da se mi je uspelo prebiti skozi to smer. Predvsem pa moje globoko spoštovanje Lynn Hill, ki je prva uspela prosto ponoviti Nos pred 20 leti!" Sicer povejmo, da so smer Nos, ki je nastala leta 1958, prosto, a ne na pravi način (menjaje v vodstvu ali kako drugače) ponovili še Scott Burke (1998) in naveza Beth Rodden in Tommy Caldwell (2005).

Še dvakrat najhitreje

Letos so tamkajšnji lokalci spet postavljali hitrostne rekorde v steni El Capitana. Alex Honnold in Tommy Caldwell sta tako v samo dobrih 15 urah in pol opravila s smerjo El Corazon (8a, 1000 m) in tako opravila prvi prosti vzpon v enem dnevu. Oba sta smer sicer prosto ponovila že prej (Caldwell je po avtorju smeri Alexandru Huberju opravil drugi prosti vzpon z Beth Rodden leta 2007), a brez padcev ni šlo. Kljub temu sta dosegla daleč najhitrejši čas plezanja. Na drugi strani stene pa so bili dejavni David Allfrey, Skiy Detray in Cheyne Lempe, ki so prav tako v slabih 17 urah preplezali nekdanjo eno najtežjih tehničnih smeri Zenyatta Mondatta, dolgo 16 raztežajev, za katero povprečna naveza potrebuje okoli sedem dni. Ob svojem nastanku (1981) se je ponašala z oceno A5, danes pa se je ustallila pri še vedno zavidljivi A4. Možakarji – Davida Allfrefa poznamo od letos, ko sta z Alexom Honnoldom preplezala sedem dolgih smeri v El Capitanu v sedmih dneh, o čemer smo poročali – so rekord iz leta 2005 (postavili so ga Kevin Jamarillo, Ivo Ninov in Ammon McNeely) izboljšali za več kot šest ur.

Nova smer v Yosemiteh

Čeprav velja reko, da so Yosemite že preplezani po dolgem in počez, pa je Cheyne Lempe, sicer najmlajši član yosemitske reševalne službe (YOSAR), v steni Higher Cathedral (nasproti El Capitana) odkril še deviške počti, ki so objubiljale zahtevno prosto plezanje. Toda na kraju samem se je izkazalo, da so precej poraščene z lišajji in mahovjem, tako da sta si morala z Ethanom Pringlom pomagati tudi z nekaj tehnike. Smer Constant Gardener (5.11+ R A3, 300 m) sta preplezala v dveh dneh brez predhodnih poskusov. V zadnjem raztežaju ju je čakalo presenečenje, saj sta našla nekaj starih klinov. Kasneje sta ugotovila, da so levo od njune smeri že v šestdesetih letih plezali yosemitski mački Chouinard, Kamps in Pratt ter svoj vzpon ocenili s 5.9 A4. "Prav osupljivo je, kako so stari mojstri zmogli preplezati svojo smer s tisto

primitivno opremo," sta Lempe in Pringle komentirala vzpon yosemitskih legend izpred petdesetih let.

Solo rekord v Triple Direct

Triple Direct je ena bolj plezanih in daljših smeri v El Capitanu in prva, ki so jo v tej steni preplezali Slovenci (Janez Dovžan in Miha Smolej, 1973). Gre za povezano treh klasik, in sicer spodnjega dela smeri Salathé, srednji del pripada Muir Wallu, konča pa se po Nosu. Čeprav poteka v veliki naklonini, ni pretirano težka (5.9, C2) in tudi kar nekaj pripravnih mest za spanje se najde v njej. Smer je sredi julija sam preplezal priznani kalifornijski plezalski dirkač in soler Hans Florine, ki za rekordne dosežke v yosemitskih stenah skrbi že skoraj tri desetletja. Čeprav se je nedavno srečal z Abrahamom, Hans očitno še ni na poti v plezalsko upokojitev. Tudi velika vročina, ki je julija vladala v Yosemiteh, ga ni motila. V steno je vstopil zjutraj ob 5.48 s 70-metrsko vrvojo, potrebno tehnično opremo in s štirimi litri vode ter se tako rekoč vsak raztežaj varoval z *gri-grijem*, se spustil po vrvi nazaj, pobral uporabljeno opremo in odžmaril nazaj na stojišče. Kljub temu je do Mamutovih polic (Mammoth Ledges) potreboval le skoraj 3 ure in 18 minut. Seveda je takoj nadaljeval in sklenil svoj vzpon ob 23.11 zvečer, po 17 urah in 29 minutah plezanja. Povejmo še, da je bil to 157. Florinov vzpon v El Capitanu.

Honnold soliral The Heaven

Že v devetdesetih letih je legendarni ameriški plezalec Ron Kauk visoko nad yosemitsko dolino preplezal previsno in izpostavljeno poč ter jo imenoval The Heaven (Nebesa). Le 18 gibov dolgo smer je ocenil z 5.12 c/d (7b+/c). Leta 2005 se je pod smerjo pojavil Dean Potter in jo prosto soliral. Šest let kasneje je isto opravil Alex Honnold. Priznani soler se je nedavno pod Nebesa odpravil še enkrat, tokrat s snemalno ekipo. Oba vzpona brez varovanja (izpod prstov Alexa Honnolda in Deana Potterja) si lahko ogledate tudi na medmrežju (Youtube).

Novice je pripravil Urban Golob.

ŠPORTNO- PLEZALNE NOVICE

Domen Škofic preplezal 9a+

Mladi plezalec iz Radovljice, ki se je po letih dominanc v mlajših kategorijah na svetovni ravni v letošnji letu prebil tudi med najboljšo člansko tekmovalce v svetovnem pokalu, se je odpravil na počitnice v Španijo, za katere ne moremo reči, da je njihov namen počitek. Več kot očitno si je Domen zadal velike cilje v skali in v plezališču Oliana v začetku decembra preplezal svojo najtežjo smer, ocenjeno z 9a+ (Papichulo). Za uspešen vzpon je potreboval pet dni in deset poskusov. Domen je preplezal že sedem smeri z oceno 9a, sedaj pa bo lahko v svoji plezalni dnevnik zapisal še svojo prvo 9a+. Ta dosežek bo šel tudi v anale slovenske zgodovine športnega plezanja kot prvi vzpon Slovencev v tako težki smeri.

Mina Markovič do prve 8c+

Naša najboljša tekmovalka je se je takoj po koncu tekmovalni odpravlila na plezanje v skalo. V Španiji je nadgradila odlično tekmovalno sezono in preseгла vse svoje dosedanje dosežke pri plezanju v naravnih plezališčih. V plezališču Oliana ji je v začetku decembra najprej uspelo preplezati njeno prvo smer z oceno 8c (Fish Eye). Nato je na pogled preplezala Los Humildes pa casa (8b+), kar je njen najtežji vzpon na pogled. Obisk tega katalonskega plezališča je kronala z uspehom v smeri Mind Control (8c+), s čimer je svojo lestvico najtežjega vzpona premaknila še za plus višje ter se s tem dosežkom izenačila z Natalijo Gros (Histerija, 2009) in Majo Vidmar (Attila lunga, 2009).

Tretja 8c za Anžeta Varga

Anže Varga iz Slovenskih Konjic je v Mišji peči preplezal smer Natural Link (8c), ki je naravna različica nekoliko lažje smeri Missing Link (8b+), v kateri je bil uspešen teden dni prej. Za smer je porabil šest poskusov. To je že njegova tretja smer teh težav.

Gašper Pintar preplezal prvo 8c+

Histerija v Mišji peči, 32 metrov dolga linija v osrednjem delu stene, predstavlja najtežjo preplezano smer za Gašperja Pintarja, ki je že na zadnjih tekmah državnega prvenstva nakazoval zelo dobro formo.

Janja Garnbret odlično v skali

Janja Garnbret je dobre razmere ob koncu novembra izkoristila za dvodnevno plezanje v Mišji peči. Njeni najtežji vzponi so bili do zdaj opravljene predvsem v Kotečniku, kjer je maja preplezala tudi svojo prvo smer z oceno 8b+, poimenovano Katakombe, tokrat pa je v dveh dneh opravila z nekaj težkimi smermi v "Miški". V soboto je

v drugem poskusu preplezala smer Lahko noč, Irena (8b), Mrtvaški ples (8b) v tretjem poskusu in Sivi Pinot (7c) na pogled. Z vrhunskimi vzponi in skoraj neverjetno realizacijo je nadaljevala tudi v nedeljo. Na pogled je bila uspešna v smeri Chiquita (8a), na flash pa je preplezala smeri Sonce v očeh (8a+) in Samsara (8a).

Plezalni dnevi Kranja

V Kranju se je konec novembra na tradicionalnih Devetih plezalnih dneh Kranja zaključila sezona državnega prvenstva v športnem plezanju. Tekmovalci in tekmovalke vseh starostnih kategorij so se pomerili v težavnostnem in balvanskem plezanju.

Novice je pripravil
Peter Mikša.

Tekma za DP Kranj 2014 – rezultati:

Težavnost

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Urban Primožič	Mina Markovič
Mladinci/mladinke	Martin Bergant	Rebeka Kamin
Kadeti/kadetinje	Domen Kolenko	Sara Lukič
Starejši dečki/deklice	Maks Bogolin	Janja Garnbret
Mlajši dečki/deklice	Patrik Krajnik	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Bine Meke	Letija Fajfar

Balvani

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Jure Bečan	Mina Markovič
Mladinci/mladinke	Martin Bergant	Katja Kadič
Kadeti/kadetinje	Anže Peharc	Sara Lukič
Starejši dečki/deklice	Maks Bogolin	Janja Garnbret
Mlajši dečki/deklice	Nik Golej	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Bine Meke	Dominika Kodra

Državni prvaki za sezono 2014:

Težavnost

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Domen Škofic	Mina Markovič
Mladinci/mladinke	Martin Bergant	Tjaša Kalan
Kadeti/kadetinje	Tine Rozmanič	Kaja Skvarč Božič
Starejši dečki/deklice	Maks Bogolin	Janja Garnbret
Mlajši dečki/deklice	Nik Golej	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Bine Meke	Letija Fajfar

Balvani

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Jure Bečan	Tjaša Kalan
Mladinci/mladinke	Martin Bergant	Katja Kadič
Kadeti/kadetinje	Anže Peharc	Sara Lukič
Starejši dečki/deklice	Maks Bogolin	Janja Garnbret
Mlajši dečki/deklice	Nik Golej	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Grega Verbuč	Dominika Kodra

LITERATURA

Sijaj gora

Slovenske gore. Uredila Maja Ogrizek, urednik fotografije Arne Hodalič. Ljubljana, Can- karjeva založba, 2014. 280 str., 44,70 EUR.



Čeravno je od izdaje minilo že skoraj leto, je sijaj enak. Sijaj gora in – sijaj knjige, iz katere pred bralca – gledalca stopa podoba slovenskih gor. Knjiga *Slovenske gore* je neke vrste kulturna knjiga, verjetno je bila prva, ki je celovito zajela slovenske gore – v podobi in besedi. Prva, zelo uspešna izdaja, je pred bralce prišla že davnega leta 1982. Kot v uvodu ugotavlja Miha Kovač, so se časi spremenili. Nenazadnje živimo zdaj v svoji državi, v gore zahajamo na bistveno bolj pestre načine kot nekoč, podnebje je postalo bolj nepredvidljivo... Zato so ustvarjalci knjigi dali drugačen značaj. Če je bila izdaja iz leta 1982 bolj "govoreča", z več besedila, ki je osvetlilo gore z vseh vidikov (od rastlinstva, živalstva do glasbe in filma), je nova izdaja predvsem vizualna – podnaslov namreč pravi, da so gore zajete "v objektivu letnih časov". Je tudi to, da tokrat govore predvsem fotografije, odraz sprememb sodobnega človeka? Zanimiv je še en podatek, ki tudi kaže na velike spremembe – naklada izdaje iz leta 1982 je nepredstavljenih 25 tisoč izvodov, sedanja izdaja pa "le" 4500 (za današnje razmere zelo visoka številka!).

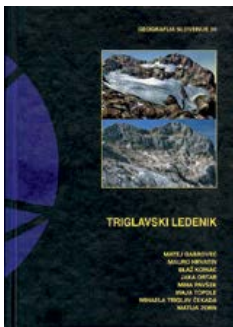
Ker gore najprej doživljamo predvsem z očmi, skozi neizmerno širino obzorij in pestrost barv, je teh obzorij in barv, kakor tudi fotografskih podrobnosti, v knjigi res veliko. In podoba naših gor, kot jo zaznamo iz knjige, je naravnost odlična. Uredniška roka fotografa Arneja Hodaliča se ob velikem številu dobrih fotografov, ki

so se množično odzvali na povabilo k soustvarjanju knjige, še kako pozna. Izjemne barve, čudovite kompozicije, globinska ostrina, kot bi sam "v živo" stal na vrhu in zrl tja preko grebenov. Ob tem pa bralca v vsak letni čas pospremi esejistična besedila Marjete Keršič Svetel, Boruta Peršolja, Lučke Kajfež Bogataj in Iztoka Tomazina. Vsi razen Lučke Kajfež Bogataj govore o doživljajski plati gora, medtem ko slednja ne more mimo naravovarstvenega vidika. Zanimivo je, da se je že prva izdaja zaključila prav z varovanjem narave, po tridesetih letih je ta vidik še toliko pomembnejši. In je prav, da je poudarjen. Seveda pa so gore, ne glede na to, kaj tam gori počnem, predvsem za dušo. In, kot ugotavlja Miha Kovač v uvodu, tudi objavljene fotografije kažejo, da v gore še vedno hodimo po mir in tišino, pa čeprav tam iščemo tudi vse vrste "adrenalina". Knjiga naj bi bila tudi odraz novega časa, a bolj ko sem jo gledal, bolj sem v njej prepoznaval isto stvar – brezčasno lepoto, ki jo ponujajo gore, tisto "kugyjevsko" estetiko, ki jo je ustvarila narava in jo hodimo kot nektar srkat v višave vedno znova. Pot po gorah zaključujejo še tri razmišljanja s skupnim naslovom Fotografija zgodba. Trije od številnih fotografov so povedali, kako pri njih nastaja fotografija. Zanimiv pogled. Nenavadno je tudi kazalo vseh fotografij na koncu knjige – vsaka fotografija je pomanjšana in ob njej so tudi podatki o avtorju, času osvetlitve, zaslonki in svetlobni občutljivosti, v kateri je bil posnetek narejen. Pohvalno je, da so podpisi k fotografijam dovolj informativni, da bralec zares lahko prepozna marsikateri vrh ali dolino, prav na vsakem paru sosednjih strani pa je spodaj določena misel, včasih nekoliko poetična, drugi spet poučna, tretji nekoliko filozofska. Misli, kot se porojajo, ko hodiš po gorah. Fotografije so večinoma eno- ali dvostranske, ponekod jih je "zlepljenih" skupaj tudi nekaj več – v tem primeru se mi zdi, da bi bil učinek večji, če bi bile ločene z belo ali črno črto, odvisno od podlage ozadja (bela, siva, črna). Kdorkoli bo v roke vzel knjigo *Slovenske gore*, jo bo gotovo vzel večkrat. Kajti lepa knjiga kaže lepoto naših gor v res lepi luči. V taki, kot je dejansko tam gori v svetu skalnih vrhov in grebenov nad zelenimi gozdovi in planinami.

Marjan Bradeško

Skoraj izginulo ledeno kraljestvo

Več avtorjev: Triglavski ledenik, Založba ZRC, Ljubljana, 2014. 252 strani, 20 EUR.



Triglav je vsekakor gora, ki je za Slovence zanimiva z več vidikov. Po gorniški plati ga ne moremo spregledati, saj je najvišja slovenska gora, ima največjo steno pri nas, je simbol našega gorništva in s tem tudi slovenstva, pod njegovim vrhom je najvišje ležeča slovenska gorniška postojanka, je osrčje Triglavskega narodnega parka in – ima ledenik. Vsaj imel ga je nekoč, ko je bil še bolj opazen in skoraj mogočen, je pa nekaj njegovih bornih ostankov še vedno vidnih na severovzhodni strani vrha. A še nedolgo nazaj je bil to pravi ledenik z vsemi ledeniški elementi.

Na začetku lanskega decembra je pri Založbi ZRC izšla knjiga *Triglavski ledenik*. Gre za raziskovalno delo, ki ga opravlja Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU že od leta 1946, podpisanih pa je kar osem avtorjev: Matej Gabrovec, Mauro Hrvatin, Blaž Komac, Jaka Ortar, Miha Pavšek, Maja Topole, Mihaela Triglav Čekada in Matija Zorn. Knjiga prinaša na 250 straneh detailno spreminjanje ledenika v zadnjih 70 letih, avtorji pa so seveda posegli še dlje v zgodovino. V njej so opisane različne meritve, ki so uporabljene pri raziskovanju, rezultati pa so predstavljeni skozi vrsto shematskih prikazov, diagramov in seveda fotografij iz različnih obdobij. Ne gre samo za suhoparne podatke, temveč za zanimive opise vremenskih dogajanj

posameznih let in sprememb na ledeniku. Tako podatki iz posameznega leta lahko tudi na splošno opišejo vremenske razmere v triglavskem pogorju oziroma kar celotnih Julijskih Alpah in celo širše. Zbrana je tudi pestra zbirka slikovnega in fotografiskega materiala iz zadnjih stoletij, kjer so jasno vidne spremembe na triglavskem ledeniku. Ko se je v 19. stoletju zaključevala mala ledena doba, se je povečal obisk triglavskega pogorja in posledično je nastalo več slikovnega materiala, kot so na primer dela Marka Pernharta, Ladislava Benescha, Georga Holuba in drugih slikarjev. V drugi polovici 19. stoletja se je s pojavom fotografije povečala količina fotografskega gradiva, s pomočjo katerega je možno še podrobneje slediti spremembam na ledeniku. Velja omeniti, da je v zadnjih letih pred drugo svetovno vojno še vedno bilo možno najti ledeniške razpoke, led pa se je lomil in padal čez triglavsko steno.

Avtorji so v grobem razdelili življenje triglavskega ledenika na tri faze: mala ledena doba med 14. in 19. stoletjem, prva polovica 20. stoletja in obdobje od leta 1946 do danes. Zadnje obdobje je precej nehomogeno in so ga razdelili na štiri dele: 1946–1964, 1965–1982, 1983–2003 in 2004–2013. Sredi 19. stoletja je bila površina ledenika okoli 40 ha, leta 1946 le še 14,4 ha, sedaj pa znaša komaj 0,4 ha in nima več elementov pravega ledenika. Največ se je površina zmanjšala med letoma 1946 in 1962 ter nato po letu 1986. Leta 1983 je meril še okoli 10 ha, nato pa je njegova površina drastično padla. Prav tako je bilo s prostornino ledu, leta 1952 je bila še 2 milijona m³, leta 2003 pa le še 7400 m³.

Dr. Milan Orožen Adamič se je v svojem predgovoru dotaknil pomena tega verjetno najstarejšega geografskega raziskovanja pri nas in tudi nasploh, v katerem je sodelovalo več generacij raziskovalcev. Knjiga je plod srednje in mlajše generacije, vsekakor pa je pomembna že zato, ker bi bilo

delo raziskovalcev brez nje nedokončano, kar je pogost primer pri drugih projektih. Številni so bili tisti posamezniki, ki so sodelovali pri raziskavah, vsekakor pa treba izpostaviti nekatere, ki so desetletja dolgo živeli za ta projekt – Pavel Kunaver, Dušan Košir, dr. Ivan Gams, dr. Milan Šifrer ... Prizadevanja vseh so nagradili avtorji knjige. Ob razvijanju metod raziskovanja so postavili temelje za nadaljnja raziskovanja morebiti nekoč spet obilnejšega triglavskega ledenika in dodali drobec v raziskave podnebnih sprememb na celotnem našem planetu. Vsekakor je to delo, ki ni zanimivo samo za strokovnjake, temveč za veliko ljubiteljev gora.

Boris Strmšek

Prebrali smo še ...

V julijski številki *Planinskega vestnika* (2014) smo že predstavili hrvaško izdajo knjige, zdaj pa je **K2 – zmagoslavje in tragedija** (Stipe Božič, Ljubljana, založba V.B.Z., 2014, 168 str., 25,90 EUR) na voljo tudi v slovenskem prevodu. Gre za doživetje pripoved – spomine na slovensko odpravo na K2 leta 1993. V odpravi, ki je bila kar precej mednarodna, je bil tudi Stipe Božič, ki se je v skupini z Vikijem Grošljem, Carlosom Carsoliom in Zvonkom Požgajem povzpел na vrh. Odpravo so zaznamovali smrt Boštjana Kekca pa tudi poznejši spori z nekaterimi udeleženci ... O vsem tem avtor odkrito in neposredno spregovori, kar daje opisom že tako dramatičnih dogodkov v surovem svetu (K2 je ena najtežjih gora na svetu) še dodatno vrednost.

Preteklo zimo je zaznamovala velika naravna katastrofa – žled v naših gozdovih je uničil dobršen del drevja in o tistih dneh se je veliko pisalo. Predvsem v poročevalskem slogu. Založba Fran iz Celovca pa je prišla na idejo, da bi preko literarnega razpisa osvetlila še druge vidike te nesreče. V knjigi **Žled** (zbrala in uredila Andreja Blažič Klemenc, Franc Merkač, Celovec, založba Fran, 2014, 94 str., 25 EUR) je tako zbranih preko trideset prispevkov različne kakovosti, saj so jih pisali tako otroci kot odrasli, tako tisti, ki so večiči opazovanja, kot oni, ki so zapisali le dejstva. Nastal je zanimiv dokument nekega težkega časa, ki je s svojo sivino in grožnjo marsikomu spremenil letošnje leto. Srhljiva lepota ledenega oklepa pa je predstavljena

tudi s številnimi fotografijami, ki zao-krožajo podobo razbesnjene narave, lepe še v svoji tragični podobi. Henrika Tume našim ljubiteljem gora ni treba posebej predstavljati. Njegovega vnuka Matija Tuma pa ne poznamo tako dobro. A je njegovo življenje v knjigi **Moje življenje** (Matija Tuma, Ljubljana, založba Sanje in avtor, 2014, 250 str., 19,95 EUR) prav tako zanimivo opisano, posebej zato, ker je bil avtor razpet med tujino (Švico) in našo domovino. To mu je omogočilo, da je videl več sistemov – od Kraljevine Jugoslavije preko okupirane dežele s strani Nemcev in Italijanov v mladosti, do kapitalistične Švice in pozneje do dveh podob Slovenije, v kateri živi. Knjiga sicer ne govori veliko o gorah, omenjene so predvsem švicarske, je pa zanimiva prav zaradi izjemno pronicljivih primerjav navad in družbenih ureditev dveh precej različnih dežel – Švice in Slovenije.

M. B.



90 let navdušenega planinca

V pogovoru ob častitljivi življenjski 90-letnici je Slavko Krušnik dejal, da sta njegovo življenjsko usodo pomembno zaznamovali dve odločitvi – prva, da se je komaj sedemnajstleten grafični vajenec odločil, da bo šel v partizane



oziroma v partizanske tiskarne, in druga, ko se je odločil, da bo veliko prostega časa preživel na planinskih poteh.

Prva odločitev ga je vodila v triletno udeležbo v partizanskih tiskarnah, kjer so bile življenjske in delovne razmere le malo boljše kot v bojnih enotah – treba

Alpinist in snemalec Matjaž Fistravec je o usodi Triglavskega ledenika posnel 30-minutni dokumentarni film *Nekoč je bil ledenik*.

Film v kratkem pričakujemo na sporedu RTV Slovenija.

Na spletnem naslovu <http://ktl.zrc-sazu.si/> so na ogled posnetki spletne kamere na Kredarici, edine, ki je usmerjena proti Triglavu.

Slike se praviloma osvežujejo na vsakih 10 minut.

je bilo premagovati enake napore, lakoto, žejo, mraz, utrujenost in druge neviščnosti. V tem obdobju je bil sprejet v Komunistično partijo, vendar ni nikoli postal boljševik. Odgovornosti, ki so mu bile naložene, je izpolnjeval vestno in predano, saj so vse vodile k izboljšanju družbenih razmer. Deloval je v politiki, a samo en mandat, v založništvu, pri filmu, v športu, v prometu, v sindikatu, nazadnje je bil sekretar odbora za (uspešno) gradnjo Poti spominov in tovarištva. Na njegovo pobudo je bil zgrajen tudi Nastavitveni center v Šiški. Med tem časom je napisal, prevedel in izdal 26 knjig, od tega 15 v samozaložbi. Ima tudi sedem potomcev.

Druga odločitev ga je vodila v hribe in doline naše prelepe Slovenije. Bil je tudi na več kontinentih, zato je njegova ocena lahko bolj objektivna. Zaslugo za to odločitev ima predvsem njegov strokovni kolega Luka Košir. Ko je po dvajsetih letih nogometnega sojenja postal kontrolor sojenja, se je v enem letu, v glavnem zaradi sedečega položaja, zredil za 12 kilogramov. In ko je o tem potožil prijatelju Luki, mu je ta izkušeno dejal: "Slavc, začni hoditi v hribe; daljši ko bo cilj, višja ko bo gora, težji bo nahrbtnik, prej bodo šle kile dol." To se je tudi zgodilo.

Zaradi kolektivnega duha je postal tudi častni planinski vodnik, to pa je imelo za posledico 800 izletov, na katerih je prišlo, vsaj do zdaj, le do ene manj pomembne nezgode.

Prehodil je Slovensko planinsko pot (20-krat), Pot kurirjev in vezistov (42-krat), Zasavsko planinsko pot (35-krat) in še mnoge druge transverzalne poti. Seveda ni manjkalo tudi posameznih družabnih izletov, na katerih je rad in pogosto pripovedoval šale – večinoma jih je pobral vsepovsod, nekaj pa je bilo tudi njegovih domislic.

Jože Blažej

PLANINSKA
ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Mednarodni dan gora, ki ga od leta 2003 vsako leto praznujemo 11. decembra, je letos izpostavil gorsko kmetijstvo. V poslanici PZS

je podpredsednik Miro Eržen med drugim zapisal, da "planinci vidimo gorsko kmetijstvo kot partnerja, s katerim imamo mnogo stičnih točk, tako na področju planinskih poti kot oskrbe planinskih koč z domačimi proizvodi, zato je potrebno, da ohranjamo stalen dialog. Veliko planinskih poti namreč poteka po ali ob kmetijskih površinah in je sobivanje planinca in kmeta praviloma neproblematično, je pa treba ob pojavu novih dejavnosti v gorskem svetu ustrezno urediti tudi odnose s kmetijsko dejavnostjo, da ne prihaja do neljubih nesporazumov".

V začetku decembra je PZS predstavila članarino za naslednje obdobje, 9. 12. pa je podpisala pogodbo z zavarovalnico Adriatic Slovenica. Med nove ugodnosti spadajo zavarovanje za stroške reševanja v tujini s 24-urno asistenco in zdravstveno zavarovanje z asistenco v tujini za vse kategorije članstva PZS.

22. 11. je na sedežu Avstrijskega turističnega kluba ÖTK na Dunaju potekala njihova redna letna generalna skupščina, ki se je v imenu PZS udeležil nekdanji predsednik PZS Franci Ekar. Med drugim je poročal o višini njihove članarine, o novem – starem predsedniku ÖTK Fritzu Klauri iz Železne Kaple ter o problematiki in sanaciji žledoloma v Avstriji. Izšla je nova številka Obvestil PZS pod uredništvom Mateja Ogorevca. Ljubitelje gora je PZS spomnila, da lahko do 31. 12. izkoristijo možnost in del dohodnine namenijo PZS, PD ... Obveščala je o 25-odstotnem popustu pri naročilu na *Planinski vestnik* za vse člane PZS. PD je pozvala k oddaji predlogov (rok je 11. 2.) za obravnavo tem na Skupščini PZS, ki bo v Sevnici 11. 4. 2015, ter k oddaji predlogov (rok je 21. 1., na e-naslov PZS) kandidatov – prostovoljcev za nagrado oziroma priznanje Republike Slovenije na področju prostovoljstva za leto 2014. Do 15. 1. je odprta javna razprava o dopolnitvah Častnega kodeksa slovenskih planincev, dopolnitve in pripombe pošljite na e-naslov info@pzs.si. Od 13. 12. velja uredba o zagotavljanju informacij o živilih, ki določa, da morajo obratni javne prehrane, kamor sodijo tudi planinske kočice, imeti navedeno, katere alergene vsebuje hrana, ki jo nudijo. Več informacij in primere označevanja najdete na spletni strani Uprave RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

Ministrstva za kmetijstvo in okolje, www.uvhvvr.gov.si. Mladinska komisija (MK) je 9. 12. pripravila zaključno konferenco projekta Priložnosti za mlade v planinstvu, kjer so predstavili aktivnosti, rezultate ter trajnostno nadaljevanje projekta. Gospodarska komisija (GK) je poročala o podpisu pogodbe o prenosu zemljišč in objektov na Lisci (z izjemo Jurkove kočice s funkcionalnim zemljiščem) s PD Sevnica in PZS na Občino Sevnica. V javno obravnavo so poslali osnutek Pravilnika o upravljanju, poslovanju in opremljanju planinskih koč. Komisija za planinske poti (KPP) je javnost obvestila o zaprtih poteh na območju Javornika (PD Križna gora) – ki so bile medtem že očiščene in ponovno odprte – ter o sprememljenem parkirnem režimu v Prešnici (izhodišče za Slavnik). Komisija za varstvo gorske narave (KVG) je sodelovala pri akciji Društva za ohranjanje naravne dediščine Slovenije (DONDES) – pri odstranjevanju grmastega slakovca (*Fallopia aubertii*), tujerodne invazivne vrste, ki je bila tja verjetno zasajena in se sedaj hitro širi po stenah. Vodniška komisija (VK) je 29. 11. na lgu organizirala volilni Zbor vodnikov PZS, na katerem je bil na mesto načelnika ponovno izvoljen Franc Gričar (PD Zagorje ob Savi), izvoljenih pa je bilo tudi šest članov izvršnega odbora komisije: Katarina Filipič (PD Cerklje), Husein Djuherič (PD Velenje), Jožef Bobovnik (PD Fram), Izabel Vadnal (PD Postojna), Boris Madon (PD Žirovnica) in Iztok Bokavšek (PD Ptuj). Zaslužnim vodnikom PZS so podelili priznanja častni vodnik, ki jih VK podeljuje za izjemne prispevke na področju prostovoljnega vodništva v okviru PZS; pogoj je tudi, da je poteklo vsaj 30 let od njihove prve registracije. Priznanja so prejeli Ivan Cigale (PD Ravne na Koroškem), Miro Drnovšek (PD Trbovlje), Ferdinand Igerc (PD Ravne na Koroškem), Leon Lavrič (PD Moravče), Štefan Sapač (PD Trbovlje), Stanislav Simičič (PD Kamnik), Anton Šterban (PD Laško) in Martin Vimpošek (PD Brežice). VK je obveščala tudi, kdaj bo deljeni tečaj za nove vodnike PZS za pridobitev kategorije A (vodenje lahkih kopnih tur). V športnem plezanju smo dobili nove državne prvake v balvanskem in tečajnostnem plezanju v vseh kategorijah, zaključek je že tradicionalno

potekal na Plezalnih dnevih Kranja. ŠPD Korenjak je v sodelovanju z Društvom staršev otrok z rakom Jonatan Prijatelj 6. 12. organiziral dobrodelno tekmo v balvanskem plezanju za otroke Kranjska klajmbing, v Štepanjskem naselju v Ljubljani pa so v našem največjem plezalnem centru, v Plezalnem centru Ljubljana, upihnilo prvo svečko. Komisija za gorske športe (KGŠ) je zaključila letošnji Slovensko-hrvaški pokal v lednem plezanju. Zadnja tekma je bila 30. 11. v tunelu pod Sljemenom v Zagrebu in tudi tokrat je v moški konkurenci zmagal Janez Svovljšak (AO PD Kranj). Z vsemi tremi zmagami je Svovljšak prepričljivo osvojil pokal drugega Slovensko-hrvaškega pokala v lednem plezanju. Sredi decembra je v Bozemanu (Montana, ZDA) Janez Svovljšak nastopal na 1. tekmi letošnjega svetovnega pokala v lednem plezanju ter zasedel 9. mesto, na 2. tekmi v Cheongsongu (Južna Koreja) pa je bil uvrščen še mesto višje. Vmes je postal tudi prvak odprtega avstrijskega prvenstva v tekmovalnem lednem plezanju. Komisija za turno kolesarstvo (KTK) je 5. 12. v Ljubljani priredila Zbor turnih kolesarjev. KTK bo še naprej vodil Jože Rovanič (PD Ljubljana-Matica), v izvršni odbor KTK pa so bili izvoljeni Andrej Bandelj (PD Sežana), Simon Eržen (PD Maribor-Matica), Boštjan Golež (PD Dramlje), Tomaž Lampelj (PD Pošte in Telekom), Marjan Pučnik-Maac (PD Ruše), Karmen Razlag (PD Slivnica pri Celju), Primož Sevcnikar (AK Ravne), Peter Šilak (OPD Koper) in Aldo Zubin (OPD Koper). PZS je sodelovala na 30. Slovenskem knjižnem sejmu, na katerem je nova knjiga Planinske založbe PZS, izbirni vodnik *Razširjena Slovenska planinska pot* avtorja Gorazda Goriška, prejela nagrado za najlepšo slovensko knjigo v kategoriji poljudnih knjig. Uspešno sta sodelovali Raziskovalna skupina PZS in Slovenski planinski muzej. PZS je obveščala o Alpinini decembrski akciji pohodniške obutve, o radijskih pogovorih z urednikom *Planinskega vestnika*, gorskim reševalcem in publicistom Vladimirjem Habjanom ter s Francem Kadišem, vodjem Odbora za usposabljanje in preventivo PZS. PZS je povabila na tradicionalne Dneve varstva pred snežnimi plazovi (Pokljuka, 24.–25.

1. 2015), na filmski festival Bovec Outdoor Film Festival v Bovcu konec leta ter na ogled premiere dokumentarnega filma *Drugo življenje macesna* (o kamniških markacistih) na TV Slovenija v začetku decembra 2014.

Zdenka Mihelič

Gozdna učna pot Rute

V začetku novembra smo v Planinskem društvu Gozd Martuljek kljub deževnemu vremenu organizirali slavnostno otvoritev nove gozdne učne poti Rute. Urejanja poti s skalnjakom smo se v okviru odbora za varstvo gorske narave lotili pred dvema letoma. S tem smo želeli pokazati; da nam ni vseeno, kako doživljamo dragocene bisere naše gorske narave in kaj posledično z njimi počnemo, da so lahko občestni kamni in skale mnogo več kot samo sredstvo za preprečevanje neurejene parkiranja in da je pot lahko mnogo več kot samo sredstvo za čim hitrejšo doseganje cilja.

Tako je pod martuljskimi vršaci nastala gozdna učna pot v dolžini dobrega kilometra. Poteka po obstoječi gozdni cesti in deloma po izhjeni stezi ob desnem bregu potoka Martuljek. Na sprehodu se seznanimo s peštrimi rastlinstvom, tako da je posamezno drevo ali grm opremljen s tablico z imenom vrste. Izhodišče poti je skalnjak z gorskim rastlinjem, značilnim za področje Gozd Martuljka in Srednjega Vrha ter širšega območja Julijskih Alp. Nekatere rastline v skalnjaku so

Otvoritev gozdne učne poti Rute

Foto: Sara Mertelj

v naravi zavarovane, zato so še posebej označene. S tem želimo opozoriti obiskovalce na skupno odgovornost za ohranitev teh čudes narave. Ob sprehodu spoznamo tudi starodavni pripovedki o Ledencu in Srebrnokrilcu, ki ju želimo obdržati, saj nas spodbujata k odgovornemu ravnanju z gorsko naravo.

Učna pot je namenjena obiskovalcem vseh starosti, ki želijo spoznati in intenzivneje doživeti ta enkratni kotiček gorske narave. Pot je lahko tudi učilnica na prostem, saj bo prispevala k boljšemu poznavanju drevesnih, grmovnih vrst in prepoznavanju rastlin, ki rastejo v naši gorski naravi. Pot nas lahko vodi tudi k bolj odgovornemu odnosu do narave, je neki začetek, ki pa ga bo potrebno vsako leto negovati in dopoljevati.

Planinci PD Gozd Martuljek smo zaljubljeni v svoje gore in se zavedamo, da je samo čudovit pogled premalo. Občina Kranjska Gora je energijo te ljubezni občutila in pristopila s finančnimi sredstvi za najnujnejše zadeve, ki jih ni mogoče zagotoviti samo s prostovoljnimi delom članov društva. Javni zavod Triglavski narodni park je sodeloval z nasveti pri oblikovanju programa zasaditve in pri oblikovanju napisnih tabel. S sredstvi, ki so bila na razpolago, in s skupnim delom smo ustvarili največ, kar se je do tega trenutka dalo storiti, tako da se po dveh letih potrpljenja se že vidijo sledovi sprememb v prostoru.

Tudi o lepem čevljarju se je začelo javno govoriti in se tudi prvič ukvarjati s problemom, kako to prekrasno orhidejo zavarovati. Lepi čevljar v visokogorju raste ob planinskih poteh in se je nihče ne dotakne, tukaj v Rutah pa je ogrožena zaradi človeškega

Obvestilo

S 1. januarjem 2015 bomo avtorske honorarje, katerih izplačilo bo manjše od 20 €, izplačevali enkrat letno, ob koncu leta.

Planinska zveza Slovenije

pohlepa, vandalizma, vode, izsekavanja, spravila lesa in še bi lahko naštevali. S projektom Lepi čevljar v Gozd Martuljku želimo to rastlino ovarovati, ljudi pa ozavešiti in povedati, da roža, presajena na domači vrt ali skalnjak, ne bo uspevala in da je veliko lepša v naravnem okolju. Med planinci še živi duh skupnosti, duh tovarišije, tudi v usklajevanju idej. Še znamo stopiti skupaj in poprijeti za delo v skupno dobro. Hvala vsem, ki ste kakorkoli pomagali. Naj zaključimo z mislimi Ruth Podgornik Reš: "Kdor zaseje vrt, zaseje ljubezen."

Tadeja Zupančič, Oti Mertelj



Opazovanje gamsov in kozorogov

Med redne naloge naravovarstvenih nadzornikov Triglavskega narodnega parka sodi beleženje opazovanj prostoživečih živalskih vrst. Poseben poudarek se namenja beleženju prisotnosti zavarovanih vrst in tudi nekaterih vrst divjadi, ki so naravovarstveno pomembne. Med zadnjimi izstopata znanilca visokogorja – gams

in alpski kozorog. Na prvem varstvenem območju, ki obsega dobro tretjino površine narodnega parka, ni aktivnega upravljanja divjadi v smislu lova, zato so podatki, ki jih zbirajo nadzorniki na terenu med svojim delom, toliko bolj pomembni za poznavanje populacijske dinamike ter zdravstvenega stanja gamsov in kozorogov. Podatki opazovanj s prvega varstvenega območja so zanimivi tudi za raziskovalce, saj gre za edini populaciji gamsov in kozorogov v Sloveniji, prepuščeni naravnemu razvoju. Naše dolgoletno delo na področju spremljanja gamsov smo lani dopolnili s pomočjo projekta Climaparks, saj smo nekaj gamsov opremlili s telemetričnimi (GPS) ovraticami. Podatki telemetrije bodo izboljšali poznavanje temeljne ekologije gamsov v parku. V okviru enodnevnega sistematičnega štetja gamsov in kozorogov v naravovarstvenem okolišu Kriški podi, ki obsega dobrih tri tisoč hektarjev površine v jedru visokogorja narodnega parka, smo v letu 2014 prešteli 105 kozorogov in 131 gamsov. Ob zadnjem identičnem sistematičnem štetju v istem okolišu pa smo pred devetimi leti prešteli 82 kozorogov in 171 gamsov.

Miha Marolt

Gams Foto: Miha Marolt



**ZIMSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**



vsak petek ob 17.05 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

radio ognjišče <http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja>

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**



radijska oddaja
ČEZ HRIBE IN DOLINE
vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si




**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček



gorenjska televizija
www.gtv.si



gore – ljudje.net



dobro jutro

**Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija**



88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

**Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.**

Alpe-Adria

Turizem in prosti čas

28.-31. 1. 2015
Gospodarsko razstavišče



Osrednji
turistični
dogodek
v regiji
Alpe-Jadran

GASTEXPO®

GAST EXPO - VZPOREDNI DOGODEK
Mednarodni sejem gastronomije in gostinsko-hotelske
opreme ter mednarodni sejem sladoleda

www.alpeadria-tip.si

SPRIT SLOVENIJA | I FEEL SLOVENIJA



Jakob